

บทบาทพ่อที่มีต่อลูกชายวัยรุ่นในเรื่องการดูแลและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ
กรณีศึกษา : ชุมชนวัดแก้ว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

อมรรัตน์ โคตรมุงคุณ
สถานีนอนามัยตำบลวัดแก้ว
อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ส่วนที่ 1

บทนำ

“เมื่อก่อน ฉันก็อยู่บ้าน ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก เดี่ยวนี้รายจ่ายมันเพิ่มขึ้น ฉันก็ต้องออกมาช่วย
เขา”

“จะคุยกับลูกได้ยังไง มันไม่ใช่เรื่องของเด็ก เรื่องแบบนี้เขาไม่เอามาพูดกันหรอก มันไม่ดี”
“หมอ ทำแท้ง...มันบาปแค่ไหนครับ”

“พ่อ” ผู้ที่สังคมไทยยกย่องว่าเป็นหัวหน้าครอบครัว รับหน้าที่ในการหารายได้ให้กับ
ครอบครัว เป็นผู้นำให้กับครอบครัว และเป็นเสมือนผู้ที่คอยเชื่อมโยงครอบครัวกับโลกภายนอก
จากอดีตพ่อซึ่งเป็นเหมือนเสาหลักของบ้านในเรื่องต่างๆ คอยนำพาให้ภรรยาและบุตรมีความ
เป็นอยู่ที่ดี แต่ในยุคปัจจุบันดูเหมือนว่าความเจริญและเทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้ามาจะนำมาซึ่ง
ความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา เด็กๆ ได้รับการศึกษาสูงขึ้น สังคมมีสิ่ง
อำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น ย่อมหมายถึงค่าใช้จ่ายของครอบครัวที่ต้องสูงขึ้นด้วยเช่นกัน พ่อ
ต้องรับภาระในการใช้จ่ายทั้งหมดไว้ ซึ่งนับว่าหนักมากทีเดียว ในบางครอบครัวการดำรงชีวิต
เป็นไปอย่างค่อนข้างลำบาก “แม่” ผู้ที่เคยมีพื้นที่อยู่เฉพาะ “ในบ้าน” ต้องมีการปรับเปลี่ยน
บทบาทของตนเองเพื่อช่วยให้ครอบครัวอยู่ได้ แม่ออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้น และใน
ขณะเดียวกันแม่อีกยังคงทำบทบาทหน้าที่เดิมในบ้านของแม่ด้วย

ผลของการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เกิดขึ้นนี้ “ลูกในช่วงวัยรุ่น” เป็นวัยที่รับเอาความ
เจริญและผลกระทบเข้ามาสู่ตัวเองได้อย่างรวดเร็ว มีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี หากถูกปล่อยปละ
ละเลยไปก็อาจเกิดเรื่องที่ไม่ควรขึ้นได้ ปัญหาหนึ่งที่พบได้เสมอ คือปัญหาเรื่องเพศ ชุมชนที่
ทำการศึกษาคือในชุมชนบ้านวัดแก้ว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ก็ประสบปัญหา
เช่นเดียวกัน วัยรุ่นหญิงเกิดท้องขึ้นทั้งๆ ที่เรียนไม่จบ จากจำนวนหญิงตั้งครรภ์ทั้งหมดของ
ตำบลวัดแก้วในปี 2529 พบว่าร้อยละ 22.22 เป็นกลุ่มหญิงวัยรุ่นที่มากกว่าครึ่งอยู่ในวัยที่
กำลังเรียนอยู่และต้องออกจากการเรียนกลางคัน วัยรุ่นชายเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ขึ้น
หลายรายจากการไปมีเพศสัมพันธ์แบบไม่ได้ป้องกันตนเอง วัยรุ่นชายและหญิงมาขอรับ

คำปรึกษาเรื่องการทำแท้ง และยังพบอีกหลายรายที่ไม่ได้มาขอรับการช่วยเหลือ ได้แต่ตัดสินใจปัญหาตนเอง ในบางครั้งพ่อแม่ผู้ปกครองก็ได้รับรู้ แต่ในบางครั้งก็ไม่ได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเลย

ปัญหาที่พบในพื้นที่ จะพบในวัยรุ่นชายมากกว่าและเป็นเหตุเชื่อมโยงไปยังวัยรุ่นหญิงด้วย ถึงแม้ปัจจุบันลูกวัยรุ่นจะได้รับอิทธิพลในการเลี้ยงดูและเติบโตจากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวอย่างมาก ไม่ว่าจะทางสื่อทุกประเภท หรือจากเพื่อน แต่บ้านหรือ"สถาบันครอบครัว"ยังคงเป็นด่านแรกของลูกที่เลี้ยงดูและใกล้ชิดมากที่สุดอย่างปฏิเสธไม่ได้เช่นกัน จากการศึกษาค้นคว้า กล่าวถึง "ลูกชาย" ว่า ต้นแบบหรือแบบอย่างแรกของลูกชายก็คือ "พ่อ" ตั้งแต่อดีตพ่อจะเป็นคนที่สอนแนะนำในเรื่องต่างๆ ให้กับลูกชายเช่นเรื่องทำมาหากิน สอนให้ลูกรู้จักความเป็น "ผู้ชาย" จากพ่อ ลูกชายหลายคนบอกว่า พ่อไม่ค่อยพูด พูดน้อยกว่าแม่มาก พ่อจะพูดก็ต่อเมื่อถึงเวลาที่ "เกิดเรื่องใหญ่ๆ" ขึ้นกับคนในบ้าน ถ้าพ่อพูดเรื่องใดขึ้นมาย่อมหมายความว่า เป็นเรื่องที่สำคัญ ถ้าเป็นเรื่องทั่วๆ ไปในบ้าน แม่จะเป็นคนจัดการเรื่องเหล่านั้นทั้งหมด กับลูกชายเอง พ่อก็ไม่ค่อยได้พูดคุยด้วยเท่าใดนัก หากมีอะไรแม่จะเป็นฝ่ายพูดมากกว่า แต่ถ้าเมื่อใดที่พ่อเรียกลูกชายมาคุยหรือออกปากห้ามเรื่องใดขึ้นมาแล้ว ลูกจะเกิดความยำเกรงและไม่กล้าขัดคำสั่งพ่อ

"แม่ก็มีบ่นบ้าง ดูบ้าง ไม่กลัวหรอก ฟังจนชินแล้ว แต่ถ้าวันไหนพ่อพูดขึ้นมา ไม่กล้าหรอก ก็ไม่รู้ว่าทำไม ทั้งๆ ที่พ่อก็ไม่เคยตี ถ้าพ่อบอกว่าไม่ให้ออกจากบ้านก็ไม่ไป"

"พ่อพูดน้อย แต่ทำจริง แม่พูดมากแต่ไม่มีอะไร"

จากสิ่งที่ผู้เขียนเห็นและได้สัมผัส ทำให้เกิดความสงสัยใคร่รู้ขึ้นมาว่า เหตุใด "คำสั่ง" หรือ สิ่งที่พ่อแสดงออกมา จึงหยุดการกระทำของลูกได้ ชุมชนแห่งนี้มีลักษณะการอยู่ร่วมกันในครอบครัวอย่างไร ครอบครัวและสังคมเอื้อเพื่อต่อกันหรือไม่ มีมุมมองต่อเรื่องเพศอย่างไร ในความคิดเห็นของพ่อเรื่องใดที่เป็นเรื่องที่พ่อคิดว่า "เสี่ยง" สำหรับลูกชายบ้าง

ในบทความนี้จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 จะเป็นส่วนที่กล่าวถึงความเป็นมาของการศึกษาในเรื่องนี้ วิธีการศึกษา และวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็นของบทบาทชายหญิง บทบาทพ่อในครอบครัว ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มุมมองเรื่องเพศในสังคมไทย และเพศสถานะ ส่วนที่ 3 จะกล่าวถึงบริบทของชุมชนและเรื่องเล่าจากชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา โดยยกกรณีศึกษาอย่างละเอียด 1 ครอบครัว และเป็นกรณีศึกษาแบบสรุปอีก 4 ครอบครัว ส่วนที่ 4 จะเป็นผลการศึกษาและข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพ่อกับลูกชายวัยรุ่นในเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ

ระเบียบวิธีวิจัย

เนื้อหาหลักของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ต้องการเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวและบทบาทของพ่อที่มีต่อลูกชายวัยรุ่นในเรื่องการดูแลและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ โดยอาศัยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการเก็บข้อมูลจากการทำงานภาคสนามในชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดราชบุรี ในเดือนมกราคม – ธันวาคม 2550 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต สังเกตแบบมีส่วนร่วม แล้วนำมาทำการวิเคราะห์และตีความ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษาผ่านครอบครัวที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 5 ครอบครัวหลัก โดยเป็นครอบครัวที่มีลูกชายอยู่ในช่วงวัย 15 -19 ปี และอาศัยอยู่รวมทั้งพ่อและแม่ และศึกษาจากผู้รู้ในชุมชน จำนวน 5 กลุ่ม คือ ผู้นำชุมชนในอดีต ผู้นำชุมชนในปัจจุบัน ภรรยาผู้นำในอดีต ท่านผู้สูงอายุ และกลุ่มแม่บ้าน โดยนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์

การเก็บข้อมูลและกรณีศึกษาของครอบครัวเป็นการศึกษาที่ต้องใช้ความจริงใจ ความสม่ำเสมอ ความอดทนอย่างสูงและความไว้วางใจอย่างมากจากครอบครัวที่จะอนุญาตให้ผู้เขียน “ก้าวผ่าน” เข้าไปในครอบครัวได้ การบันทึกข้อมูลหรือเก็บข้อมูลต้องใช้ความต่อเนื่องและต้องติดตามข้อมูลจากบุคคลแวดล้อมของครอบครัวที่ศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลในเรื่อง “เพศ” ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้การระมัดระวังทั้งคำพูดและการแสดงออก ในส่วนตัวผู้เขียนเองยังต้องก้าวข้ามความรู้สึกของตัวเองที่จะต้องพูดเรื่องนี้กับชุมชน เพราะเป็นเรื่องที่สังคมไทยจะไม่นำพูดถึงกันอย่างเปิดเผย หลังจากการศึกษาค้นคว้าเสร็จสิ้นลงไปแล้ว ผู้เขียนจึงมีความรู้สึกกลายเป็น “สมาชิกของครอบครัว” ที่ศึกษาไปด้วย เนื่องจากเรื่องที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้านี้เป็น “เรื่องลึก” ของครอบครัว ผู้ที่จะพูดคุย ถึงเรื่องลึกของครอบครัวได้ก็เหมือนคนในครอบครัวนั่นเอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะทางสังคมในเรื่องของบทบาทชายหญิงในครอบครัวและชุมชน
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของพ่อในการสอนเรื่องเพศแก่ลูกชายวัยรุ่น

คำถามการวิจัย

1. ลักษณะของโครงสร้างครอบครัว ในชุมชนเป็นอย่างไร
2. ชุมชนและครอบครัวมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ชายหญิง ไว้อย่างไร
3. ชุมชนและพ่อ มองเรื่อง “เพศ” อย่างไร มีวิธีการสอนอย่างไร
4. เรื่องใดที่พ่อมองว่าเป็นเรื่องที่ “เสี่ยง” สำหรับลูกชายวัยรุ่น
5. พ่อคิดว่าเรื่อง “เพศ” ใครควรที่จะเป็นผู้สอนให้กับลูกชาย

ส่วนที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมในการศึกษารุ่นนี้จะครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความเป็นหญิงชายและบทบาทหน้าที่ (Gender)
2. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพ่อ
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกวัยรุ่น
4. วัฒนธรรมไทยกับแบบแผนพฤติกรรมเรื่องเพศ
5. เพศสถานะกับการคาดหวังของสังคมไทย

GENDER ความเป็นชายหญิง

GENDER ได้แก่ ความเป็นหญิงชาย ความเป็นหญิง/ความเป็นชาย เพศภาวะ เพศสภาวะ ส่วนบทบาทหญิงชายหรือบทบาทเพศ (Gender Roles) เป็นบทบาทที่สังคมแต่ละสังคมกำหนด คาดหวัง ซึ่งถือปฏิบัติต่อกันมาขึ้นอยู่กับสังคมและวัฒนธรรมนั้น แต่ในปัจจุบันนี้ บทบาทชายหญิงอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้วในแต่สังคม สภาวะการณ์ และเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น ผู้หญิงอาจต้องเข้ามารับภาระต่างๆ ซึ่งเป็นงานของผู้ชาย และผู้ชายอาจต้องเข้ามารับบทบาทการดูแลบ้านเรือนเลี้ยงดูบุตร ซึ่งเคยเป็นหน้าที่ของผู้หญิง

ในสังคมดั้งเดิม การแบ่งบทบาทชายหญิงเป็นการแบ่งบทบาทแบบพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งตามความเหมาะสม อาจเนื่องมาจากเรื่องสรีระทางร่างกายระหว่างชายหญิงที่ต่างกัน ผู้หญิงมีหน้าที่ต้องให้กำเนิดบุตร ต้องตั้งท้องไม่สะดวกในการที่จะไปทำงานนอกที่อยู่อาศัย ส่วนผู้ชายโครงสร้างร่างกายที่ใหญ่กว่าผู้หญิง ต้องทำงานที่ต้อง “ใช้แรง” มากกว่า เช่น ออกล่าสัตว์ หาอาหาร ผู้หญิงจึงรับหน้าที่ดูแลหุงหาอาหารที่ผู้ชายหามาได้ ดูแลเรื่องบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เลี้ยงลูก เมื่อมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างลงตัวและสามารถดำรงชีวิตได้ดี พื้นที่นอกบ้าน (Public Sphere) จึงกลายเป็นพื้นที่ของผู้ชายไป และพื้นที่ในบ้าน (Domestic Sphere) จึงถูกจัดให้เป็นพื้นที่ของผู้หญิงไปในที่สุด เมื่อพื้นที่นอกบ้านกลายเป็นพื้นที่ของผู้ชาย เรื่องที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ต่างๆ นอกบ้าน การเมือง การปกครองการสงคราม สู้รบ จึงกลายเป็นเรื่องของผู้ชายเสียทั้งสิ้น เห็นได้จากผู้ปกครองบ้านเมืองตั้งแต่โบราณกาล ล้วนเป็นชาย และได้กลายเป็นสังคม “ชายเป็นใหญ่” ในที่สุด

การแบ่งหน้าที่ลักษณะนี้เป็นการแบ่งมาอย่างยาวนานไม่ว่าจะเป็นไทยหรือประเทศในอุษาคเนย์ หรือแม้กระทั่งชนเผ่าต่างๆ ก็แบ่งในลักษณะเดียวกัน งานบางงานถูกจัดแบ่งว่าเป็นงาน “เฉพาะเพศ” เช่น งานบ้าน การเลี้ยงลูก ต้องเป็นผู้หญิงหรือแม่ ผู้หญิงจะถูกสอนมาแต่เล็กว่าโตขึ้นมาต้องทำงานไต่บ้าง ต้องประพฤติตนอย่างไร ถ้าไม่ทำตามที่สอนสั่งกันมากก็กลายเป็นหญิงไม่ดี ไม่เป็นกุลสตรี เห็นได้จากงานเขียนหลายๆ งาน เช่น กฤษณาสมันต์ หรือหนังสือสมบัติผู้ดี หญิงไทยได้รับการถ่ายทอดตามกันมาจากบรรพบุรุษเรื่องของการเคารพ

นับนอบสามี การให้เกียรติสามี ดังเห็นได้จาก การกราบเท้าสามีเมื่อแต่งงานหรือในบางวัฒนธรรมให้กราบเท้าสามีก่อนนอน รวมทั้งฝากเนื้อฝากตัวไว้กับสามีเมื่อแต่งงานแล้วย่อมเป็นสมบัติของสามี ทำหน้าที่ภรรยาที่ดี และหน้าที่สำคัญที่สามีไวใจและมอบให้ผู้ดูแลเป็นภรรยาก็คือการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนบุตร สามีจะมีหน้าที่ในการดูแลเรื่องการหาเงินทอง เรื่องการติดต่อกับคนอื่น ๆ การทำให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้และเมื่อมีลูก ถ้าเป็นลูกสาวพ่อแทบจะไม่ได้ข้องเกี่ยวกับเลย จะยกให้ผู้เป็นแม่อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดความเป็นหญิงให้กับลูก ถ้าเป็นลูกชายเมื่อโตพอที่จะสอนได้ พ่อจะสอนเรื่องการทำมาหากินไว้ใช้ในภายภาคหน้าต่อไป พ่อกับลูกชายจึงพอที่จะคุ้นเคยกันในระดับหนึ่ง เกี่ยวกับบทบาทพ่อมีแนวคิดสำคัญดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพ่อ

บทบาทการเป็นพ่อ ก็คือแบบแผนพฤติกรรมหรือหน้าที่ที่ผู้มีสถานภาพเป็นพ่อพึงกระทำซึ่งจะเป็นไปตามบรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียมและความคาดหวังของสังคมนั้นๆ จากการทบทวนงานวิจัยต่างๆ ในเรื่องบทบาทของพ่อในการอบรมเลี้ยงดูลูกพบว่า มีจำกัด ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก หรือสรุปเป็นบทบาทรวมของพ่อและแม่ หรือความสัมพันธ์ในครอบครัวกับเด็ก โดยไม่มีการแยกแยะบทบาทของพ่อให้ชัดเจน

การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทพ่อนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและพัฒนาการของสังคม ในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาได้มีการทบทวนเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพ่อไว้ 3 แบบ ตามสถานการณ์ของสังคมคือ

บทบาทพ่อแบบดั้งเดิม (Patriarchal Fatherhood หรือ Traditional Perspective)

บทบาทพ่อแบบสมัยใหม่ (Modern Fatherhood หรือ Modern Perspective)

บทบาทพ่อในอนาคต หรือแบบเพิ่งเริ่มต้น (Androgynous Fatherhood)

บทบาทพ่อแบบดั้งเดิม

มุมมองแนวคิดนี้ ภาพของพ่อในครอบครัว คือบุคคลที่โดดเดี่ยวและห่างจากตัวเด็ก ตามการปฏิบัติในอดีต ผู้เป็นพ่อจะให้ความเอาใจใส่ต่อลูกเพียงในเรื่องที่จะสืบทอดอาชีพของครอบครัว ภายในบ้าน หน้าที่พ่อก็คือ เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวเพื่อให้แม่ได้มีเวลาในการเลี้ยงดูเด็ก ในมุมมองนี้พ่อจะให้ความอบอุ่นแก่ภรรยา แต่จะใกล้ชิดโดยตรงกับลูกน้อยมาก ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวคิดในเชิงสังคมวิทยา ตามแนวทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalist Theory) ที่ พาร์สัน และเบลล์ มองถึงการทำหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวไว้ 2 ส่วน คือ ผู้หญิงหรือแม่ จะแสดงบทบาทแบบการแสดงออก (Expressive role) หมายถึงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่นอบรมเลี้ยงดูบุตร เป็นผู้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อกับลูก และจัดการกิจการต่างๆ ในครอบครัว ส่วนผู้ชายหรือพ่อจะแสดงบทบาทเป็นเครื่องมือ ซึ่งหมายถึงจะเป็นผู้

ริเริ่มและเป็นผู้นำของครอบครัว ให้ไปสู่ทิศทางที่กำหนด หาเลี้ยงครอบครัวและเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างครอบครัวกับโลกภายนอก

ในสังคมอเมริกายุคแรกๆ (ค.ศ.1620 – 1800) ซึ่งเป็นยุคของสังคมเกษตรกรรม ครอบครัวเป็นหน่วยของการผลิต พ่อจะต้องรับผิดชอบโดยตรง ต่อผลผลิตและความเป็นอยู่ของครอบครัว เป็นผู้นำ มีอำนาจในการตัดสินใจและควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างในครอบครัว จากการเป็นผู้ครอบครองที่ดินทั้งหมดของครอบครัว ทำให้พ่อสามารถแสดงบทบาทในการพัฒนาลูกชายให้มีความรู้พื้นฐานในการทำงานในไร่และการค้าขาย ทำให้ลูกชายมีความเข้มแข็งและเป็นตัวของตัวเอง ในขณะที่แม่จะสอนลูกสาวในเรื่องของงานบ้านและดูแลเด็ก ภายในครอบครัวนั้น เด็กผู้ชายจะต้องใกล้ชิดกับพ่อ ในขณะที่เด็กผู้หญิงจะต้องใกล้ชิดกับแม่ นอกจากนี้พ่อยังมีบทบาทในการจัดหาคุ้มครอง ปลูกฝังค่านิยม และอบรมจริยธรรมให้แก่ลูกด้วย

โดยสรุปแล้ว แนวคิดหลักของบทบาทพ่อแบบดั้งเดิมก็คือความเห็นห่างระหว่างพ่อกับลูก และลูกชายจะใกล้ชิดพ่อกว่าลูกสาว

บทบาทพ่อแบบสมัยใหม่

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1960 เป็นต้นมา นักสังคมศาสตร์ ในต่างประเทศเริ่มให้ความสนใจมากขึ้นในเรื่องบทบาทของพ่อ กล่าวคือขณะที่แนวการมองแบบอดีตพิจารณาว่าผู้เป็นพ่อกระทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว และหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนแม่เป็นผู้รับผิดชอบในการอบรมดูแลลูกให้เป็นคนดีของสังคม แต่แนวการมองในปัจจุบันเห็นว่าการเป็นพ่อนั้นสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการพัฒนาเด็กโดยเฉพาะเด็กผู้ชายและเน้นที่ความสำเร็จในการพัฒนาเด็ก 3 ด้านคือ ความสำเร็จในการพัฒนาเด็กให้มีเอกลักษณ์ทางเพศที่เหมาะสม ความสำเร็จในการเรียน และ การพัฒนาทางจริยธรรม

นักวิจัยหลายคนได้พยายามศึกษาผลต่างๆ โดยใช้ครอบครัวที่ขาดพ่อเป็นกลุ่มตัวอย่าง ผลการศึกษาในเรื่องนี้โดยเฉพาะครอบครัวที่มีลูกชายได้ชี้ว่าเด็กที่ขาดพ่ออาจมีความลำบากมากกว่าเด็กในครอบครัวที่มีพ่อ ในการพัฒนาเอกลักษณ์ด้านบทบาททางเพศในการประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ เหล่านี้ ถูกพิจารณาว่ามีความสำคัญมากต่อการปรับตัว ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความสำเร็จในชีวิต เด็กที่ขาดพ่ोजึงจัดว่าเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงสูงต่อการขาดลักษณะต่างๆ ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีการตั้งข้อสังเกตไว้ว่าในหลายกรณีพ่อสมัยใหม่ก็ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ใกล้ชิดลูกของตนมากกว่าแม่ ผลก็คือ เด็กชายต้องหันไปหาเพื่อนร่วมวัยและผู้ใหญ่อื่นที่มีความใกล้ชิด โดยสรุปแล้ว บทบาทพ่อแบบสมัยใหม่ ให้ความสนใจเกี่ยวกับความสำเร็จของการพัฒนาการเด็กทั้ง 3 ด้านคือ ความมีเอกลักษณ์ทางเพศที่เหมาะสม ความสำเร็จในการเรียนและพัฒนาจริยธรรม

บทบาทพ่อแบบเพิ่งเริ่มต้น

การมองบทบาทพ่อในแนวนี้นี้ คือการมองแบบให้ความสำคัญต่อการมีบทบาทร่วมของพ่อและแม่ในการดูแลเด็ก หรือที่เรียกว่า Androgenous Fatherhood

สาเหตุการเปลี่ยนแปลงนี้ เกิดเนื่องจากระบบเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงปี ค.ศ.1970 เกิดภาวะเงินเฟ้อ และการว่างงานขึ้น ผลักดันให้ผู้หญิงต้องออกทำงานนอกบ้าน การที่ผู้หญิงมีส่วนในการหารายได้ของครอบครัวนั้น ทำให้บทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวไม่ได้เป็นของพ่อแต่เพียงผู้เดียวอีกต่อไป และจำเป็นที่พ่อต้องเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือเลี้ยงดูลูก ซึ่งแนวคิดนี้จะพูดถึง เรื่องการเป็นพ่อที่ดี ว่าจะต้องช่วยดูแลลูกในชีวิตประจำวัน ให้มีความใกล้ชิดสนิทสนม อบรมสั่งสอนการปฏิบัติต่อลูกจะเท่าเทียมกันทั้งสองเพศ เขาอาจจะสอนลูกสาวให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือให้เป็นนักกีฬาที่ดี เท่าๆ กับที่สอนลูกชาย โดยสรุปบทบาทใหม่ของการเป็นพ่อ จะไม่สามารถแยกได้โดยเด็ดขาดว่าบทบาทใดเป็นบทบาทของพ่อ บทบาทใดเป็นบทบาทของแม่

บทบาทของพ่อของสังคมไทย

ตั้งแต่สมัยโบราณกาลมาจนถึงปัจจุบัน ในครอบครัวไทยนั้นพ่อมีบทบาทเป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งลูกทุกคนจะต้องให้ความรัก เคารพและเชื่อฟัง แต่หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวนั้นมักขึ้นอยู่กับ แม่หรือสมาชิกอื่นๆ ในกรณีที่แม่ไม่อยู่บ้านพ่อหรือลูกที่โตแล้วหรือญาติอื่นๆ จึงจะดูแลแทน (จรรยา และคณะ 2512 อ้างใน ดวงเดือน 2524: 150)

การศึกษาบทบาทพ่อของสังคมไทยในอดีตนั้น ส่วนหนึ่งสามารถศึกษาได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และวรรณคดีต่างๆ เช่นพระราชนิพนธ์โครงเรื่อง ทศรถสอนพระราม ของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 5 พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศสยามบรมราชกุมาร และเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธสยามมกุฎราชกุมาร ครั้งที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศเมื่อ พ.ศ.2428 พระราชนิพนธ์เรื่องจางวางหรั้งของ น.ม.ส. (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) วรรณกรรมเรื่อง “พ่อสอนลูก” ของ ชพณฯ ทวีบุญเกตุ ที่เขียนจดหมายสั่งสอนบุตรธิดาเมืองไทย ในขณะที่ท่านปฏิบัติราชการ ณ เมืองปีนัง และนิทานคำกลอนเรื่อง พระอภัยมณีของสุนทรภู่ ซึ่งพบว่าพ่อมีบทบาทหน้าที่ใหญ่ๆ 4 ประการคือ 1) เลี้ยงดูลูกให้ความรักและความห่วงใย 2) อบรมสั่งสอน 3) ให้การศึกษาแก่ลูก 4) และหาคุ้มครองแก่ลูก (เจลิเยว และคณะ 2526: 1-32) หรือหนังสือ “พ่ออย่างช่าง” ของศิลปสถาบัน (นามแฝง 2511) ก็แสดงถึงบทบาทการถ่ายทอดงานอาชีพของพ่ออย่างชัดเจน นอกจากนี้บทบาทการเป็นพ่อในครอบครัวไทยนั้น ได้รับความสนใจศึกษาจากนักมานุษยวิทยาต่างประเทศหลายท่าน โดยศึกษาครอบครัวทางภาคเหนือและภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ เอ็มบริ (Embree) เป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ทำให้ข้อสังเกตว่า พ่อในครอบครัวไทยนั้นอาจคาดได้ว่าเป็นหัวหน้าของครอบครัว คอฟแมน (Kaufman) ศึกษาครอบครัวในภาคกลางก็เห็นด้วยกับข้อสังเกตนี้ และรายงานต่อไปว่าแม้ชายจะถูกยกให้เป็นหัวหน้าครอบครัว แต่หน้าที่ในการ

จัดการภายในครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูลูกนั้นยกให้แก่ภรรยาโดยสิ้นเชิง ต่อเมื่อลูกโตขึ้น พ่อจึงมีบทบาทมากขึ้น เช่น การเลือกสามีให้แก่ลูกสาวและการแบ่งมรดกให้แก่ลูกๆ ส่วน พอตเตอร์ (Potter) ได้ศึกษาครอบครัวของชาวบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าพ่อกับลูกชายมีความสัมพันธ์กันอย่างอบอุ่น เมื่อลูกชายยังเป็นเด็กพ่อจะสอนวิธีการประกอบอาชีพ และวิธีดำเนินชีวิตในสังคม นอกจากนี้ ยังอาจจะส่งเสริมให้ลูกชายได้รับการศึกษาในวัดด้วย ส่วนลูกชายนั้นก็ต้องตอบแทนพ่อ ด้วยการรักเคารพและเชื่อฟัง ตลอดจนช่วยงานในไร่ (Embree 1950: 6 ; Kaufman 1960: 28-31; Potter 1976: 126 อ้างใน ดวงเดือน 2524: 150 – 151)

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และวรรณคดี หรือการศึกษาในเชิงมานุษยวิทยานั้น ต่างก็ให้ภาพของพ่อในสังคมไทยไว้คล้ายคลึงกัน คือ พ่อจะอยู่ในฐานะผู้เป็นใหญ่และมีอำนาจสูงสุดในครอบครัวและจะไม่ทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูโดยตรงเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของแม่แต่พ่อก็ยังมีความรัก ความห่วงใย ให้การอบรมสั่งสอนให้การศึกษาโดยเฉพาะการถ่ายทอดเรื่องอาชีพ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในยุคนั้น และช่วยหาคุ้มครองให้ โดยหวังว่าจะสร้างอนาคตที่ดีให้แก่ลูก

ทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกวัยรุ่น

1.ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) กล่าวอธิบายถึงการขัดเกลาทางสังคมของเด็กว่า เป็นเรื่องการแลกเปลี่ยนในสิ่งที่มีคุณค่าแก่กัน โรลนส์และโทมัส (Rolin and Thomas 1985 อ้างในศิริพร 2539:18) ได้อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ในสังคมจากการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์โดยอธิบายว่า ระหว่างพ่อกับลูกวัยรุ่นนั้น หากเป็นการแลกเปลี่ยนที่เป็นความเต็มใจที่พ่อจะเป็นผู้ให้และลูกจะเป็นผู้รับ ก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และผ่านช่วงวิกฤติของการเปลี่ยนแปลงในวัยรุ่นไปได้

2.ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) จะอธิบายธรรมชาติของการสังเกตและการเรียนรู้โดยเด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมของเพศตนโดยการจำลองและฝึกฝน ลักษณะการเป็นพ่อ ของบุคคลก็就会被กำหนดจากพ่อของเขา (Martin 1985 อ้างใน ศิริพร 2539: 18)

วัฒนธรรมไทยกับแบบแผนพฤติกรรมในเรื่องเพศ

โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงเรื่องเพศ (SEX และ SEXUALITY) คนส่วนใหญ่มักมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติกำหนด หรือเป็นเรื่องของสัญชาตญาณตามธรรมชาติ กล่าวคือมนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับอวัยวะเพื่อการสืบพันธุ์ชุดหนึ่ง (SEXUAL ORGANS) ที่กำหนดให้คนเป็นเพศใดเพศหนึ่ง (female or male) ซึ่งจะกลายเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะความเป็นผู้หญิง หรือผู้ชายที่เหมาะสม (the appropriate gender) โดยมีความปรารถนาทางเพศและสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเสน่ห์กับ “เพศอีกเพศหนึ่ง” ซึ่งเป็นเจ้าของชุดอวัยวะเพศที่แตกต่างไปจากตัวเอง มีบทบาทหน้าที่ต่างกันระหว่างเพศชัดเจน เช่นเพศหญิงเท่านั้นที่ต้องให้กำเนิดสืบทอดเผ่าพันธุ์ สามารถตั้งครรภ์และคลอดบุตรได้

ขณะที่เพศชายมีส่วนในการให้กำเนิดโดยเป็นผู้ผลิตตัวอสุจิที่จะมาผสมกับไข่ของเพศหญิงในการก่อให้เกิดทารก ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างกันจึงหมายถึงระหว่างเพศชายกับเพศหญิงเท่านั้น ผู้ที่มีพฤติกรรมหรือแสดงออกผิดเพศที่ทางธรรมชาติให้มา เช่น ชายรักชาย หรือหญิงรักหญิง มักถูกมองว่าเป็นเรื่องผิดธรรมชาติด้วย เห็นได้จากการบันทึกที่เป็นหลักฐานที่ปรากฏเช่น กฎมณเฑียรบาลมาตรา 124 สมัยพระเจ้าอยู่หัว ที่ระบุถึงความผิดนี้ไว้อย่างชัดเจน “หนึ่งสนมกำนัลคบผู้หญิงหนึ่งกันทำดูชายเป็นชู้เมียกัน ให้ลงโทษด้วยลดทอน 50 ที่ศักรอประจานรอบพระราชวัง ที่หนึ่งให้เอาเป็นชาวสดี ที่หนึ่งให้แก่พระเจ้าลูกหลานเธอ” ดังนั้นเรื่องของชายรักชาย หรือหญิงรักหญิงจึงยังคงเป็นเรื่องที่ไม่เป็นที่ยอมรับนักในสังคม ยิ่งเป็นในสังคมชนบทด้วยแล้วเรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ เป็นชายต้องสมชาย ลูกชายต้องบวชให้พ่อแม่ เพื่อทดแทนคุณ ถ้าบ้านที่มีลูกชายมีคุณลักษณะผิดจากธรรมชาติไป ผู้เป็นพ่อแม่ก็ไม่ยอมรับ

อีกหนึ่งการรับเอาวัฒนธรรมวิคตอเรียนเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นอีกเรื่องที่สำคัญมากเรื่องหนึ่ง วัฒนธรรมนี้ปลูกฝังในเรื่องเพศว่าเป็นเรื่องที่ต้องปกปิด เป็นสิ่งที่ไม่นำมาพูดคุยกันอย่างเปิดเผย เป็นเรื่องหยาบคาย ถ้าใครนำเรื่องเพศมาเปิดเผยก็จะเป็นคนไม่ดีในสังคม รวมไปถึงการแต่งตัวเป็นไปอย่างปกปิดมิดชิด มีการสร้างคุณลักษณะของคนที่เราเรียกว่า “แบบผู้ดีอังกฤษ” ขึ้น ใครที่ปฏิบัติได้ถือว่าเป็นคนสิ่งที่น่ายกย่อง ไทยได้รับเอาวัฒนธรรมนี้เข้ามาและถือปฏิบัติกลายเป็นวัฒนธรรมไทยไป

หากพิจารณาว่า วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแล้ว สังคมไทยเป็นสังคมประเพณี เช่นเดียวกับสังคมอื่นๆ ในเอเชีย และมีลักษณะเด่นในการอบรมสมาชิกในสังคม การศึกษาเรื่องของบทบาทของพ่อที่มีต่อการป้องกันสถานะเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นนั้น จึงต้องนำเรื่อง แบบแผนพฤติกรรมในเรื่องเพศตามวัฒนธรรมไทยมาพิจารณาด้วย

ในสังคมไทยนั้น เน้นการเชื่อฟังผู้ใหญ่โดยไม่จำเป็นต้องเชื่อถือเรื่องเหตุผล แต่ถือตามอาวุโส บุคลิกภาพของคนไทย เด็กไทยจะต้องเคารพและเชื่อฟังผู้สูงอายุกว่าเสมอ ดังนั้นผู้หญิงไทยเมื่อจะมีครอบครัวจะต้องให้ผู้ใหญ่เป็นผู้เห็นชอบด้วยและจัดการให้ และเมื่อเป็นภรรยาก็ต้องเชื่อฟังสามี ทัศนคติและการอบรมในเรื่องเพศของสังคมไทยต่อผู้หญิงรุนแรงเข้มงวดมากมีกฎเกณฑ์และระเบียบเคร่งครัด ผู้หญิงต้องมีขอบเขตของความประพฤติที่ยึดถือกันว่าดี สมควรและถูกต้องตามสายตาสังคมสมัยนั้น ผู้หญิงต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน ทำงานบ้าน ไม่แต่งตัวเก๋งามหรือเที่ยวนอกบ้านตามลำพัง หญิงที่ดีต้องปฏิบัติตัวตามกรอบประเพณี หญิงไทยถูกอบรมอย่างเข้มงวดเกี่ยวกับการติดต่อกับเพศตรงข้าม ครอบครัวที่มีลูกสาวต้องระมัดระวังชื่อเสียงและการนิทาของเพื่อนบ้าน ต้องเป็นกุลสตรี รักนวลสงวนตัว เชื่อเรื่องบุญเพสันนิวาส การแต่งงานเป็นไปโดยถูกต้องตามประเพณี และระบะกฎเกณฑ์ของวิถีธรรมชาติ สังคมไทยโดยหลักการ ถือมากในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานโดยเฉพาะ ฝ่ายหญิงซึ่งจะปรากฏประจักษ์พยานทางร่างกายอย่างชัดเจน จึงมีปฏิกิริยาโต้ตอบทางสังคมอย่างรุนแรง ตรงข้ามฝ่ายชายไม่ถือเป็นเรื่องเสียหาย ในชนบทยังคงมีเรื่องหนีตามกัน พิธีขอมา การจัดเก้าอี้เก้ามาสู่ขอ ผู้หญิงอาจมีโอกาสนคุยกับเพื่อนต่างเพศได้บางโอกาส เช่น วันที่มีพิธีทางศาสนาต่างๆ นานา

ทัศนคติต่อเรื่องเพศเริ่มเปลี่ยนไปภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีการติดต่อกับตะวันตก จากตัวอย่างในเรื่องการจัดการศึกษาแบบสหศึกษา ทำให้คุ้นเคยต่อการสมาคมกับเพศตรงข้าม และมีแนวโน้มที่จะเลือกคู่ครองให้สอดคล้องกับรสนิยมมากขึ้น อิทธิพลของวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกทำให้ ขนบธรรมเนียมประเพณี อุดมการณ์ ค่านิยมแบบเฉพาะตัวของสังคมไทยซึ่งยึดถือและถ่ายทอดมาหลายรุ่นอายุได้รับความกระทบกระเทือน การเชื่อถือ เชื่อฟังผู้ใหญ่ที่เคยมีมาอย่างมากมายในปัจจุบันก็ลดน้อยลงนิยมแก้ปัญหาด้วยตนเองการเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ บุญ บาป ก็เสื่อมศรัทธาลง (สุชา 2529: 75-77)

คณะกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม ได้ทำการศึกษาร่องกระบวนการเรียนรู้เชิงสังคมในครอบครัวด้านบทบาทหญิงชาย ในหลายพื้นที่ซึ่งมีการนำเสนอถึงประเด็นของการอบรมเลี้ยงดูลูกชายลูกสาว รวมทั้งการสอดส่องดูแลในเรื่องของการคบเพื่อนต่างเพศซึ่งสำหรับพื้นที่ศึกษาภาคกลางนั้น พบว่าการอบรมเลี้ยงดูลูกชายและลูกสาวจะไม่แตกต่างกันมากในวัยเด็ก ความเข้มงวดในการอบรมลูกสาวจะมากกว่า ลูกชายจะมีอิสระในการไปเที่ยวนอกบ้านได้หากทำงานเสร็จ บางครั้งจะกลับค่ำหรือไปนอนค้างบ้านเพื่อน ค้างวัดได้ แต่ลูกสาวจะอยู่ในสายตา ไปไหนต้องมีเพื่อนไปเป็นกลุ่ม หรือมีผู้ใหญ่ไป เนื่องจากเด็กชายจะมีอิสระไปไหนมาไหนคบเพื่อนได้ตามใจ พ่อแม่จึงมักเป็นห่วงลูกชายมากกว่าเพราะมักมีเรื่องตีกัน หรือกลัวคบเพื่อนไม่ดี พาไปเสียคน การสอดส่องดูแลความประพฤติของเด็กในหมู่บ้านมักอยู่ในสายตาของเพื่อนบ้านทุกคน เพราะต่างก็รู้ว่าเป็นลูกหลานใคร หากบ้านไหนมีลูกเกเร ชอบลักขโมยหรือชอบเที่ยว ก็จะเป็นที่นิทาบอกกล่าวกันให้ระวังอย่าให้ลูกไปคบหาสมาคม ดังนั้น ในสังคม

หมู่บ้าน พฤติกรรมของเด็กจึงมักอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ ทั้งที่เป็นญาติหรือเพื่อนบ้าน และหากเห็นเด็กหนีเที่ยว สูบยา หรือกินเหล้าก็มักมาบอกกล่าวพ่อแม่ให้ตักเตือน

สำหรับการคบเพื่อนต่างเพศ พ่อแม่มักให้อิสระลูกชายมากกว่า เพราะคิดว่าไม่เสียหาย ทั้งๆ ที่ก็ยอมรับว่ามีหลายกรณีที่ไปทำผู้หญิงท้องแล้วพ่อแม่พี่น้องก็ต้องเดือดร้อน หาเงินหาทองไปสูขอ ทำพิธีแต่งงานต่างๆ ที่ฝ่ายชายยังไม่มีการทำงานเป็นหลักแหล่ง บางครั้งก็ต้องกู้เงินมาแต่งงานเพื่อรักษาหน้าตาของครอบครัว ส่วนผู้หญิงจะเน้นให้รักนวลสงวนตัว และให้รักษาพรหมจารีถือว่าหากสูญเสียไปแล้วจะทำให้ตัวเองหมดคุณค่า ชาวบ้านรู้ก็ถูกตำหนิชาวบ้านก็จะดูถูกและเป็นเรื่องที่มีการนินทากันเสมอ ถ้าลูกสาวใครทำไม่ดี คือหนีตามหรือท้องก่อนแต่ง ถือเป็นเรื่องที่ทำให้พ่อแม่แค้นมาก การตัดสินใจในการเลือกคู่ครอง แม้พ่อแม่จะให้อิสระตามใจ แต่ก็ต้องได้รับความเห็นชอบยินดีจากพ่อแม่ด้วย แต่ส่วนมากหากลูกไม่เชื่อก็มักจะปล่อยเพราะบอกว่าสมัยนี้ลูกจะเรียนหนังสือ หรือเห็นโลกกว้างขวาง ทันสมัยกว่ารุ่นพ่อแม่ หนุ่มสาวจะมีอิสระมากขึ้น มีโอกาสพบปะกันมากกว่าสมัยก่อน ที่จะพบกันได้ก็ในช่วงงานบุญหรือเทศกาลเท่านั้น ปัจจุบันลูกที่ไปทำงานในเมืองกรุงเทพฯ หรือทำงานในโรงงานใกล้หมู่บ้าน จะมีเพื่อนต่างเพศง่ายยิ่งขึ้น และกล้ามากขึ้นด้วย

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจพบว่า มีความสำคัญคือทัศนคติของผู้ที่เป็นบิดามารดา มักตอบว่าการเลี้ยงดูลูกสาวลูกชายไม่ต่างกันมาก พ่อแม่รักลูกชายลูกสาวเท่ากัน แต่เมื่อถามคำถามนี้หากเป็นกลุ่มที่เป็นลูกมักได้รับคำตอบว่าเลี้ยงดูต่างกัน แม่จะรักลูกชาย ตามใจให้อิสระ ชื่นชมว่าสามารถบวช และสืบตระกูลได้ ผู้ที่เป็นลูกชายก็เห็นว่าพ่อแม่ค่อนข้างจะรักและเอาใจ ยึดหยุ่นต่อลูกชายมากกว่าลูกสาว (ปรางค์ 2535: 76-77)

ไม่ว่าครอบครัวไทยในสังคมปัจจุบัน จะมีประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่แตกต่างกันไปจากครอบครัวในอดีตก็ตาม แต่กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ยังต้องยอมรับว่าครอบครัวมีอิทธิพลอย่างมากต่อความรู้เรื่องเพศ และการปฏิบัติตัวตามบทบาททางเพศ ครอบครัวจะบอกและแสดงให้ทารกเห็นว่า เด็กชาย เด็กหญิง ในสังคมถูกกำหนดให้ประพฤติปฏิบัติอย่างไร ไปจนถึงผู้ใหญ่ที่เป็นชายและหญิง ถูกคาดหวังให้กระทำตนตามบทบาททางเพศของตนอย่างไรบ้าง

พ่อ แม่ จึงควรเป็นผู้ที่ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศที่ถูกต้องแก่เด็กในเวลาอันควร ไม่ควรให้เด็กออกไปแสวงหาความรู้เรื่องเพศเอง นอกจากนี้ยังควรให้ความสอดคล้องดูแลเอาใจใส่ไปจนตลอดจนกว่าเด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มที่ ด้วยวิธีต่างๆ แม้เรื่องของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ หลายประการ แต่บทบาทของพ่อและแม่นั้นย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

เพศชายกับความคาดหวังของสังคมไทย

เพศสถานะความหมายเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมที่กำหนดพฤติกรรม สถานภาพ และ บทบาทหน้าที่ของหญิงและชายให้แตกต่างกัน นอกเหนือจากความแตกต่างด้านกายภาพ สังคมมีความสำคัญในการกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่อิงกับเพศสถานะโดยมีคำ

สำคัญในการควบคุมหรือโน้มน้าวให้ชายหรือหญิงยึดถือว่าเป็นศักดิ์และสถานะของตน และต้องประพฤติปฏิบัติตนตามศักดิ์และสถานะนั้นเช่น ลูกผู้ชาย สุภาพบุรุษ ลูกผู้หญิง กุลสตรี เป็นต้น คุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป็นที่คาดหวังจากสังคม สำหรับผู้ชายมีคุณลักษณะที่คาดหวังในเรื่องดังนี้

ความสามารถในการปกป้องคุ้มครอง

บทบาทหน้าที่ของผู้ชายตามความคาดหวังของสังคมคือการเป็นผู้คุ้มครองรักษาบุคคลหรือสิ่งที่อยู่ในอาณาพิทักษ์ของตน ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ ผู้หญิงและทรัพย์สินต่างๆ เมื่อผู้ชายมีสถานะเป็นหัวหน้าหรือผู้นำกลุ่ม ชุมชนหรือเมือง บุคคลที่อยู่ในอาณาพิทักษ์ก็ขยายวงกว้างออกไป ผู้ชายถือว่าตนมีหน้าที่คุ้มครองบุคคลหรือสิ่งซึ่งอยู่ในอาณาพิทักษ์มิให้ได้รับอันตรายหรือเสียหายและจะต้องรักษาดำรงอยู่เป็นของตนตลอดไปจึงจะถือว่า *มีศักดิ์ศรี*

ผู้หญิงที่ผู้ชายถือว่าอยู่ในอาณาพิทักษ์ของตนคือภรรยา ผู้ที่หมั้นหมายหรือผูกพันกัน ในทางชั่วสาว โดยผู้ชายถือว่าตนมีศักดิ์และสถานะเป็นเจ้าของจึงมีหน้าที่คุ้มครองหญิงเหล่านั้น ซึ่งปรากฏให้เห็นทางวรรณคดีไทยซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดอีกทางหนึ่งของมนุษย์ เช่นเรื่องรามเกียรติ์ พระรามทำศึกกับทศกัณฐ์เพื่อชิงนางสีดาคืน และไม่เพียงเรื่องผู้หญิงเท่านั้น ยังรวมถึงบริวารและอาณาบริเวณด้วยที่ผู้ชายต้องพึงรักษาดูแลได้ด้วย

ความสามารถในการต่อสู้

คุณลักษณะอีกประการหนึ่งของผู้ชายตามความคาดหวังของสังคมคือความมีจิตใจกล้าหาญในการต่อสู้โดยไม่เกรงกลัวหรือย่อท้อ ทั้งการต่อสู้กับศัตรูและการต่อสู้กับปัญหาและสถานการณ์ที่อาจส่งผลร้าย ที่มักเรียกว่า เป็น “ลูกผู้ชาย” “ชายชาติอาชาไนย” “นักเลง” หรือ “ชายอกสามศอก” จึงยอมที่จะบาดเจ็บล้มตายในการต่อสู้เพื่อแสดงความกล้าหาญมากกว่าหลบหนี นิยมการต่อสู้ในลักษณะของผู้ชาย ไม่รังแกผู้อ่อนแอกว่าหรือไม่มีทางสู้ ซึ่งถือว่าเป็นเกียรติยศและศักดิ์ศรี เมื่อรักษาหรือสั่งสมไว้จนถึงระดับหนึ่งแล้วก็กลายเป็นบารมีที่ข่มคนอื่นให้นับถือยำเกรงได้ ผู้ที่มีความสามารถในการต่อสู้ย่อมเป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่า “เข้มแข็ง” ผู้ที่มีความเข้มแข็งย่อมอยู่ตรงข้ามผู้ที่อ่อนแอ สิ่งที่แสดงความอ่อนแอ ก็คือ “การร้องไห้” ลูกผู้ชายถูกสอนให้เข้มแข็งไม่แสดงออกซึ่งความอ่อนแอ ไม่มีน้ำตาลูกผู้ชายให้เห็นได้

เป็นลูกผู้ชายต้องทดแทนคุณ

สังคมไทยเป็นสังคมของพุทธศาสนา เมื่อไทยได้รับพุทธศาสนาเข้ามากลายมาเป็นศาสนาที่มีคนนับถือมากที่สุด สิ่งที่แสดงออกมาคือการสืบทอดศาสนา โดยการบวชเป็นพระภิกษุซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ความเชื่อที่มีมาแต่โบราณกาลที่ว่า “ครอบครัวที่มีลูกชายบวชให้ พ่อแม่ตายไปจะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์” ดูเหมือนจะดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างเหนียวแน่นมาตลอด และสิ่งนี้เองที่บอกว่า การบวชเป็นการทดแทนคุณพ่อแม่ แสดงออกซึ่งความกตัญญู หลังจากบวชแล้วถือว่าเป็น “คนสุก” หรือที่เรียกกันว่า “ทิด” หรือ “หนาน”

เมื่อชายใดที่ถูกเรียกขานว่าทิดหรือหนาน ถือว่าผ่านผ้าเหลืองมาแล้ว ความเชื่อถือในตัวผู้นั้นจะมีมากกว่าตอนที่ยังไม่ได้บวช ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้สังคมไทยจึงคาดหวังมากในการที่มีลูกชายแล้วต้องได้บวช เมื่อถึงวัยที่สามารถบวชได้ก็จะทำการบวชให้ทันที ก่อนที่จะมีเหย้ามีเรือนไป หากบ้านใดไม่มีบุตรชายก็อาจมีการบวชให้กับหลานหรือญาติสนิท หรือแม้กระทั่งเป็นเจ้าภาพให้การบวชนาคนหมูก็นับได้ทั่วไป

ความเจ้าชู้

จากความสามารถในการปกป้องและการต่อสู้ซึ่งเป็นคุณลักษณะของเพศชายที่สังคมคาดหวังแล้ว สิ่งก็ตามมาคือการมี “บารมี” ผู้คนยำเกรง เกิดความนับหน้าถือตา เป็นที่พึ่งพาได้ของญาติพี่น้องและผองเพื่อน และเพื่อให้เกิดสิ่งที่จะเสริมบารมีได้สิ่งหนึ่ง ที่พบได้ค่อนข้างชัดเจนคือ เรื่องของการมีผู้หญิงในครอบครองครั้งละหลายๆ คน ย่อมหมายถึงความสามารถในการปกป้องดูแล และเป็นการขยายขอบเขตของการปกป้องดูแลไปยังญาติของผู้หญิงในครอบครองเหล่านั้น พื้นที่ในการดูแลปกครองก็มากขึ้น เป็นที่ยำเกรง ผู้เป็นเจ้าเมืองมักมีพระสนมหรือพระชายาหลายพระองค์ และเป็นธิดาของเจ้าเมืองต่างๆ อาณาเขตการปกครองก็กว้างขวางขึ้น รวมไปถึงในระบบศักดินา ระบบทาส ซึ่งมีการยกลูกสาวให้เป็นของกำนัลแก่ผู้มีศักดินาสูงกว่า ซึ่งมีทั้งที่พ่อแม่ยกให้เองและการใช้ชั้นเชิงชายในการคบหาจนได้หญิงมาอยู่ในปกครองของตนเอง และเรื่องการมีผู้หญิงหลายๆ คนและสามารถปกครองดูแลซึ่งเสมือนการเสริมบารมีทางหนึ่ง กลายเป็นสิ่งที่ชายไทยยกย่องว่าเป็น ลักษณะหนึ่งของความเป็นชาย

จากวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน ขุนแผนกลายเป็น “ต้นแบบ” ของชายไทยและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป หรือพระอภัยมณี ที่มีเมียหลายคน ก็ด้วยความสามารถของความเป็นชาย มีทั้งเมียนมนุษย์ เมียยักษ์ และเมียเงือก ถึงแม้จะเป็นเพียงเรื่องที่แต่งขึ้นแต่พระอภัยมณีก็กลายเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชายหลายๆ คน ในสมัยนี้การมีผู้หญิงหรือแฟนครั้งละหลายๆ คนมองว่าเป็นเรื่องของความสามารถในเชิงชายหรือความมีเสน่ห์ในตนเอง

นอกจากความเจ้าชู้อย่างที่พบได้ที่เป็นความเจ้าชู้ระหว่างเพศชายกับเพศหญิงแล้ว ปัจจุบันยังพบไปถึงชายที่รักได้สองเพศด้วย ดังคำที่กล่าวให้ได้ยินกันบ่อย ๆ ในวงของผู้ชายที่ว่า

“ชายพินชาย คือยอดชาย” และปรากฏให้เห็นได้ในทุกวันนี้

ส่วนที่ 3

บริบทชุมชนบ้านวัดแก้ว

“บ้านวัดแก้ว” ชุมชนชนบทแห่งหนึ่งของจังหวัดราชบุรี ก่อตั้งมาเมื่ออายุในราว 200 ปีเศษ ชนกลุ่มแรกที่มาจับจองพื้นที่เป็นพวกเขมรอพยพ และเป็นคนไทยที่หนีการกวาดต้อนจากพม่าเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ถอยร่นลงมา ต่างก็ตั้งหลักปักฐานอยู่บริเวณนี้ ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากภูมิประเทศเหมาะแก่การทำเกษตรมีคลองธรรมชาติไหลผ่านหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่จัดว่าอุดมสมบูรณ์ดี

“ลุงเพิ่ม”¹ ปีนี้ อายุ 85 ปีเศษแล้ว ทุกคนในหมู่บ้านรู้จักลุงดี ชายชราหนวดเพิ่ม มีเสื้อผาดำแทนการสวมใส่ ชุดกางเกงขาสั้นมีผ้าขาวม้าคาดเอว สวมสร้อยคอเส้นใหญ่ห้อยพระหลายองค์ มีรอยสักยันต์ทั่วตัว จะมาอยู่ช่วยที่วัดเป็นประจำจนเป็นที่ชินตาของผู้คนทั่วไป ดูเหมือนว่าคนรุ่นเดียวกับลุงเพิ่ม จะมีเพียงสองคน คือลุงเพิ่มกับลุงกตซึ่งตอนนี้แม้แต่จะลูกนั่งเองยังไม่ไหวแล้ว เหลือเพียงลุงเพิ่มคนเดียวที่ยังไปไหนมาไหนมาได้สบายโดยการเดินเท้า เล่าให้ฟังว่า.....ความเป็นอยู่ของชุมชนวัดแก้วครั้งแต่ก่อนมา เป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อยู่กันแบบระบบเครือญาติ มีการไปมาหาสู่แบ่งปันซึ่งกันและกัน เวลาเมื่อเทศกาลงานบุญก็จะมารวมตัวกันที่วัดเสมอ “วัด” เป็นที่พบปะสังสรรค์ของคนในชุมชนนี้เสมอมา ในแต่ละบ้านจะเป็นครอบครัวใหญ่หรือที่เรียกว่าครอบครัวขยาย พี่น้องอยู่รวมกันหมด ช่วยกันทำนาซึ่งเป็น “สมบัติส่วนรวม” ของบ้านไม่ได้มีการจัดแบ่งออกเป็นของคนใดคนหนึ่ง ผลผลิตที่ได้ก็แบ่งกันหรือถ้าเหลือมากก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปโดยการแลกหรือซื้อกันในชุมชน

ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีเรื่องการจัดหาคู่ครอง ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดหาคู่ครองโดยที่มีผู้ใหญ่จัดการให้ ซึ่งก็จะเป็นหญิงสาวหรือชายหนุ่มในชุมชนนั่นเองที่ผู้ใหญ่เห็นว่าเหมาะสมหรือในบางคนที่ผู้ใหญ่ไม่ได้เป็นธุระจัดหาให้ก็หากันเองซึ่งกว่าจะไปทำการ “จับ” หรือคบหาดูใจต้องผ่านผู้ใหญ่ของแต่ละฝ่ายช่วยเลือกเฟ้น ซึ่งโอกาสที่จะได้พบคนถูกใจก็จะเป็นช่วงเทศกาลต่างๆ ที่ได้ออกจากบ้าน หรือไม่ก็เป็นช่วงทำนาที่ต้องช่วยเหลือกัน หนุ่มสาวก็ได้พบปะกันได้บ้าง และเมื่อถึงเวลาสมควรที่ผู้ใหญ่ยอมรับในตัวของผู้หญิงและฝ่ายชาย ผู้ใหญ่ฝ่ายชายก็จะไปสู่ขอฝ่ายหญิงแต่งงานกันตามประเพณี เมื่อแต่งงานแล้ว มีทั้งที่ฝ่ายชายไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงและฝ่ายหญิงไปอยู่บ้านฝ่ายชาย แล้วแต่ที่บ้านของฝ่ายใดจะสะดวกกว่ากัน แต่ที่เห็นได้ชัดในชุมชนนี้คือในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นลูกคนสุดท้ายของบ้าน อีกฝ่ายต้องเป็นผู้ย้ายเข้าไปอยู่ด้วย บ้านที่พ่อและแม่อยู่ก็จะตกเป็นของลูกคนสุดท้ายด้วย พร้อมทั้งเป็นผู้ดูแลพ่อแม่ในยามแก่เฒ่า

¹ ชื่อบุคคลที่ปรากฏอยู่ในเรื่องทั้งหมด ล้วนเป็นนามสมมติ

ความเป็นอยู่ในแต่ละครอบครัว มี “พ่อ” เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่ และกิจการงาน มี “แม่” เป็นผู้เลี้ยงลูก ดูแลเรื่องอาหารการกิน และงานบ้านงานครัว อยู่กันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ไม่ค่อยพบว่ามีทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว เมื่อลูกโตพอจะเรียนหนังสือได้ก็ส่งมาเรียนที่วัด แต่เมื่อมีการสร้างโรงเรียนขึ้นเมื่อ 60 กว่าปีมาแล้ว (พ.ศ.2483) โดยการอุปถัมภ์ของหลวงพ่อบิน เจ้าอาวาสคนที่ 4 ของวัดแก้ว เด็กก็ย้ายมาเรียนที่โรงเรียนแทน โรงเรียนวัดแก้วจึงกลายเป็นสถานที่เรียนของเด็กๆ ประจำชุมชนตั้งแต่นั้นมา สมัยก่อนการเดินทางไม่สะดวกนักเป็นการเดินเท้า หรือใช้เกวียน การเรียนของเด็กๆ จึงจบเพียงชั้นประถมเท่านั้น ไม่ได้มีการติดต่อกับหมู่บ้านอื่นเท่าใดนัก

ส่วนของผู้นำชุมชนตั้งแต่ครั้งที่มีการก่อตั้งหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน คณะกรรมการต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น กรรมการวัด กรรมการโรงเรียนล้วนแล้วแต่เป็นผู้ชายทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะพบว่า มีผู้หญิงบางคนในชุมชนที่จัดว่าเรียนสูง พุดเก่ง มีลักษณะของการเป็นผู้นำค่อนข้างเด่นชัด ก็ยังไม่มีส่วนร่วมในการดูแลชุมชน และจากคำพูดของผู้สูงวัยท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ความนับถือ มีตำแหน่งหลายตำแหน่งในหมู่บ้านกล่าวว่า “เสียดยนะที่ไอน่า ลูกยายจำ มันเป็นผู้หญิง ไม่นั้นจะเอามาทำงานให้หมู่บ้านบ้าง” หรือคำพูดที่ว่า “หมอนามัยนี้ละ ไม่น่าเป็นผู้หญิงเลย จะให้มาช่วยทำบุญให้วัดชะหน่อย ก็ไม่ได้อีก” ซึ่งเหมือนเป็นการย่ำว่าชุมชนยังไม่ยอมรับผู้หญิงในการทำงานให้กับชุมชนเท่าที่ควร หรืออีกนัยหนึ่งคือที่ทำงานของชุมชนคือวัด ผู้หญิงไม่เหมาะสมที่จะไปข้องเกี่ยวกับวัด แต่ในระยะหลังๆ ช่วง 4 – 5 ปีที่ผ่านมาเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงบ้างแล้วว่า การประชุมต่างๆ ของชุมชน มี “แม่บ้าน” ออกมาประชุมมากขึ้นและร่วมให้ความคิดเห็นในที่ประชุมมากขึ้นจากแต่ก่อน และในปีที่ 2548 ที่ผ่านมาก็มีการเลือกสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดแก้ว พบว่ามีผู้หญิง 1 คนได้รับเลือกเช่นกัน เธอจึงกลายเป็นผู้หญิงคนเดียวที่เข้าไปใน อบต. แต่ก็ดูเหมือนว่าเธอเป็นได้แค่เพียงสีสันของ อบต. เท่านั้น ไม่เคยมีใครเห็นเธอเสนอความคิดเห็นในที่ประชุมเลยสักครั้ง เธอบอกว่า

“ถึงเสนอไป ก็คงไม่มีใครเห็นด้วย มีแต่เป็นผู้ชายทั้งนั้น เรามันเป็นผู้หญิง”

ช่วงประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2511- 2531) มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหมู่บ้านค่อนข้างมาก มีการตัดถนนออกหมู่บ้านอื่น การคมนาคมดีขึ้นตามลำดับ และเริ่มมีน้ำประปา ไฟฟ้าใช้ในบางพื้นที่และขยายจนครอบคลุมทั้งหมด ผู้คนในชุมชนเริ่มติดต่อกับหมู่บ้านและชุมชนอื่นมากขึ้น เด็กๆ ที่จบจากโรงเรียนในหมู่บ้านเริ่มเข้าไปเรียนต่อในตัวอำเภอ โดยการขี่รถจักรยานไปเรียนเป็นกลุ่มๆ ระยะทางที่ไปเรียนก็ประมาณ 10 กิโลเมตร

ช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในการชุมชนคือ สมัยปีพ.ศ. 2532 - 2533 เป็นยุคที่ “ที่นา” มีมูลค่าสูงขึ้น จากคำเปรียบเปรยของลุงเพิ่มที่ว่า “มีค่าเหมือนทองคำ” มีนายทุนมากว่านซื้อที่นาเกือบหมด แทบไม่เหลือที่ให้ทำนาเลย แต่ละบ้านที่มีที่นาเป็นของตัวเอง ก็มีการแบ่งส่นปันส่วนกันในระหว่างพี่น้อง มีที่นา “มรดก” ที่สามารถที่จะขายได้ บ้างก็ขายไป บ้างก็เก็บไว้ เห็นที่นาที่พอจะเหลืออยู่คงไม่ถึงครึ่งของครึ่งเท่าที่เคยมี ยังคงทำนาอยู่บ้าง ในส่วนของบ้านที่ขายที่นาได้แล้ว บางบ้านก็นำเงินมาลงทุนประกอบอาชีพต่อเช่น เลี้ยงหมู เลี้ยงวัวนม

ทำตุ๊กตาผ้า เพาะเห็ด บางบ้านก็นำเงินไปซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ซี้อรต ซี้อของ เครื่องใช้ต่างๆ จนเงินหมดไป

อาชีพเดิมที่เคยทำนาก็เริ่มเปลี่ยนไป กลายเป็นเจ้าของกิจการที่เพิ่งลงทุนใหม่บ้าง กลายเป็นผู้รับจ้างเจ้าของกิจการใหม่บ้าง หรือออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้านบ้างเช่น ทำงานตาม โรงงานอุตสาหกรรมแทนอาชีพเดิม รูปแบบครัวเรือนจากครอบครัวขยายเริ่มกลายเป็น ครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มีการประกอบอาชีพและเลี้ยงดูกันเฉพาะภายในครอบครัวเท่านั้น (พ่อ แม่ ลูก ไม่รวมพี่น้อง) ต่างกับสมัยก่อนที่ทำนาในที่ผืนเดียวกัน ใช้ผลผลิตร่วมกัน มีการปลูก บ้านใหม่ แยกบ้านมากขึ้น ความเจริญที่ก้าวเข้ามาพร้อมกับรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่ พ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวทำงานเพียงลำพังก็ไม่เพียงพอ แม่ซึ่งเคยเป็นแม่บ้านอย่างเดียวก็ต้องออกจากบ้านมาทำงานข้างนอกด้วย การช่วยเหลือดูแลกันระหว่างพี่น้องก็ยังพอมีให้เห็น ได้แต่ลดลงจากเดิมไป

“วัด” ยังคงเป็นศูนย์กลางชุมชน เห็นได้จากงานเทศกาลต่างๆ ประชาชนยังคงมาที่วัด กันอยู่ตลอดไม่ว่าจะเป็นวัยใด ในยามที่วัดต้องการ “แรงงาน” หรือพลังในการทำงานส่วนรวมก็จะได้ยินเสียงประกาศจากทางวัดให้ไปช่วย แล้วตามเวลาที่วัดขอไว้ ก็จะมีพลังชุมชนออกมา อย่างพร้อมเพรียง วัยรุ่นยังออกมารวมตัวกัน พุดคุยสนุกสนานพร้อมทั้งช่วยวัดทำงานไปด้วย ภาพแบบนี้ยังคงเห็นได้อยู่ วัยแรงงานที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านไม่ค่อยได้อยู่ในตอน กลางวันก็จะออกมาช่วยงานวัดในช่วงเย็น ส่วนในตอนกลางวันก็จะพบเป็นวัยผู้สูงอายุกับเด็กๆ ที่เป็นลูกหลานออกมาพร้อมกับปู่ย่า ตายาย

บางครอบครัวที่ไม่ใช่คนบ้านนี้โดยกำเนิด เป็นคนมาเช่าที่ทำสวน เช่าที่ทำบ่อเลี้ยงปลา ก็ไม่ได้ออกมาที่วัด ยังคงอยู่ที่บ้านมากกว่า ปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนจะน้อย หรือก็จะพบใน บางบ้านที่เป็นคนในชุมชนเองแต่มาได้ “คู่” สามีหรือภรรยาเป็นคนอื่นแล้วมาขยับขยายปลูก บ้านแบ่งจากครอบครัวเดิม อยู่กันลำพังพ่อแม่ลูก ก็จะไม่ค่อยได้ออกมาร่วมงานในชุมชนมากนัก ก่อนข้างจะห่างออกไปจากครอบครัวเดิมด้วยซ้ำ

ช่วงหลังในราว 20 กว่าปี การคลุกคลีกันแทบไม่มีให้เห็นแล้ว กลายเป็นการหาคู่ครอง เองตามความพอใจและสมัครใจ เนื่องจากการไปทำงานข้างนอกมากขึ้นทำให้ได้พบปะกับคนที่ อื่นมากขึ้น คู่ครองจึงกลายเป็นคนที่อื่นเสียมาก คนพื้นเพเดิมมีการย้ายออกไปที่อื่นใน ขณะเดียวกันคนที่อื่นก็เข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้นเช่นกัน สมัยก่อนลูกหลานบ้านไหนจะไปทำ อะไรที่ไหน ก็มักที่จะต้องพบเจอกับคำเตือน คำบอกกล่าว บ่นว่าของบ้านอื่นๆ ไปด้วย ความ เกี่ยวต่องเป็นวงศ์ญาติญาติมีอยู่มาก ลูกของบ้านหนึ่งอาจเป็นหลานของอีกหลายๆ บ้าน ความเป็นห่วงเป็นใยจึงเกิดขึ้นไปในเกือบทุกพื้นที่ และในพื้นที่วัดแก้วที่พบความสัมพันธ์อีก อย่างหนึ่งในอดีตคือความเป็น “แม่รัก” ซึ่งหมายถึง การที่แม่ของตระกูลหนึ่งเป็นเพื่อนสนิทกับ แม่ของอีกตระกูลหนึ่ง แม่ก็จะสอนให้ลูกๆ รู้จัก “แม่รัก” ให้นับถือและนับพี่น้องของอีกฝ่าย ด้วย จึงเห็นความสัมพันธ์ในชุมชนที่นอกจากจะเป็นญาติแล้วยังเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน

อีกรูปแบบหนึ่งด้วย เพราะฉะนั้นความเป็นห่วงในตัว “เด็ก” ในสมัยก่อนจึงมีทั้งในและนอกเครือญาติ

ลุงเพิ่มว่า “เด็กๆ สมัยนี้ ไปว่ามันมากไม่ได้นะ มันย่อนเอาด้วย หว่าไม่ได้เป็นอะไรกับมัน มันไม่รู้หรอกว่าสมัยก่อนบ้านเรากับบ้านมันเกี่ยวพันกันยังไง มันนับเฉพาะปู่ย่าตายายเท่านั้นแหละ ไอ้เราก็อธิวว่ามันเป็นลูกหลานของแม่รักเรา อดเป็นห่วงไม่ได้เห็นมันทำอะไรไม่ดีก็ต้องบอกกัน” ในบางบ้านที่ยังอยู่กันหลายๆ คนในครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย ก็ยังมีการสอนกันค่อนข้างชัดเจนในเรื่องการนับถือวงศ์ญาติและ “แม่รัก” ของอีกตระกูลด้วยพร้อมทั้งยังพาไปมาหาสู่กันอยู่ไม่ขาด ลุงเพิ่มว่า “ถ้ารุ่นใหญ่ๆ หมดไป รุ่นหลังก็คงห่างกันไปเรื่อยๆ ต่างคนต่างอยู่มากกว่า” ซึ่งก็มีแนวโน้มด้วยว่าคำพูดของลุงเพิ่มจะเป็นแบบนั้นด้วยในภาวะปัจจุบันที่ต้องทำงานแข่งกับเวลา ความสัมพันธ์ในชุมชนลดลง พ่อและแม่ต้องออกไปทำงานทั้งคู่ เวลาที่จะพบเจอลูกก็เป็นเพียงช่วงเย็นหรือบางครั้งก็ช่วงค่ำแล้วก็เข้านอนไป แทบจะไม่ได้พูดคุยกันด้วยซ้ำ

ความเป็นไปในเรื่อง “เพศ” ของชุมชนแห่งนี้ก็ยังคงเป็นเรื่องที่ “ต้องห้าม” เป็นเรื่องที่ไม่ได้พูดกันอย่างเปิดเผยได้เหมือนในสังคมอื่นๆ ในกลุ่มของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ การพูดเรื่องนี้จะเป็นการพูดการสอนแบบอ้อมๆ ถ้าจะสอนก็สอนผ่านเหตุการณ์ ผ่านเรื่องต่างๆ เช่นเมื่อมี “ใคร” ในชุมชนที่ผ่านเรื่องเกี่ยวกับเพศแล้วมีผลไม่ดีออกมา เช่น เจ็บป่วยจนกระทั่งเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ก็จะนำมาสอนลูกสอนหลานกัน ถ้าไม่มีเหตุให้เห็นก็จะได้พูดถึง หรือถ้ามีผู้หญิงในชุมชนคนไหนที่มีความประพฤติไม่ดีด้านชู้สาวก็จะถูกชุมชนก่อนแคะนินทา คล้ายๆ จะถูกตัดออกจากชุมชนด้วยซ้ำ จะทำการใดๆ ผู้คนมักไม่ให้การสนับสนุน เช่นถ้าชายของก็จะไม่ค่อยมีคนซื้อของ ซึ่งต่างกันถ้าเป็นผู้ชายที่ค่อนข้างเจ้าชู้ มีภรรยาหลายคน ไม่ได้รับการต่อว่าจากชุมชน ยังเห็นเป็นเรื่องของ “ความสามารถ” ด้วยซ้ำ

การมองเรื่อง “ท้องก่อนแต่ง” ของชุมชน ผู้หญิงจะถูกมองว่าไม่ดี ปลอยตัวปลอยใจ พ่อแม่ฝ่ายหญิงได้รับความอับอาย ถูกมองจากเพื่อนบ้านว่าเลี้ยงลูกไม่ดี แต่ผู้ชายไม่ได้ถูกว่าอะไรมากนัก นอกจากว่าพ่อแม่รู้สึกผิดหวังที่ต้องแต่งงานก่อนบวช หรือยังไม่ได้งานที่เป็นหลักเป็นฐานก่อน ผลจึงมักตกอยู่ที่ผู้หญิง ซึ่งถ้าต้องย้ายมาอยู่ที่บ้านสามี ก็มักจะไม่เป็นที่รักของบ้านสามีนัก ตลอดจนชุมชนก็จะมองว่า “เป็นผู้หญิงไม่ดี” และยากนักกว่าที่จะกลายเป็น “คนดี” ได้ในเวลาต่อมา

การพูดคุยถึงเรื่องเพศในชุมชน จะเห็นได้ในกลุ่มของผู้ชายซึ่งจะคุยกันในวงสนทนาหรือวงเหล้า ส่วนในวงผู้หญิงพบได้บ้างในร้านเสริมสวย ร้านค้าที่มีแต่ผู้หญิงอยู่รวมกัน หรือ พบในวงประชุมที่มีเฉพาะหญิง จะไม่มีการนำมาพูดกันขำวง แม่บ้านบางคนบอกว่า

“เรื่องนี้พูดได้ยังไง ถ้าผู้ชายมาได้ยินเขาก็หว่าเราไม่ดีอีก หมกมุ่นเรื่องนี้ มีแต่เสียกับเสีย”

“ไม่เห็นต้องสอนต้องพูด เป็นเรื่องธรรมชาติ ถึงเวลาก็รู้เอง”

เมื่อมีการบอกต่อๆ กันมาว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ไม่ดี การสอนเรื่องนี้จึงเปรียบเสมือน การ “ซีโฟรงให้กระรอก” ซึ่งไม่ควรทำอย่างยิ่ง หรือบางคนบอกว่าอยากจะสอนแต่บอกว่า “อาย” ไม่รู้จะเริ่มกันอย่างไร จึงไม่ได้มีการสอนไม่ได้บอกกล่าวเรื่องเพศกับเด็กในที่สุด แต่ก็มีแม่ บางคนบอกว่า อยากจะสอน แต่สอนไม่ถูก ไม่มีความรู้เรื่องนี้ก็เลยไม่ได้สอน สู้ทำงานส่งลูกไป เรียนก็คงจะรู้มากกว่าที่จะสอนเอง

ในบางบ้าน (ที่ไม่ใช่ร้านค้า) มีการนำวีซีดี ดีวีดีที่ตนเองซื้อมาดูแล้ว พอดูเสร็จก็นำ ออกมาขายเป็นที่รู้จักกันในหมู่บ้าน ในราคาถูกเพียงแผ่นละ 5-20 บาทเท่านั้น ก็จะมีเด็กวัยรุ่นใน ชุมชนซื้อไปดูกันเป็นประจำ แล้วก็นำไปดูต่อกันเป็นทอดๆ หรือวัยรุ่นบางคนก็จะเปิดดูที่บ้านใน เวลาที่ผู้ใหญ่ไม่อยู่ พาเพื่อนไปดูกันครั้งละหลายๆ คน การพูดคุยเรื่องเพศในวัยรุ่น ฟังดูแล้ว กลายเป็นเรื่องธรรมดาหากได้อยู่ในวงสนทนากับพวกเขาด้วย ไม่มี “ความอาย” เหมือนที่ ผู้ใหญ่เป็น กล่าวพูดกันอย่างเปิดเผย และยังมีการโหลดภาพจากโทรศัพท์มือถือมาเปิดดูกัน ซึ่ง พบทั้งในวัยรุ่นทั้งชายและหญิงพอๆ กัน ในความเห็นของวัยรุ่นบอกว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่พวกเขาอยาก รู้ ในบางคนก็บอกว่าอยากลอง ในครอบครัวไม่เคยมีพ่อแม่หรือญาติคนไหนพูดคุยถึง เรื่องนี้มาก่อน ถ้าอยู่บ้านจะพูดถึงไม่ได้ จะโดนดว่า และสั่งห้ามไม่ให้พูด ไม่ให้ดูด้วย พวกเขาจึง ไปหาดูกันเองไม่ใช่เรื่องที่ยากเย็นนักในยุคปัจจุบัน

การเลี้ยงดูลูกชายหญิงของชุมชนแห่งนี้ เห็นการเลี้ยงดูที่แตกต่างกันได้ชัดเจน ลูกชาย จะได้รับอนุญาตให้ทำบางสิ่งได้มากกว่าลูกสาวเช่น การกลับถึงบ้านหลังเลิกเรียน ถ้าเป็นลูก ชายกลับบ้านได้ถึงมืดค่ำ ถ้าเป็นลูกสาวจะโดนดว่า โดนทำโทษ และห้ามออกจากบ้านในเวลา ต่อมา และยังเห็นได้จากการได้ “บวช” ของชุมชนแห่งนี้ยังคงเป็นประเพณีที่สืบทอดมาอย่าง เหนียวแน่น เมื่อครบบวชได้ แม่ลูกชายจะยังเรียนไม่จบ พ่อแม่ก็จะหาโอกาสบวชทันทีที่ปิด ภาคเรียน และลูกชายก็จะรู้ตัวว่าพวกเขาต้องบวช ก็จะบวชให้ แต่ระยะหลังมักจะมีข้อต่อรองกับ พ่อและแม่ว่าต้องมีดนตรี ต้องมีงานใหญ่ก่อนบวช พ่อแม่ก็จะทำตามที่ยกขอกให้ เพียงเพื่อให้ บวชลูกชาย บางบ้านที่ไม่มีลูกชายก็จะไปอาศัยเป็นเจ้าภาพบวชให้กับบ้านที่มีลูกชายหลายคน จึงมักเห็นงานบวชในชุมชนที่ในการบวชแต่ละครั้ง จะมีดนตรีหรือภาพยนตร์สมโภชกันอยู่รำไป บางบ้านที่ไม่ได้บวชลูกชายเพราะเหตุอื่นเกิดขึ้น พ่อแม่มักจะบอกว่าเสียใจ การให้ความสำคัญ ของลูกชายในชุมชนนี้จึงมีมากกว่าลูกสาว อย่างเห็นได้ชัด แต่ก็มีการครอบครัเช่นกันที่ไม่ได้ ให้ความสำคัญกับเรื่องการบวชมากนัก บอกเพียงว่าขอให้เรียนจบมีงานเป็นหลักเป็นฐานก็ เพียงพอแล้วซึ่งมักจะพบลักษณะเช่นนี้ในบ้านที่พ่อแม่ค่อนข้างเรียนสูงกว่าคนส่วนใหญ่ใน ชุมชนซึ่งจบเพียงการศึกษาภาคบังคับ

คำบอกเล่าสุดท้ายของลุงเพิ่มถึงหมู่บ้านที่อยู่มาตั้งแต่เกิดที่บอกกับผู้เขียนว่า

“หมู่บ้านมันเปลี่ยนไปเยอะแล้ว ตั้งแต่ฉันโตมา ฉันว่าอีกหน่อย คนแถวนี้คงไม่ได้ ช่วยเหลือกันเหมือนแต่ก่อนแล้ว มัวแต่ทำงานหาเงินกัน ไม่รู้ว่าเอาไปทำอะไรหนักหนา ลูกหลานจะอยู่กันยังไ้ ใครจะดูแลมัน ออกบ้านแต่เข้ากลับจวนจะค่ำบางที่ก็ดีก็ ยังก็คงจะอยู่อีก ไม่นานแล้ว ไม่อยากเห็นแบบที่ฉันบอกหรอก สงสารลูกหลานมัน ”

ในหัวข้อต่อไปผู้เขียนจะเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีพ่อ แม่และลูก อยู่ร่วมกันเป็นหลัก ที่ผู้เขียนเข้าไปทำความคุ้นเคยและเก็บข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการเล่าโดยละเอียดจำนวน 1 ครอบครัวและเป็นแบบสรุป 4 ครอบครัว ดังที่ปรากฏในเรื่องราวต่อไปนี้

“ลูกชาย” ...ของพ่อ ลูกชายคนโต ถึงลูกชายคนเล็ก

ครอบครัวของแม่กับพ่อมีลูก 3 คน คนโตกับคนเล็กเป็นผู้ชาย แม่กับพ่อพบรักกันตั้งแต่วัยที่ไปฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้าน พ่อก็เพียรพยายามไปหาที่บ้านแม่ซึ่งอยู่ต่างตำบลทุกวัน จนกระทั่งตาและยายเห็นใจในที่สุดให้พ่อจัดผู้ใหญ่มาสู่ขอตามประเพณี แม่มีเชื้อสายไทยจีน ส่วนพ่อเป็นไทยแท้ เมื่อแม่แต่งงานแล้วก็ย้ายมาอยู่ที่บ้านพ่อ ร่วมกับปู่ย่า พ่อเป็นลูกชายคนเล็กจากพี่น้อง 4 คน พี่ๆ ของพ่อแต่งงาน แยกครอบครัวไปหมดแล้ว พ่อเป็นลูกคนเล็กจะเป็นคนที่ต้องดูแลปู่และย่า และได้บ้านที่อยู่เดิมเป็นมรดก

หลังแต่งงานแม่ได้มาอยู่ที่บ้านพ่อ แม่ทำหน้าที่ของ “แม่บ้าน” เต็มตัว ครอบครัวของปู่ย่าเป็นชาวนามาตลอด พ่อและแม่จะออกไปทำนากับปู่และย่า ย่ามีฝีมือในเรื่องการทำขนมไทย เมื่อว่างจากทำนาก็จะสอนแม่ แม่สามารถทำขนมไทยและขยับขยายไปทำห่อหมกจนเป็นที่เลื่องชื่อไปทั้งหมู่บ้าน หลายนายได้เคยลองลิ้มรสฝีมือของแม่ ในช่วงที่วัดมีงานบุญต่างๆ ซึ่งแม่จะตามย่าไปอยู่ที่ “ครัววัด” ด้วยเสมอ อยู่มาไม่นานแม่ตั้งท้องลูกคนแรก พ่อดีใจมากเฝ้ารอและหวังว่าจะเป็นลูกชาย เพื่อไว้สืบต่อวงศ์สกุลและเพื่อให้ได้บวชต่อไปเมื่อโตขึ้น ซึ่งเมื่อแม่คลอดออกมาปรากฏว่าเป็น “ลูกชาย” สมใจทุกๆ คน แม่เลี้ยงดูลูกชายคนโตอย่างดียามใดที่ว่างจากนา พ่อก็จะมาช่วยแม่เลี้ยงตลอด จะไปไหนก็จะอุ้มไปด้วย ชาวบ้านต่างบอกว่าพ่อห่อลูกคนโตมาก

ฐานะทางบ้านถือว่าอยู่ในระดับ “ค่อนข้างดี” ปู่กับย่ามีสมบัติเป็นที่นามากพอสมควรและได้แบ่งให้พ่อส่วนหนึ่ง พ่อยังคงยึดอาชีพทำนา ได้ผลผลิตมากบ้างน้อยบ้างแต่ก็พออยู่ได้หมู่บ้านได้มีการพัฒนาด้านการคมนาคมไปบ้างแล้ว มีถนนตัดผ่านมีรถใช้กันหลายบ้าน ที่บ้านของพ่อมีรถมอเตอร์ไซด์ไว้ใช้ด้วย เมื่อถึงวัยที่โกจะต้องไปโรงเรียนพ่อตัดสินใจพาไปเรียนในตัวอำเภอ โดยขี่รถรับ-ส่งทุกวัน

ต่อมาช่วงยุคสมัยที่ว่า “ที่นามีค่าดังทองคำ” นายทุนมาขอซื้อที่นาโดยให้ราคาสูง ชาวบ้านในหมู่บ้านพากันขายที่นากันเกือบหมด แทบไม่มีเหลือ ครอบครัวของพ่อก็เช่นกัน พ่อขายที่นาที่ได้มาจากการแบ่งของปู่ย่าไปเกือบหมดเหลือไว้เพียงบางส่วนที่พ่อยังทำนาได้บ้างพอไว้สำหรับกินเองที่บ้าน พ่อนำเงินที่ได้จากการขายที่นามาลงทุนซื้อ “วัวนม” พ่อต่อคอกวัวบริเวณหลังบ้าน มีวัวนมประมาณ 10 ตัว พ่อต้องรับภาระในการที่จะต้องเลี้ยงดูวัวนม ต้องคอยหาอาหาร เกียวหญ้า อาบน้ำให้วัวและเมื่อวัวสามารถรีดนมได้พ่อก็ต้องรีดนมวัวส่งวันละ

2 ครั้ง ได้น้ำนมมากที่สุด ความเป็นอยู่ดีขึ้นมาก พ่อซื้อรถยนต์ได้อีกคันหนึ่งเป็นรถกระบะมือสองสภาพดี

ช่วงที่พ่อเลี้ยงวันมนี โก 6 ขวบแล้ว แม่ก็ได้ตั้งท้องขึ้นมาอีกครั้ง และคลอดออกมาเป็นลูกสาว พ่อกับแม่รู้สึกดีใจมากที่ครอบครัวมีลูกชายหญิงพร้อมหน้า เวลาว่างของพ่อน้อยลงเนื่องจากวันมเป็นสัตว์เลี้ยงที่ต้องดูแลใส่ใจมาก แม่ไม่ได้ช่วยพ่อก่อนมากนักเนื่องจากต้องดูแลลูกทั้ง 2 คนและปู่ย่าที่แก่มากรแล้วแถมเจ็บออด้วย แอดๆ อีกด้วย โกโตมากขึ้น พ่อที่จะช่วยพ่อเลี้ยงวัน เอหาญาให้วันกิน ช่วยพอล้างคอกวัวได้ โกมีอะไรก็จะคุยกับพ่อกว่าแม่ ช่วงเย็นกลับมาจากโรงเรียนก็จะลู่อยู่กับพ่อนมิด มักจะได้ยินเสียงหัวเราะดังมาจากคอกวัวเสมอ พ่อคุยกับโกได้ในหลายๆ เรื่องตั้งแต่เรื่องความเป็นอยู่ การเรียน อนาคตของลูกและพ่าสอนโกในเรื่องการคบเพื่อนและการติดยาเสพติด ส่วนเรื่องของการวางตัวในเรื่องเพศ การคบเพื่อนต่างเพศพ่อบอกโกเพียงว่า

“อย่าเพิ่งรีบมีผู้หญิงนะ รอให้เรียนจบแล้วก็บวชก่อน ถ้าอยากจะมีค่อยคิดกัน”

ขณะที่โกเรียนอยู่ ป.2 แม่ได้ตั้งท้องขึ้นมาโดยไม่ได้ตั้งใจ เหตุเพราะแม่ลืมกินยาคุม ในช่วงก่อนที่แม่ท้องครั้งนี้ เมื่อลูกๆ ไปโรงเรียนหมดแล้วในช่วงกลางวันแม่ว่างมากขึ้นก็เลยขอความเห็นจากพ่อว่า แม่จะขอทำขนมขายบ้างเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง แม่จึงได้ใช้ฝีมือที่ได้รับการสอนจากย่าทำขนมไทยขาย เป็นขนมพวกวุ้น ถั่วแปบ ขนมต้ม ขนมกล้วย แล้วแม่ก็จะเอาใส่ตะกร้าวางท้ายรถมอเตอร์ไซด์ออกขายในหมู่บ้าน แม่เป็นคนคุยเก่งอัธยาศัยดี ด้วยความที่เคยช่วยยายขายของมาบ้างเมื่อครั้งยังไม่ได้แต่งงานกับพ่อ การขายขนมของแม่จึงไม่ใช่เรื่องยาก แม่จะนำขนมออกขายในช่วงประมาณเพล (11 นาฬิกา) ถึงบ่ายสามโมง เมื่อขายหมดแล้วแม่จะรีบกลับบ้านพร้อมทั้งซื้ออาหารสดมาทำกับข้าวในมือเย็น เสร็จก่อนที่ลูกๆ จะกลับมาถึงบ้านซะอีก แม่ภูมิใจกับรายได้ แต่ครอบครัวก็เริ่มมีค่าใช้จ่ายมากขึ้นด้วย มีทั้งค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำประปาซึ่งแต่เดิมยังไม่เป็นประปาหมู่บ้านแม่ยังใช้น้ำจากคลองย่อยที่ไหลผ่านหลังบ้านแต่ช่วงหลังมีการปล่อยน้ำขี้หมูลงในน้ำมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนอาชีพของชาวบ้าน เดิมทุกบ้านทำนา จะพยายามที่จะรักษาสภาพของน้ำ แต่หลังจากที่เลิกทำนากันเกือบหมด มาเลี้ยงหมูแทน การกำจัดขี้หมูก็ยังทำกันอย่างไม่ถูกต้องทำให้น้ำในคลองเน่าเหม็น ใช้น้ำไม่ได้ แล้วยังมีค่าช่วยงานในหมู่บ้านอีก ไม่ว่าจะเป็นงานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ก็ต้องไปช่วยทั้งหมดทั้งแรงกายและแรงเงิน รายได้ของแม่ก็ช่วยพ่อได้บ้างเหมือนกัน แม่ทำไปได้เพียงไม่กี่เดือน ท้องของแม่ก็เริ่มใหญ่ขึ้น แม่ต้องหยุดทำขนมไป จริงๆ แล้วแม่สามารถทำขนมได้ แต่ไม่มีใครไปขายขนมให้แม่ได้ พ่อยังคงเลี้ยงวันมเหมือนเดิม แม่ช่วยพ่อได้น้อยลงเพราะลำพังแ่งานบ้านแม่ก็รู้สึกว่าการทำไม่คุ้มเหนื่อย สุขภาพของแม่ไม่แข็งแรงเหมือนตอนตั้งท้องลูกสองคนแรก

ช่วงที่แม่ท้องใกล้คลอด มีการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้าน มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ ผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ได้มาขอให้พ่อไปเป็นผู้ช่วย ความเป็นคนมีน้ำใจและอัธยาศัยดีของพ่อตั้งแต่ครั้งรุ่นปู่แล้วทำให้ชาวบ้านรักพ่อ ช่วยกันสนับสนุนให้พ่อเป็นผู้ช่วยฯ พ่อเริ่มออกมาช่วยงานในหมู่บ้านมากขึ้น เริ่มจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มาเป็นกรรมการวัด กรรมการกองทุนหลายๆ อย่าง แม่บอกว่า “ภาษีสังคม” ก็เพิ่มเป็นเงาตามตัวไปด้วย

โกเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วต้องย้ายจากโรงเรียนเดิมไปสู่โรงเรียนมัธยม พ่อและแม่ตัดสินใจให้ไปเรียนโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ โกไปโรงเรียนด้วยรถประจำที่รับส่งจากหมู่บ้านไปยังตัวอำเภอ ส่วนน้องสาวก็ยังเรียนประถมอยู่ที่โรงเรียนเดิมของโก พ่อต้องรับส่งลูกสาวแทนการรับส่งลูกชาย ช่วงเวลาที่โกจะได้พูดคุยและสนิทสนมกับพ่อน้อยลง โกจะกลับมาถึงบ้าน ก็ประมาณ 5-6 โมงเย็นแล้ว งานในคอกวัวก็เกือบเสร็จ โกเลยไม่ได้ช่วยงานพ่อเหมือนที่เคยมา

และแล้วแม่ก็คลอด “ลูกชายคนเล็ก” ที่พี่สาวตั้งชื่อให้ผู้ชายว่า “เอฟ” คนเล็กกับคนโตอายุห่างกันพอสมควรทีเดียว เอฟเป็นที่รักของพี่ทั้งสองคน พี่ๆ จะช่วยกันเลี้ยงน้องเวลาที่แม่ไม่ว่าง ส่วนพ่อเมื่อเสร็จงานบ้านก็ต้องออกไปช่วยงานของหมู่บ้านเสมอ หลวงพ่อที่วัดท่านมีเรื่องให้ช่วย พ่อเรียนจบเพียงชั้น ป.4 แต่ลายมือพ่อสวยนัก พ่อคิดเลขเก่ง หลวงพ่อท่านให้พ่อช่วยทำบัญชีให้วัดด้วย กับเฟลูกชายคนเล็ก พ่อแทบจะไม่ได้เลี้ยงดูเลย ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของแม่และลูกๆ ทั้งสองคนช่วยแม่ จะเห็นมีแต่โกที่พ่อยังเรียกให้ช่วยงานพอบ้างในบางวันและพากันซ่อนท้ายรถมอเตอร์ไซด์หายไปบ่อยๆ โกขึ้นชั้น ม.2 แล้ว ผลการเรียนที่ผ่านมาเป็นที่พอใจของพ่อ พ่ออยากให้โกเป็นทหาร แต่แล้วในช่วงที่โกเรียนใกล้จะจบชั้น ม.2 ได้มีเพื่อนบ้านมาเลียบเคียงบอกกับพ่อว่า

“ฉันไปตลาดเมื่อกลางวัน เห็นโก มันอยู่แถวๆ ท่ารถนะ ใส่ชุดนักเรียนด้วย “

พ่อได้ฟัง ยังงงกับคำพูดของเพื่อนบ้าน เพราะตอนเช้าโกก็ไปรถประจำ แล้วตอนเย็นก็ยังกลับรถประจำ รถส่งถึงโรงเรียนแล้วทำไมจึงมีคนเห็นโกที่ตลาด แต่คำพูดของเพื่อนบ้านทำให้พ่อเริ่มคิด แต่ยังไม่บอกแม่ พ่อเริ่มสังเกตโก โดยที่โกไม่รู้ตัว พ่อเห็นว่าโกพิถีพิถันในการแต่งตัวมากขึ้น ใช้เวลาในการแต่งตัวนานขึ้น พ่อเริ่มรู้สึกได้ว่าโก “เป็นหนุ่มแล้ว” พ่อมีโอกาสได้คุยกับโกอีก พ่อถามถึงเรื่องการเรียน โกก็ตอบพ่อได้แต่ไม่เต็มเสียงนัก พ่อไม่อยากจะคาดคั้นกับโก พ่อบอกให้แม่ช่วยคุยกับโกและดูแลให้มากขึ้น พ่อกลัวว่าโกจะ “เสียคน” แม่บอกว่า

“สังเกตดูแล้วลูกก็ยังไม่ว่างกลับบ้านผิดเวลา ท่าทางจะแต่งตัวมากขึ้นด้วยซ้ำ ไม่โทรมาอะไร ก็คงไม่น่าเป็นห่วง ถ้าติดยา คงไม่แต่งตัวแบบนี้ แล้วก็คงกลับบ้านไม่เป็นเวลา เรื่องเงินที่ให้ใช้ก็ยังไม่ให้เท่าเดิมอยู่ ไม่เห็นว่าลูกจะเป็นอย่างอื่นไปได้” แม่จึงไม่ได้เข้มงวดกับโกมากนัก แม่เพียงบอกกับโกว่าจะทำอะไรให้หนักถึงพ่อให้มากๆ

จากวันที่เพื่อนบ้านบอกว่าเจอโก้ที่ตลาดแล้วพ่อได้เรียกโก้มาคุย พร้อมทั้งกำชับให้แม่ออยดูแล พ่อยังคอยถามกับเพื่อนที่ไปกลับรถประจำคันเดียวกับโก้เสมอว่าโก้นั่งรถถึงโรงเรียนแล้วเย็นก็กลับมาจากโรงเรียนตลอด แต่แล้ว วันหนึ่งขณะที่พ่อกำลังอยู่ที่วัดคุยอยู่กับหลวง พ่อ เด็กวัดที่ไปเรียนที่โรงเรียนมัธยมประจำอำเภอที่เดียวกับโก้ นั่งคุยกันถึงเรื่องที่โรงเรียนด้วยเสียงค่อนข้างดัง จับใจความได้ว่าคุยเรื่องของ “ผู้หญิง” ที่พวกเขาจะไปจีบอยู่ตามประสาผู้ชาย เมื่อพ่อเห็นก็เข้าไปพูดหยอกเย้าไปแบบผู้ใหญ่พูดเล่นกับเด็ก

“เป็นไง คุยกันเรื่องสาว ไหนมีแฟนกันแล้วรึยัง เดี่ยวจะเรียนไม่จบนะ”

“ก็กำลังจีบอยู่นะลูลูลู สู้ไอโก้ไม่ได้หรอก มันนั่งคุยกับสาวได้ทั้งวัน”

คำตอบที่ตอบกลับมาทำให้พ่อรู้สึกทั้งตกใจและหนักใจตามมาแต่ก็นิ่งเงียบไม่ได้ถามอะไรต่อ พ่อเริ่มคิดว่าสิ่งที่พ่อได้ยินเป็นจริงหรือไม่ แล้วถ้าไม่จริงเด็กๆ จะมาพูดกันทำไม การที่โก้จะมีแฟนสำหรับพ่อไม่ได้เห็นว่าเป็นเรื่องเสียหายแต่พอกลัวว่าการมีแฟนจะทำให้โก้เรียนจะเรียนไม่จบ

พ่อนำสิ่งที่คิดไปคุยกับแม่ แล้วพ่อเริ่มแอบออกตามโก้ไปโรงเรียน หลังจากที่รถส่งโก้ที่โรงเรียนแล้ว พ่อรออยู่ด้านนอก จนกระทั่งพ่อได้เห็นโก้ออกมาจากโรงเรียนพร้อมด้วย “สาวน้อย” คนหนึ่ง ท่าทางกระหงุบกระหงิบ ดูคล้ายคู่รัก พ่อไม่ได้ว่าอะไรในตอนนั้น กลับมาบ้านรอจนกระทั่งโก้กลับมาตอนเย็น

เย็นวันนั้น...พ่อเรียกโก้มาคุย แม่นั่งอยู่ด้วย แม่บอกว่า สีหน้าพ่อไม่ดีเลย พ่อหนึ่งนั่งไม่พูดอะไรออกมา จากลักษณะที่เห็น แม่บอกได้เลยว่าพ่อกำลังโกรธแล้วก็กำลังบังคับตัวเองไม่ให้แสดงออกมา พ่อบอกโก้ว่า พ่อเห็นโก้หนีโรงเรียนออกมา พ่อเคยได้ยินจากปากของคนอื่นมาหลายครั้งแล้ว พ่อไม่อยากจะเชื่อแต่สุดท้ายพอก็เจอกับตัวเอง พ่อโกรธแล้วก็เสียใจมาก โก้หนึ่งเงียบ ไม่พูดอะไร บ้านทั้งบ้านเงียบไปในเวลานั้น ความรู้สึกของแม่ตอนนั้น แม่บอกว่าอยากเดินหนีไปให้ไกล พ่อไม่ได้พูดอะไรอีก จนกระทั่งแม่เอ่ยปากบอกกับโก้ว่า ถ้าจะคบกันแม่ไม่ว่าแต่อย่าหนีเรียน ถ้าอยากคุยกันให้พามาเที่ยวที่บ้านได้ในวันหยุด พอกับแม่จะไม่ว่า ..โก้รับปากพอกับแม่ว่าจะไม่หนีเรียนแล้ว จากวันนั้นมา พ่อคอยถามเพื่อนๆ โก้อยู่ตลอดว่า โก้ยังคงหนีเรียนอยู่หรือไม่ ในวันหยุดบางวันโก้ได้พาสาวน้อยคนนั้นมาเที่ยวที่บ้านบ่อยๆ แม่เคยถามกับแฟนสาวถึงทางบ้านว่ามีความเห็นอย่างไร เธอตอบว่าที่บ้านไม่ได้ว่าอะไรให้คบกันได้ แม่ก็ปล่อยให้คบกันไป โก้ไปรับที่บ้านได้

พ่อรู้สึกดีขึ้นบ้างแล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่พอกับแม่ไม่ได้คาดคิดมาไว้อีกเลย คือเรื่องของความสัมพันธ์ของหนุ่มสาว คิดเพียงว่าเขาคบกันเปิดเผยแบบแฟน ไม่น่าจะเกินเลยอะไร ไม่เคยพูดถึงเรื่องการป้องกันใดๆ พ่อบอกว่า

“เรื่องแบบนี้ถ้าบอกว่าให้ป้องกันแบบนั้นแบบนี้ก็เท่ากับว่าเราปล่อยให้เขามีอะไรได้นะ
ซิ มันพูดไม่ได้ ได้แต่บอกว่าตั้งใจเรียนให้จบก่อน ค่อยคิดเรื่องอื่น”

โกขึ้นม.3 แล้ว เขายังคบกับแฟนสาวเหมือนเดิม พามาบ้านในวันหยุดบางวัน และขอไป
เที่ยวในบางครั้ง ดูเหมือนจะไม่มีอะไรเกิดขึ้นแล้ว พ่อยังอยู่กับวันมและช่วยงานนอกบ้าน
เหมือนเดิม ... แต่แล้ววันหนึ่งสิ่งที่ทุกคนไม่ได้คาดคิดก็เกิดขึ้น แฟนสาวของโกเกิดท้องขึ้นมา
ก่อนที่จะเรียนจบ ม.3 แม่ตกใจมากทำอะไรแทบจะไม่ถูก หลังจากตั้งสติได้สักพักแม่ก็เรียกโก
และแฟนสาวไปคุยโดยที่พ่อยังไม่รู้เรื่อง แม่บอกว่า

“ฉันทำอะไรไม่ถูกเลย ไม่รู้จะเอาอย่างไรดี ไม่คิดเลยจริงๆ ว่ามันจะเป็นอย่างนี้ อุตส่าห์
ปล่อยให้คบกัน ยังเป็นเรื่องจนได้” แม่ไม่กล้าบอกพ่อเก็บเรื่องไว้หลายวัน แต่แล้วแม่ก็บอกพ่อ

ในที่สุด แม่จำได้ว่า หลังจากที่พูดจบ พ่อนิ่งไม่พูดอะไรเลย พ่อบอกแม่สั้นๆ ว่า

“จะทำอะไรกับมันก็ทำ ฉันไม่ยุ่งกับมันแล้ว”

หลังจากที่พ่อพูดจบ พ่อไม่เคยสนใจเรื่องของโกอีกเลยนานนับเดือน พ่อโกรธมาก แทบ
จะไม่มองหน้าโก ถ้าโกอยู่ในบ้าน พ่อก็จะออกนอกบ้าน ไปอยู่ที่วัดบ้าง อยู่คอกวัวบ้าง พ่อไม่
เคยเรียกโกไปช่วยงานอีกเลย แม่บอกว่าเมื่ออยู่กับลำพังสองคนกับพ่อ แม่ปรึกษาเรื่องการจะไป
เจรจากับผู้ใหญ่ฝ่าย “ว่าที่ลูกสะใภ้” พ่อบอกกับแม่ว่าพ่อไม่ไปด้วย ให้แม่ทำได้เลย แล้วพ่อก็ทำ
จริงคือไม่ไปร่วมงานรับลูกสะใภ้อีกเลยและไม่ถามแม่สักคำว่างานทำอย่างไร ถึงไหนแล้ว มี
เพียงแม่ที่เดินเรื่องและรับหน้าตลอด

แม่รู้ว่าในความโกรธของพ่อนั้น พ่อเสียใจมากกว่า แม่เห็นพ่อนั่งก้มหน้านิ่งๆ ได้ครั้ง
ละนานๆ บนเก้าอี้โยกตัวโปรด เสียงพูดจาหยอกล้อกับลูกอีกสองคนที่มีน้อยอยู่แล้วพลอย
หายไปด้วย พ่อจะนั่งอยู่ตรงระเบียงหน้าบ้าน บนเก้าอี้ประจำ เหมือนใช้ความคิดอยู่คนเดียว
โหล่ที่เคยตั้งผึ่งผายก็กลับห่อลง ช่วงเวลานั้นแม่บอกว่าแม่สงสารพ่อ โกคือความหวังทั้งหมด
ของพ่อ ต้องพังทลายลงในพริบตา บรรยากาศในบ้านดูเหมือนจะไม่มีความสุขเอาเสียเลย
หลังจากที่ลูกสะใภ้เข้ามาอยู่ในบ้านแล้ว แม่สังเกตได้ว่าพ่อพยายามเลี่ยงการพบปะกับทั้งสอง
คน พ่อบอกให้แม่แยกครัวให้ลูกชายคนโตและสะใภ้ แล้วให้ลูกสะใภ้ช่วยแม่ทำขนมขาย หรือรับ
ผ้ามาเย็บที่บ้าน พ่อให้โกออกจากโรงเรียนด้วยพร้อมภรรยาแล้วให้โกชวนขวายเป็นจ้างเพื่อหา
เงินมาเลี้ยงครอบครัวด้วย

ผู้เขียนได้ฟังเรื่องที่แม่เล่าให้ฟังและจากการที่ผู้เขียนได้ไปที่บ้านของพ่อบ่อยๆ พร้อมกับ
กับพี่ต้น ผู้ช่วยของผู้เขียนในการเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้และเป็นคนที่ชอบ“ส่องพระ”
เหมือนพ่อ ไปดูแม่ทำขนม ช่วยแม่หยอดขนมใส่พิมพ์ และเล่นกับแอมหลานสาววัย 4 ขวบที่เกิด
จากลูกสาวคนเดียวของพ่อซึ่งได้ไปฉีดวัคซีนและเล่นกับผู้เขียนอยู่เป็นประจำ ทำให้พ่อซึ่งเป็น
คนไม่ค่อยพูด พูดคุยกับผู้เขียนมากขึ้น

จนถึงระยะเวลาหนึ่งผู้เขียนได้ถามพ่อถึงเรื่องของ “โก้” ซึ่งก็ผ่านมากกว่า 10 ปีแล้ว....
เมื่อผู้เขียนถามถึงความรู้สึกของพ่อ สังเกตได้ว่า มือของพ่อที่กำลังถือกล้องส่องพระชะงักทันที
สีหน้าเปลี่ยนไปจากเดิม แต่ก็เพียงชั่วคราวเท่านั้น พ่อรีบปรับสีหน้าให้เหมือนเดิม บอกด้วย
น้ำเสียงเนิบๆ ว่า

“ตอนนั้นเสียใจจริงๆ เขาเป็นลูกชายคนโต หวังไว้มาก อยากให้เขารับราชการสักคน
บวชก็ได้บวช ทำอะไรไม่ถูกเลยละ แม่เขาไปขอสะใภ้เอง ผมไม่ได้ไปด้วยหรอก แต่ตอนนี้ไม่
คิดแล้ว เหลือแต่คนเล็กอีกคน ให้แม่เขาจัดการเอง เราคอยดูอยู่ห่างๆ แทบจะไม่ได้คุยกันด้วย
ซ้ำ ”

จากถ้อยคำที่พ่อบอก แสดงให้เห็นถึงหลายๆ ความรู้สึกที่พ่อมี แล้วก็จริงอย่างที่พ่อบอก
บอก “เอฟ” ลูกชายคนเล็กซึ่งตอนนี้อยู่ ม.6 แล้ว ไม่สนิทกับพ่อเลย เอฟบอกว่าเท่าที่จำความได้
เอฟแทบจะไม่ได้ไปไหนมาไหนกับพ่อนอกจากการไปตัดผมที่ร้านในหมู่บ้านเท่านั้นที่เอฟยังคง
ไปกับพ่ोजจนถึงทุกวันนี้

ลูกคนเล็กของพ่อ มีนิสัยขี้อ้อน ข้างประจบ เป็นที่รักของพี่ๆ ทั้งสองคน มีอะไรเอฟจะ
คุยกับพี่สาวซึ่งแต่งงานแล้วแต่ยังคงอยู่บ้านเดียวกัน เขาเรียนอยู่ที่โรงเรียนเอกชนในตัวจังหวัด
เป็นวัยรุ่นที่จัดได้ว่า “ทันสมัยที่สุด” ในหมู่บ้านจากความเห็นของสาว ๆ บ้านเดียวกัน เอฟเป็น
นักดนตรีของโรงเรียน เป็นคนรักสนุก ร่าเริง ชอบดนตรีมาก ที่ห้องนอนของเอฟ มีเตียงขนาด
กลางตั้งอยู่ติดผนังห้อง เขานอนคนเดียว ที่วางของบนหัวเตียงจะมี “ถ้วยรางวัลชนะเลิศ” จาก
การประกวดวงดนตรีวางอยู่ 2 ถ้วย แล้วก็มีรูปถ่ายเป็นรูปเอฟกับหญิงสาวในชุดนักเรียนถ่ายคู่
กันวางไว้ด้วย

เอฟบอกว่าเธอเป็นแฟนของเขา เรียนอยู่ที่เดียวกัน เอฟบอกว่า คนนี้ “รักจริง หวัง
แต่ง” ส่วนคนอื่นๆ ที่เห็นซอมนอเตอร์ไชค์บ่อยๆ ไม่จริงจิงแค่ดวงเฉยๆ เท่านั้น

เมื่อครั้งที่เอฟจบชั้นป.6 จากโรงเรียนในตัวอำเภอ แม่ตัดสินใจให้เอฟไปสอบที่โรงเรียน
มัธยมชายประจำจังหวัดแต่เอฟสอบไม่ได้ แม่เลยให้เรียนเอกชนในตัวจังหวัดแทนการกลับมา
เรียนที่โรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ เพราะแม่ไม่อยากให้เอฟเป็นแบบโก้ แม่เชื่อว่าโก้เป็นแบบ
นั้นเพราะทำตามแบบอย่างเพื่อนแถวบ้านที่เป็นกันหลายคนแล้ว เด็กวัยรุ่นที่รุ่นเดียวกับโก้
หลายคนเรียนไม่จบ เกเร ติดยาเสพติด บางคนก็ไปทำผู้หญิงท้อง เมื่อโก้มีลักษณะที่คล้ายๆ กับ
วัยรุ่นคนอื่นๆ คือกำลังจะ “เสียคน” จึงถูกมองข้ามไป ไม่มีใครคอยห้ามหรือตักเตือนซึ่งแม่

บอกว่าก็เหมือนกับเป็นการยุยงส่งเสริมไป ถึงจะมีคนมาบอกให้รู้ แต่ก็มาบอกเอาเมื่อแก้ไขแทบไม่ทันแล้ว แม่ไม่อยากจะเจอกับสภาพอย่างนั้นอีก สู้ไม่ให้ใครรู้เห็นไปเลยเสียยิ่งดีกว่า พ่อไม่ว่าอะไรให้แม่เป็นคนตัดสินใจทั้งหมด

ช่วงที่เอฟไปเรียนอยู่ชั้น ม.2 มีปัญหาเกิดขึ้นกับการเลี้ยงวัวนมของพ่อ วัวของพอน้ำนมน้อยลง ลูกวัวที่ออกใหม่ก็มีแต่ตัวตัวผู้ พ่อเผชิญกับปัญหาว่าไม่มีน้ำนมอยู่เป็นปี สุดท้ายพ่อจึงตัดสินใจขายวัวทั้งหมดในคอกไป แต่ก็ยังไม่เลิกเลี้ยงวัวนมเสียทีเดียว เปลี่ยนเป็นเลี้ยงวัวนมตั้งแต่เล็กจนกระทั่งโตพอรีดนมได้ก็ขายไป แล้วเริ่มเลี้ยงวัวเล็กใหม่ วัวเวียนแบบนี้เรื่อยไป รายได้จากการเลี้ยงวัวนมลดลง แต่รายจ่ายที่มีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้นด้วยซ้ำ แม่จึงบอกกับพ่อขอทำขนมขายอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้แม่ทำขายเป็นจำนวนมากทีเดียว ขนมของแม่ขายดี รายได้ที่ได้มาจากการขายขนมของแม่ช่วยเหลือครอบครัวได้มากทีเดียว

หลังเลิกเรียนในตอนเย็นเอฟจะออกมารวมกลุ่มกับวัยรุ่นชายในหมู่บ้านซึ่งมีศูนย์กลางที่ร้านค้ากลางหมู่บ้าน ซึ่งเจ้าของร้านค้ำมีลูกชายวัยรุ่นด้วยและจะเป็นผู้ปิดร้านให้พ่อแม่ในราว 4 – 5 โมง ซึ่งก็คือเวลาที่เหล่าบรรดาวัยรุ่นแยกย้ายกันกลับบ้าน ในกลุ่มที่วัยรุ่นมารวมตัวกันมีหลากหลายเรื่องที่เขาได้พูดคุย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเที่ยว เรื่องหญิง รถมอเตอร์ไซด์ หรือบางทีก็เป็นการปรับทุกข์กัน แถมในบางวันก็จะมีผู้ใหญ่บางคนที่มีตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้านมาเลี้ยงเครื่องดื่มจำพวกมึนเมาให้กับพวกเขาอีกด้วย แม้กระทั่งผู้เขียนเองก็ยังไปมีส่วนในการเลี้ยงขนม แต่พวกเขาบอกว่ามันคือ “กับแกล้ม” ที่ควบคู่กับเครื่องดื่มที่ได้มาฟรี พร้อมทั้งพูดคุยหยอกล้อกันในฐานะที่คุ้นเคยกันกับกลุ่มนี้บ่อยๆ ในยามพลบค่ำ พวกเขามีการพูดคุย ตะโกน เป่าปากแซวสาว ๆ ที่ผ่านไปมาอยู่เป็นประจำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติ ไม่ได้มีใครมาต่อว่าอะไรซึ่งพ่อไม่เคยห้ามที่เอฟที่มารวมกลุ่ม กับเพื่อนๆ วัยเดียวกัน

ในตอนเช้าพ่อเองก็จะไปร้านที่พวกเอฟ รวมกันอยู่ทุกเย็น จะมีคนรุ่นราวคราวเดียวกับพ่อหลายคนมานั่งจิบน้ำชา กาแฟคุยกันสัพเพเหระก็แยกย้ายกันกลับบ้าน และบางครั้งพ่อก็จะถามเจ้าของร้านถึงกลุ่มเด็กๆ ที่มารวมตัวกันในตอนกลางคืนด้วย

เวลาที่เอฟออกมาข้างนอกตอนกลางคืน แม่จะเป็นห่วงกลัวว่าเอฟจะไปไกล จะตามเพื่อนไปที่อื่น กลัวว่าจะไปส่องสุ่มรวมกลุ่มกันและพากันทำในสิ่งที่ไม่ดี สิ่งแม่กลัวที่สุดคือการติดยาและความปลอดภัย การซื้อขายยาบ้ายังพบเห็นได้ทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้าน และแม่มักจะให้พ่อออกมาตามเอฟกลับบ้าน แต่พ่อไม่ไป บอกเพียงว่า “ไม่มีอะไรที่น่าเป็นห่วง” พ่อบอกกับแม่อย่างนี้หลายๆ ครั้ง ทำให้แม่อดคิดไม่ได้ว่าพ่อไม่ค่อยรักเอฟหรือห่วงเอฟเหมือนที่เคยห่วงโก

.....แต่ก็มีเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้แม่ได้สัมผัสถึงความรู้สึกที่พ่อมีต่อเอฟได้ เป็นวันหนึ่ง พ่อไปงานเลี้ยงที่บ้านเพื่อน แล้วดื่มเหล้าเข้าไป พ่อเมามาก เพื่อนโทรศัพท์ให้ที่บ้านมารับพ่อ กลับ แม่ให้เอฟเอามอเตอร์ไซด์ออกไปรับพ่อกลับ เอฟหายไปในราว 20 นาที แม่ได้ยินเสียง มอเตอร์ไซด์กลับเข้ามาจอดหน้าบ้าน แม่คิดว่าเอฟกลับมาแล้ว แต่ไม่เห็นเอฟเข้ามา แม่จึงเดิน ออกมาดู ภาพที่แม่เห็น...เอฟกำลังยืนร้องไห้อยู่คนเดียว แม่ตกใจนึกว่าเกิดเรื่องร้ายแรงขึ้น จึงรีบถาม คำพูดที่ออกมาจากเอฟคือ เอฟเห็นพ่อเมามาก แม่แบบที่ไม่เคยเห็นมาก่อน จะนั่ง ยืนนั่งเองไม่ไหว เอฟบอกไม่ถูกว่ารู้สึกอย่างไรถึงได้ร้องไห้ออกมา

เหตุการณ์จากคตินั้น เมื่อพ่อหายเมาแล้ว แม่เล่าให้พ่อฟัง พ่ออึ้งไป ไม่พูดอะไรออกมา แล้วก็ไม่ได้ไปพูดคุยอะไรกับเอฟ แต่สิ่งที่แม่พบจากตัวพ่อจนถึงบัดนี้เป็นเวลา 4 ปีแล้วคือ พ่อไม่เมามากแบบที่เอฟไปเจอมาอีกเลย พ่อจะดื่มแค่เพียงเล็กน้อยและนั่งคุยเสียมากกว่า พ่อบอก กับผู้เขียนว่า ถ้าเป็นพ่อ การร้องไห้ของพ่อหมายถึงต้องเสียใจที่สุด น้ำตาถึงจะออกมาได้ พ่อคิดว่า การที่เอฟร้องไห้ออกมาน่าจะหมายถึงว่าเอฟคงเสียใจมากกับการกระทำของพ่อ “น้ำตา ลูกผู้ชายไม่ไหลออกมาง่าย ๆ หรือ” พ่อเอ่ยปิดท้ายจากการพูดคุยเรื่องนี้

พ่อบอกว่าพ่อเคยเห็นเอฟควงสาวซ้อนท้ายมอเตอร์ไซด์บ่อยๆ แล้วก็ป็นสาวไม่ซ้ำหน้า พ่อไม่เคยคุยกับเอฟเรื่องนี้ แต่พ่อจะเปรยให้แม่ฟังอยู่บ่อยๆ พร้อมทั้งบอกแม่ว่า “คอยเตือนเอฟ มันด้วยนะ เดี่ยวจะเรียนไม่จบอีกคน” แม่ก็จะบอกพ่อกลับว่าให้พ่อพูดบ้าง พ่อจะปฏิเสธทุกครั้ง พ่อบอกว่าเอาไว้ถ้า “เป็นเรื่อง” จริงๆ พ่อจะบอกเอง

เอฟพูดถึงพ่อว่า “พ่อไม่รู้หรอกว่าเอฟคบใคร ที่ไหน เอฟจะมีดกลับมา ถ้าไม่เห็นพ่อจะห่วย เลย มีแต่แม่คอยถามเท่านั้น นานๆ พ่อจะพูดกับเอฟสักครั้ง ถ้าพ่อจะพูดกับเอฟ พ่อจะเอ่ยขึ้นมา ลอยๆ เวลาที่นั่งกันอยู่สองคน เอฟไม่รู้ใจพ่อหรอก มีแต่แม่คนเดียวเท่านั้นแหละที่รู้ว่าพ่อคิด ยังไง เมื่อก่อนแม่บอกว่าพ่อรักพี่โก่มาก แต่เดี๋ยวนี้เอฟก็ไม่ได้เห็นพ่อคุยกับพี่โก่เลย เห็นแต่เล่นกับ หลาน ๆ เท่านั้น” พ่อบอกว่า พ่อต้องวางตัว ถ้าสนิทกับลูกมากเกินไป ลูกก็จะไม่เกรง เวลามีปัญหาอะไรก็จะเอาลูกไม่อยู่ เพราะกับแม่สนิทกันอยู่แล้ว ไม่กลัวแม่เลย

วันหนึ่งซึ่งเป็นวันหยุด เอฟพาผู้ชายคนหนึ่งเข้ามาที่บ้าน แนะนำให้รู้จักกับพ่อและแม่ ว่าเป็นครูพลที่โรงเรียน พ่อรับไหว้แล้วก็ปลื้มตัวไปนั่งที่ประจำเก้าอี้ม้าโยกตัวเดิม ห่างจากที่ เอฟนั่งอยู่กับ “ครูพล” ราว 3 เมตรเห็นจะได้ พ่อมองเห็นเอฟนั่งคุยกับชายคนนั้น แม่ก็นั่ง คุย อยู่สักครู่แล้วก็ขอตัวไป พ่อมีความรู้สึกว่ามี “อะไรบางอย่าง” ที่น่าจะมากกว่าครูกับนักเรียน แต่ ไม่ได้พูดอะไรจนกระทั่งครูพลคนนั้นกลับไปแล้ว พ่อเดินไปเรียกเอฟเข้ามาหา เอฟรู้สึก แปลกใจมากที่พ่อเรียกเอฟเข้าไปคุย เรื่องที่พ่อคุยเป็นเรื่องของครูพลคนนั้น พ่อเล่าให้ผู้เขียน ฟังว่า เห็นเอฟซ้อนท้ายมอเตอร์ไซด์ผู้หญิงบ่อยๆ พ่อก็ไม่ว่าอะไร แต่ที่เห็นเอฟพาครูพลเข้า บ้าน พ่อบอกว่าพ่อยอมไม่ได้ แล้วก็ป็นเรื่องที่จะปล่อยให้แม่จัดการไม่ได้อีกแล้ว พ่อถึงต้อง เรียกเอฟทันที พ่อบอกว่าพ่อรู้ว่าครูพลคนนั้นคิดอย่างไรกับเอฟ บอกว่าอย่าพามาที่บ้านอีก แล้วให้ห่างครูพลคนนั้นเสีย ไม่อย่างนั้นพ่อจะให้เอฟย้ายโรงเรียนทันที พ่อพูดเพียงสั้นๆ

เอฟรู้ว่าสิ่งที่พ่อพูด พ่อทำจริง เพราะพ่อจะไม่พูดอะไรกับเอฟออกมาง่าย ๆ เรื่องที่พ่อพูดด้วยตัวเองต้องเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับพ่อ

จากวันนั้นเอฟก็ไม่เคยพาครูพลະคนนั้นมาที่บ้านอีกเลย พ่อบอกให้แม่กับพี่สาวคอยถามเรื่องนี้กับเอฟบ่อย ๆ แม่กับพี่สาวจะคอยแอบคันกระเป๋านั่งสือเอฟเป็นประจำเวลาเขาไม่อยู่ แม่บอกว่าก็ดูว่ามีอะไรผิดปกติหรือเปล่า สิ่งที่แม่ยังคงกลัวอยู่ก็คือเรื่องของยาบ้า ส่วนในเรื่องของการคบเพื่อนหญิงของเอฟที่มีแทบไม่ซ้ำหน้าและพามาบ้านบ่อย ๆ แม่บอกว่ให้พี่สาวคอยถาม พี่น้องจะสนิทกัน พี่สาวเล่าว่าบางครั้งก็จะถามตรง ๆ ว่ามีอะไรกับผู้หญิงรีเปลา เอฟก็ยอมรับแต่จะบอกว่

“ รับรองไม่เหมือนพี่โก๋แน่นอน เอฟรู้จักป้องกันแล้ว เอฟไม่ให้ผู้หญิงกินยาด้วย กลัวพ่อแม่เขาจะจับได้ถ้าเห็นยาคุมเอฟจะใส่ถุงยางทุกครั้ง ” แล้วเอฟก็จะกำชับไม่ให้พี่สาวบอกแม่กับพ่อ

เมื่อผู้เขียนได้คุยกับเอฟในเรื่องการคบเพื่อนหญิง เขาเล่าให้ฟังว่ เขามีแฟนสาวครั้งละ 2- 3 คน เมื่อขัดใจกันหรือเมื่อเข้ากันไม่ได้ก็เลิกคบกันไป เมื่อคบใครก็จะพามาที่บ้านก่อนทุกครั้ง พามาให้แม่ได้รู้จัก ถ้าแม่ไม่ชอบแม่ก็จะบอกกับเขาว่า “อย่าพามาอีกนะ ” ก็จะไม่พามา แต่ก็ไม่ได้เลิกคบ อยู่นาน ๆ ไปก็เลิกกันไปเอง “รถไฟชนกันออกบ่อย ” ก็ไม่เห็นเป็นไร เอฟเริ่มมีความสัมพันธ์พิเศษกับแฟนสาวคนแรกตอนอยู่ ม.4 เขาบอกว่เขาจะมีความสัมพันธ์พิเศษเฉพาะกับคนที่คบหรือจีบด้วยเท่านั้น ไม่เคยไปเที่ยวผู้หญิงที่ไหน แล้วตัวเขาเองจะใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้ง ไม่เคยให้ผู้หญิงคุม กลัวหลาย ๆ เรื่อง กลัวโดนจับได้ แล้วก็กลัวพลาด ไม่ไว้ใจเพื่อน ๆ ของเอฟก็จะมีความสัมพันธ์กับแฟนของตัวเองเท่านั้น แม่เคยถามเอฟเรื่องผู้หญิงเอฟจะปฏิเสธทุกครั้ง เขาบอกว่ บางเรื่องก็คุยกับแม่ไม่ได้หรอก แม่จะบอกว่ “อย่าไปทำอะไรผู้หญิงเขา ถ้ารักจริงชอบกันจริงก็ดูกันนาน ๆ แล้วแม่จะไปขอให้อง ” ก็เลยไม่บอกแม่เรื่องผู้หญิงที่คบ ช่วงหลังก็พามาแค่คนเดียวที่เขาก็บอกว่ชอบมากที่สุด ก็เห็นคุยกับแม่ดี คนอื่น ๆ ก็ไม่ได้พามาแล้ว เกรงใจแม่

“ เรื่องหนี้เที่ยวก็เคยทำแต่ไม่ได้บอกให้ทางบ้านได้รู้ กลัว โดยเฉพาะพ่อ ถ้าพ่อไม่ชอบจะกลายเป็นเรื่องใหญ่ บุหรี่ก็สูบ เหล้าก็มีบ้างยังตอนไปเล่นดนตรีตอนกลางคืนด้วยแล้วมันก็ต้องมีบ้าง แต่ไม่ติดหรอก กลับเข้าบ้านก็ไม่ได้สูบอะไร ไม่เคยทำให้เห็น เรื่องเล่นดนตรี แม่ไว้ใจให้ไปตอนกลางคืนได้เพราะเป็นวงของลูกชายบ้า คนเล่นก็มีแต่ญาติ ๆ กัน ได้เงินมาก็เก็บไว้ซื้อของไม่ต้องขอแม่เพิ่ม พ่อก็ไม่เห็นว่อะไร ถ้าอยู่แถวบ้านก็มีกินเหล้าบ้างเวลามีงานเลี้ยง พ่อก็เห็นนะ แต่ก็ไม่เห็นว่ กินสนุกอยู่กับพรรคพวกกันในหมู่นี้แหละ แล้วก็เข้าบ้าน ดึกหน่อยแต่พ่อจะกลับหลังที่เราเข้าบ้านซะอีก งานทุกงานในหมู่บ้าน พ่อต้องอยู่จนงานเลิกนั้นแหละ เป็นเพื่อนเจ้าของงาน ผู้ใหญ่บ้านก็ขอให้ช่วยดูแลให้ด้วย ”

งานประจำปีของวัดที่จัดขึ้นเมื่อสงกรานต์ที่ผ่านมา มีกิจกรรมหลายๆ อย่างในงาน หนึ่งในนั้นคือการร่ายย่อนยุค ซึ่งสาวร่ายก็เป็นเด็กสาวๆ อายุไม่เกิน 18 ปี แต่งตัวนุ่งสั้นๆ เสื้อเกะอกเป็นที่น่าสนใจกลัวว่าจะหลุด รอบๆ ลานร่ายก็มีหนุ่มน้อย หนุ่มใหญ่ล้อมวงกันเต็มไปหมด รวมทั้งลูกชายคนเล็กของพ่อด้วย เขาและเพื่อนๆ ต่างชี้นิ้วตะโกนบอกจูงสาวร่ายกันให้ลั่นไปหมด พ่อในฐานะผู้นำหมู่บ้านอยู่บนศาลานมัสการหลวงพ่อด่าง พระพุทธรูปศิลาแลงที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มากราบไหว้ในช่วงงานมองเห็นลูกชายคนเล็กแต่ไกล มองเห็น อมยิ้มแต่ก็ไม่ได้ทำอะไร ยังคงทำงานในหน้าที่รับผิดชอบต่อไป ส่วนแม่และลูกสาวก็ขายขนมจีนและลูกชิ้นทอดอยู่ภายในงาน ไม่ได้ดูด้วยซ้ำไปว่าเอฟอยู่ส่วนไหนของงาน เห็นแค่ວ່ານີ້แต่งตัวหล่อเป็นพิเศษ เจอว่าไม่พินลาร้างแน่นอน เอฟก็สนุกสนานกับเพื่อนและสาวร่ายตามประสาชายหนุ่ม ไม่มีใครว่าใคร พ่อและแม่คอยดูลูกอยู่ห่างๆ สิ่งทีห้วงลูกชายมากที่สุดเวลามีงานก็คือการ “มีเรื่อง” ในหมู่บ้านรุ่นเท่านั้นเมื่อเห็นว่าทุกอย่างปกติก็ปล่อยให้ดำเนินต่อไปได้

ขณะที่ผู้เขียนกำลังเก็บข้อมูลในการทำงานครั้งนี้ มีสิ่งที่ผู้เขียนไม่คาดคิดมาก่อนในการเก็บข้อมูลว่าจะได้ข้อมูลเพิ่มเติมและได้สัมผัสเรื่องของเอฟลึกมากยิ่งขึ้นอีก ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นและปรากฏให้เห็นนอกพื้นที่วัดแก้ว จากผู้ช่วยอีกคนหนึ่งของผู้เขียน “พีชัย” ชายหัวใจหญิงวัย 40 ปี เป็นคนพื้นเพนี้โดยกำเนิดและเป็นคนเดียวในชุมชนที่ “ออกสาว” มาตั้งแต่ยังเป็นวัยรุ่นและเปิดเผยความเป็นตัวตนให้คนในชุมชนได้รับรู้มาตลอด บอกเล่ากับผู้เขียนว่าหลายคืนมาแล้วที่เห็นเอฟมาเกี่ยวกับ “สุด” หนุ่มน้อยวัย 16 ปีซึ่ง “เหมือน” กับพีชัยที่ร้านคาราโอเกะในตัวอำเภอ ทั้งสองมีท่าทีที่ชัดเจนว่า “เป็นแฟนกัน” ถึงตอนนี้ที่บ้านเอฟไม่มีใครรู้มาก่อนเลย ผู้เขียนได้หาโอกาสที่จะพูดคุยกับเอฟอยู่นานทีเดียวและกว่าที่จะถามกันมาได้ว่าเอฟคิดอย่างไรกับเรื่องของสุด โดยต้องอาศัยพีชัยช่วยในการพูดคุย ครั้งแรกเอฟตกใจและไม่ตอบในสิ่งที่ผู้เขียนถาม แต่เมื่อพีชัย ช่วยถาม ขึ้นมาบ้าง เขาเงิบไปพักใหญ่แล้วก็ค่อยๆ บอกว่า

“ไม่เห็นเสียหายอะไร ถูกใจก็คบกัน สมัยนี้เป็นเรื่องธรรมดาแล้ว เขาก็มีแฟนกันได้ทั้งผู้หญิงผู้ชาย ถ้าจริงจริงล่ะก็ แฟนเพียบเลย....”

น้ำเสียงที่ตอบบ่งบอกถึงรู้สึกตามสิ่งที่พูดออกมา และก็ยังบอกด้วยว่า “กลัวพ่อจะรู้ พ่อเคยบอกไว้ตั้งแต่เมื่อครั้งก่อนว่าพ่อไม่ชอบและกัสั่งห้ามมีเรื่องแบบนี้” และไม่รู้ว่าถ้าพ่อรู้จะเป็นอย่างไรต่อไป น้ำเสียงที่พูดถึงพ่อ เป็นน้ำเสียงที่ดูฟังแล้วเหมือนคนที่จะหมดแรง คิ้วสองข้างขมวดเข้าหากันพร้อมกับการถอนหายใจอีกเอือกใหญ่ตามมา พ่อและที่บ้านไม่รู้ว่เอฟคบอยู่กับใครบ้าง เท่าที่มาจากบ้านได้รับรู้คือเอฟมีแฟนแล้ว เป็นเด็กสาวที่เรียนด้วยกัน มีรูปตั้งไว้ที่หัวเตียงนอน เอฟพามาเที่ยวที่บ้านในวันหยุดบางครั้ง แม่ชอบแฟนเอฟคนนี้ พ่อก็บอกว่าเธอทำทางดี ให้คบกันได้แต่อย่าเลยเถิดไป กลัวว่าจะเรียนไม่จบอีกคน

สิ่งที่พ่อและแม่เป็นห่วงเฝามาก พ่อบอกว่ากลัวเรื่องติดยา กลัวเรื่องการทะเลาะวิวาท กลัวเรื่องความปลอดภัย ส่วนเรื่องอื่นๆ ไม่น่าเป็นห่วงมากนัก เป็นเรื่องที่น่าจะแก้ไขได้ และเมื่อถามถึงเรื่องของ “ความปลอดภัยในเรื่องเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น” พ่อบอกว่า “ไม่น่าเป็นห่วงแล้ว สมัยนี้อะไรๆ เจริญไปเยอะมาก เด็กๆ ก็น่าจะรู้วิธีป้องกันกันแล้ว โฆษณาก็มีให้เห็น” พ่อไม่เคยได้สอนเฝถึงเรื่อง “เพศ”เลย บอกว่าเป็นเรื่องธรรมชาติที่จะรู้ได้เอง พ่อโตมาก็ไม่เคยมีใครบอก รู้กันเองเมื่อถึงเวลา ส่วนแม่บอกว่า “อยากจะสอนเหมือนกันแต่ก็พูดไม่ถูก มันรู้สึกกระดากปาก ก็เลยไม่ได้สอน บอกเขาแต่ว่าให้ป้องกันให้ดี ไม่กล้าพูดออกมาตรงๆ หรือ”

นอกจากครอบครัวของเฝแล้ว ผู้เขียนได้ไปทำการศึกษาพ่อและลูกชายอีก 4 ครอบครัวและพบว่าพ่อกับลูกชายในบางครอบครัวก็มีลักษณะไม่ต่างจากเฝเท่าใดนัก เช่นในครอบครัวของตุ้ ครอบครัวของตูน ครอบครัวของอาท แต่ก็ยังพบในครอบครัวของเรนที่พ่อกับลูกค่อนข้างสนิทกัน พ่อจะสอนลูกได้เกือบทุกเรื่อง รวมถึงทั้งเรื่องเพศด้วย ผู้เขียนขอเขียนถึงอีก 4 ครอบครัวแบบสรุปความให้เห็นดังเรื่องราวต่อไปนี้

ครอบครัวของตุ้ ลูกชายคนโตและคนเดียวของพ่อและแม่ วัย 17 ปี หนูน้อยช่างไฟฟ้า กำลังเรียนชั้นปวช. 2 ตุ้เติบโตโดยการเลี้ยงดูของพ่อวัย 40 ปี แม่และย่า มีน้องสาวคนเดียว แม่เล่าว่า ตอนเล็กๆ พ่อช่วยแม่เลี้ยงดูตุ้ด้วยตัวพ่อเองตลอด เปลี่ยนผ้าอ้อม อุ้มเดินเล่น ไปไหนมาไหนด้วยกันเสมอ แต่เมื่อตุ้โต เรียนประมาณ ป.5 พ่อเริ่มไม่ค่อยไม่เล่นเหมือนเดิมแล้ว พ่อวางตัวเฉยกับตุ้มากขึ้น ปล่อยให้แม่จัดการเรื่องของลูกไปเต็มตัว พ่อตุ้บอกว่า

“ถ้าสนิททั้งพ่อและแม่ ลูกจะเกรงใคร ถ้ามีอะไรเกิดขึ้น ใครจะเอาลูกอยู่”

พ่อไม่เล่นหัวกับตุ้เหมือนเคย ความสัมพันธ์เหมือนมีอะไรบางอย่างมาขวางไว้ แม่ต้องดูแลลูกทั้งหมด แม่ยังบอกอีกว่า “ลูกโตแล้ว คิดอะไรอยู่บางทีก็ 모르ได้ ถ้าเป็นลูกสาวก็พอจะคุยกันอย่างเปิดเผยได้ แต่ลูกเป็นผู้ชายบางเรื่องก็ไม่กล้าพูด ให้พ่อเขาพูดเขาสอนกันเองก็ไม่สอน พ่อเกิดเรื่องไม่ดีขึ้นมาก็มาโทษว่าเราเลี้ยงลูกยังงี้ มันก็หนักใจเหมือนกันนะ” แม่พยายามที่จะบอกว่าใน “บางเรื่อง” แม่ก็ไม่สามารถที่จะพูดได้อย่างเรื่อง “เพศ” แม่ไม่กล้าสอน คนที่ควรสอนได้น่าจะเป็นพ่อเพราะเป็นผู้ชายเหมือนกัน และต่อเมื่อได้คุยกับพ่อ พ่อบอกว่า

“มันเป็นเรื่องธรรมชาติ ไม่ต้องสอนหรอก แล้วเดี๋ยวนี้ลูกก็เรียนหนังสือกันหมดแล้ว น่าจะรู้แล้วว่าผลมันเป็นอย่างงี้ มีโรคอะไรบ้าง”

ซึ่งก็หมายความว่า เรื่องเพศ เป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้เองโดยธรรมชาติ เมื่อถึงเวลาที่จะรู้ก็รู้เอง และการที่พ่อส่งลูกไปไว้กับสถาบันการศึกษาย่อมหมายความว่า การสอนต้องเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาที่จะให้เด็กเรียนรู้ได้

ครอบครัวของคุณ หนูน้อยวัย 16 ปี เรียน ปวช.1 ช่างยนต์ ลูกคนกลางของพ่อวัย 53 ปี เติบโตมาด้วยการเลี้ยงดูของพ่อ แม่และน้าจำปา แม่ของคุณไม่ค่อยปกตินัก มีอาการทางจิต ทั้งพ่อและลูกๆ ทุกคนรู้ดี จึงได้น้าจำปามาคอยดูแลลูกๆ ทั้งสาม น้าจำปายังโสด จะคอยดูแลเรื่องความเป็นอยู่ของหลานๆ ทุกอย่างแทนแม่ แม่ก็พอช่วยได้เป็นบางครั้ง เมื่อแม่มกินยาต่อเนื่องอาการแม่มก็จะดี พูดคุยได้อย่างปกติ เมื่อสมัยแม่สาวๆ แม่จะช่วยพ่อทำงานหาเลี้ยงครอบครัวได้ดีทีเดียว พ่อบอกว่าแม่เป็นคนขยัน แต่ทุกวันนี้พ่อต้องรับภาระหนักอยู่คนเดียว พ่อทำงานรับจ้างรายวัน วันละคร้อยกว่าบาท แทบไม่พอ เรื่องสอนลูกเห็นจะไม่ต้องพูดถึง ออกจากบ้านแต่เช้ามืด กลับเข้าบ้านก็เย็นมากแล้ว ยังโชคดีที่ลูกของพ่อก็มีอาๆ ช่วยเหลือเรื่องทุนเรียนจึงพออยู่ได้

พ่อเล่าให้ฟังว่า ทุกวันนี้พ่อไม่มีโอกาสได้สอนลูกเลย แม่เขาก็ดีบ้างไม่ดีบ้าง แต่เห็นว่าน้าสาวรักหลานๆ มาก ไปไหนจะคอยตามตลอด กลับมิดกลับมาคำก็จะออกตาม ทำหน้าที่ยิ่งกว่าแม่เสียอีก หลานๆ จะกลัวน้าจำปามาก พ่อเลยวางใจ เมื่อถามถึงผลเรื่องการเรียนของลูก พ่อตอบด้วยความภาคภูมิใจและรอยยิ้มว่าลูกเรียนดี เกเรดเฉลี่ยสามกว่าทุกคน ถึงแม้พ่อจะแทบไม่มีเวลาพ่อก็ยังเฝ้าถามถึงผลการเรียนเสมอ พ่อยังบอกอีกว่า ถ้าลูกเกเรดเรียนไม่ได้แบบนี้ ถ้าวันไหนที่พ่อหยุดงานพ่อก็จะอยู่บ้าน บอกลูกๆ เสมอว่าให้ตั้งใจเรียน อย่าเพิ่งคิดเรื่องอื่นๆ ลูกทั้งสามไม่สนิททั้งพ่อและแม่ พวกเขาจะปรึกษาหารือกันเองระหว่างพี่น้อง

ครั้งหนึ่ง คุณ ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกกระแจะรุนแรง ต้องนอนโรงพยาบาลและต้องมีคนเฝ้าอย่างใกล้ชิด ในครั้งนั้นพ่อตัดสินใจหยุดงาน ไปเฝ้าลูกเอง ถึงแม้ว่าน้าจำปาจะขอไปเฝ้า พ่อก็ไม่ยอม พ่อบอกว่า เรื่องเจ็บป่วยเป็นเรื่อง “*สำคัญของชีวิต*” นอกจากแม่ ที่พ่อเคยไวใจที่สุดเรื่องลูกแล้ว พ่อต้องเป็นคนดูแลเอง และเมื่อถามถึงการพูดคุยเรื่องเพศ สำหรับครอบครัวของคุณ ยังไม่มีการพูดถึงกันเลย พ่อบอกว่า “*ไม่ใช่เรื่องสำคัญมากที่จะต้องพูดถึงก่อน*”

เรื่องที่บอกว่าสำคัญมากในความเห็นของพ่อก็คือเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต หรือเรื่องที่จะทำให้ชีวิตต้องเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการติดยา การเจ็บป่วยอย่างหนัก การทะเลาะวิวาทอย่างรุนแรงแล้วก็อุบัติเหตุต่างๆ เรื่องเพศที่พ่อบอกว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญนั้น พ่อบอกว่าไม่ได้ห่วงเลยเรื่องที่จะทำให้ผู้หญิงท้อง เพราะถ้าท้องจริงๆ ก็รับได้ เป็นห่วงอยู่บ้างเรื่องการติดยา โดยเฉพาะเฮโรอีนซึ่งทำให้ตายได้ แต่ก็ไม่เคยได้สอนลูก คิดว่าลูกเรียนจนมาถึงระดับนี้แล้วน่าจะรู้ถึงวิธีป้องกันตัวเองได้และน่าจะรู้มากกว่าพ่อที่จบเพียงป.4

ครอบครัวของอาท หนูน้อยวัย 15 ปี เรียนชั้นม.3 ลูกชายคนเดียวจากพี่น้อง 3 คน อาทเป็นคนกลาง แม่เป็นคนเลี้ยงอาทด้วยตัวแม่เพียงลำพัง พ่อของอาทวัย 41 ปีต้องไปทำงานรับจ้างที่โรงงาน ความที่แม่มีลูกวัยใกล้เคียงกันคือลูกคนโตอายุเพียง 6 เดือนแม่มกิตั้งท้องอาทขึ้นแบบที่เรียกว่าหวั่นพิทัยปี ทำให้ไม่สามารถออกไปทำงานรับจ้างตามโรงงานได้เหมือนสมัยสาว ๆ แต่แม่อยู่บ้านก็ไม่ได้นิ่งเฉย ยังทำหุ่ยอย่างออกขายหน้าบ้าน โดยเลี้ยงลูกอยู่ใกล้ๆ ตลอด ลูกๆ บอกว่าแม่จะดุ พ่อจะใจดี กลับจากทำงานจะซื้อขนมมาฝากลูกๆ เสมอ ไม่เคยดุหรือตีลูกเลย พ่อไม่ค่อยพูดมากเหมือนแม่ ไม่ค่อยได้สอนอะไรกับลูกมากนัก แม่มักจะบอกว่า

“พ่อสอนลูกไม่เป็น พุดไม่ถูก”

แม่เลี้ยงลูกจนเติบโต เข้าโรงเรียนได้หมด แม่ก็เริ่มออกหางานทำใกล้ๆ บ้าน รับจ้างทูปเชื้อเห็ด ช่วงเย็นก็ขี่รถไปรับลูกกลับจากโรงเรียนในหมู่บ้าน จนลูกโตไปเรียนในตัวจังหวัดกันหมดแล้ว ลูกๆ ชอบที่จะอยู่กับพ่อ อยากไปไหนพ่อก็พาไป ฐานะเริ่มดีขึ้น พ่อเลิกทำงานรับจ้างในโรงงานมาปลูกโรงเห็ดที่บ้าน ช่วยกันทำเป็นครอบครัว ลูกๆ ช่วยพ่อและแม่เก็บเห็ดทุกเช้า และรดน้ำเห็ดทุกเย็น แต่ทุกวันศุกร์ อาทาจจะขออนุญาตพ่อและแม่ไปค้างที่โรงเรียนโดยบอกว่าอาจารย์ให้ซ้อมฟุตบอลแล้วกลับบ้านในวันอาทิตย์ ครั้งแรกแม่คัดค้านไม่ให้ไป แต่พ่อไม่ห้ามแม่จึงปล่อยให้ไปได้ หลายๆ ครั้งเช้า เพื่อนพ่อบอกกับพ่อว่า

“เชียวได้ยังไงว่าลูกไปซ้อมบอลจริง ถ้ามันแอบหนีไปเที่ยวละ จะทำยังไง”

พ่อก็ตอบด้วยน้ำเสียงที่ปกติธรรมดาว่า

“ถึงมันจะหนีไปเที่ยวแต่มันก็กลับบ้านตามที่บอก คงไปตามแบบผู้ชายบ้างก็ปล่อยมันตามเรื่อง ไม่เป็นอะไรกลับมาอีกพอแล้ว” แต่แม่ฟังแล้วรู้สึกเห็นด้วยกับคำเตือนของเพื่อน จึงโทรศัพท์ไปที่โรงเรียนแล้วก็พบว่า อาทไม่ได้ไปซ้อมฟุตบอลจริงๆ จะซ้อมฟุตบอลแต่ไม่ใช่ทุกสัปดาห์ แม่รีบบอกพ่อ พ่อยังคงนิ่งเฉยไม่ว่าอะไร บอกแต่ว่า “ปล่อยเขา เดียวก็กลับมา” แม่ก็ยังว่าพ่อว่าไม่ใส่ใจ เมื่ออาทกลับมาจึงถูกแม่ดุว่าเสียยาวแต่ไม่มีคำพูดออกจากปากพ่อแม่สักคำ

เหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่แม่เล่าให้ฟังด้วยน้ำเสียงคล้ายกับภาคภูมิใจอยู่ในที่ว่า ในวันที่อำเภोजัดงานประจำปีที่ผ่านมา อาทกับเพื่อนพร้อมด้วยมอเตอร์ไซด์ร่วม 10 คนไปเที่ยวที่งานแล้วมีการตีกันเกิดขึ้นในกลุ่มที่อาทไปด้วยกับวัยรุ่นเจ้าถิ่น มีเพื่อนบ้านมาส่งเสียงบอกว่า เห็นวัยรุ่นตีกัน มีมิด มีอาวุธด้วย แล้วก็เห็นลูกชายพ่อรวมอยู่ในกลุ่มด้วย แม่บอกว่าพ่อที่กำลังนอนอยู่ที่เปลที่ผูกไว้หน้าบ้าน นุ่งกางเกงขาสั้น ไม่สวมเสื้อ รีบลุกขึ้นแล้วสตาร์ทรถยนต์ออกไปโดยไม่ฟังเสียงแม่เรียก หายไปในราวครึ่งชั่วโมงพ่อก็พาอาทกลับมาบ้านด้วย พร้อมเพื่อนอีก 2-3 คน พ่อไม่ได้พูดอะไรกับอาท แม่บอกว่าแม่เชื่อแล้วว่าพ่อก็เป็นห่วงอาทไม่น้อยไปกว่าแม่เลยถึงแม้บางครั้งแม่เองก็ยังสับสนกับท่าทีของพ่อบ่อยๆ

เย็นวันนั้นพ่อและเพื่อนตั้งวงกินเหล้ากันตามปกติซึ่งจะมีเกือบทุกวัน แม่บอกว่าพ่อกินเหล้าเข้าไปเยอะมาก จดว่า “เมา” จากคนที่ไม่พุด พ่อเริ่มส่งเสียง พ่อเรียกอาทมานั่งใกล้ๆ แล้วพ่อก็เริ่มสอน บอกว่าพ่อเป็นห่วง ถ้าลูกเป็นอะไรไป พ่อแม่จะอยู่ยังไง และอีกหลายๆ คำที่พ่อพูดออกมา แม่ยังแปลกใจในสิ่งที่พ่อพูด เมื่อพ่อหายเมาแม่เล่าให้พ่อฟัง แล้วยังบอกกับพ่อด้วย

ว่า ถ้าจะสอนลูกให้สอนเลยอย่าพูดตอนเมา ลูกจะไม่เชื่อถือ และในคำพูดของพ่อนั้น แม่รู้ว่าเป็นคำพูดที่มาจากใจของพ่อจริงๆ แต่อยากให้พ่อบอกลูกตอนไม่เมามากกว่า

ส่วนในเรื่องของการสอนเรื่องเพศ พ่อบอกว่า “ไม่ต้องพูดหรอก เดี๋ยวก็รู้เอง ถ้าป้องกันตัวเองไม่ได้ก็ช่วยไม่ได้เหมือนกันแหละ มันเป็นเรื่องส่วนตัว ถึงจะบอกไป พอถึงเวลาก็ลืมหมด” ส่วนแม่บอกว่า “กับอาทไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้กันหรอก เขาเป็นผู้ชายไม่เสียหายอะไร แต่กับแอม (ลูกสาวคนโต)จะบอกกันตรงๆ ตั้งแต่เรื่องมีแฟน เรื่องแต่งตัว ชอบนุ่งขาสั้นมาก แล้วก็บ่นมาก หน้อยเรื่องชอบออกนอกบ้านช่วงตอนเย็นแล้วเข้าบ้านค่ำๆ เรื่องคุยโทรศัพท์ แต่ก็รู้ว่าไม่ค่อยทันมันหรอก ได้แต่ขู่ให้กลัวไปนั่นแหละ”

แต่ก็ยังมีความครอบครัวยที่พ่อกับลูกชายได้มีโอกาสที่สอนหรือพูดคุยกันในเรื่องเพศได้อย่างเปิดเผย

ครอบครัวของเรน เรนวัย 16 ปี เป็นลูกชายคนโตของบ้านมีน้องชายคนเดียว กำลังเรียนช่วงยนต์ปวช.1 พ่อ แม่และย่าเป็นคนเลี้ยงดูตั้งแต่เล็กจนโต พ่อของเรนปีนี้วัย 41 ปีแล้ว พ่อแม่และเรนเข้ากันได้ดีมาก พ่อจะสอนเรนทุกเรื่องที่สอนได้ เพื่อนบ้านบอกว่าสมัยที่พ่อเป็นหนุ่ม พ่อเป็นเสือผู้หญิงแล้วก็เกเรพอตัว แต่หลังจากที่พ่อแต่งงานกับแม่ ซึ่งเป็นผู้หญิงที่ ย่าเลือกให้แล้วพ่อก็เลิกเจ้าชู้และเกเร พ่อบอกว่าลูกสองคนเป็นผู้ชายทั้งคู่ พ่อจะสอนให้ลูกรู้จัก กับคำว่า “ลูกผู้ชาย” ลูกผู้ชายในความหมายของพ่อ ต้องเป็นคนกล้า มีความอดทน ไม่ยอมแพ้อุปสรรค ไม่ร้องไห้ น้ำตาลูกผู้ชายต้องไม่มี เรื่องผู้หญิงต้องมีชั้นเชิง รู้จักเลือก ไม่ยอมให้ผู้หญิงจับเอาได้ พ่อจะคอยสังเกตเรน ตั้งแต่เรนเริ่มเป็นหนุ่ม พ่อบอกว่าเวลาเห็นเรนเข้า ห้องน้ำนานๆ พ่อก็จะแซวเรนว่า “ทำอะไรอยู่ เข้าห้องน้ำนาน” พูดจบก็หัวเราะ แล้วพ่อก็อด คอลูก บอกกับเขาว่าไม่ใช่เรื่องเสียหายที่ผู้ชายจะช่วยตัวเอง กลับดีเสียอีกที่ไม่ต้องเสี่ยงกับเรื่อง อื่น พ่อยังกำชับกับเรนอีกว่า ถ้าจะมีอะไรกับใครให้นึกถึงความปลอดภัยไว้ก่อน ถูยงมีชาย ทั่วไปซื้อได้ไม่ต้องอาย พ่อไม่เคยห้ามถ้าเรนจะมี “อะไรเป็นพิเศษ” กับเพื่อนหญิงแต่ขอให้ ป้องกันตัวได้ แต่แม่จะบอกเรนตลอดว่า “ยังไม่ถึงเวลาที่เรนจะมี ให้คบกันแบบแฟนก็พอ” จะ เห็นพ่อลูกไปไหนมาไหนด้วยกันเสมอ เวลาที่เรนออกมาเล่นฟุตบอลตอนเย็นที่สนามหน้าวัด ก็ จะเห็นพ่อมาเล่นด้วย และจะเห็นพ่อลูกคู่นี้ไปเกี่ยวหญ้าเพื่อไว้สำหรับเลี้ยงวัวด้วยกันบ่อยๆ บริเวณแถวๆ ที่ทำงานของผู้เขียนในช่วงเช้าๆ และช่วยพ่อขุดหญ้าในช่วงเย็นหลังจากที่กลับมา จากโรงเรียน ซึ่งพ่อจะทำหน้าที่เป็นคนขับรถประจำรับจ้าง รับส่งนักเรียนไปเรียนที่ตัวจังหวัด ส่วนเรนจะทำหน้าที่รับเด็กนักเรียนขึ้นรถ ส่งนักเรียนเข้าบ้านทุกวัน

เรื่องบางเรื่องเช่นเรื่องเพศที่พ่อพูดกับเบลอย่างเปิดเผยได้ ทำให้เรารู้สึกว่าพ่อเป็นที่ปรึกษาที่เรนเลือกที่จะบอกเรื่องสำคัญได้ จะได้ยินที่พ่อบอกเรนบ่อยๆ ว่า “เกิดมาเป็นผู้ชาย กล้าทำก็ต้องกล้ารับ ทำอะไรไปต้องรับผิดชอบสิ่งที่ทำ” เรนคิดอยู่นานทีเดียว จึงตัดสินใจบอก พ่อถึงเรื่องผลการเรียนของเขาซึ่งไม่ดีนัก ไม่สามารถเรียนต่อชั้น ม.4 ที่โรงเรียนเดิมได้ พ่อจึง หาที่เรียนใหม่ให้เรนได้ในที่สุด ซึ่งพ่อบอกกับเรนว่า ถ้าบอกเร็วกว่านี้พ่อคงช่วยได้มากกว่านี้

.....เรนภูมิใจในตัวพ่อมาก.....พอยังกับเรนด้วยว่า “เรื่องอะไรๆ ในสมัยนี้ที่เรนเจอ ยังไม่ถึงครั้งที่พ่อเคยเจอมาก่อนเลย ไม่ว่าเรื่องนักร้อง ตีรันฟันแทง หรือว่าเรื่องผู้หญิง เรนยังห่างไกลพ่อนัก”.....

ส่วนที่ 4 ผลการศึกษาและข้อค้นพบ

หมู่บ้านตาสับปะรด

สังคมไทยแต่เดิมเป็นสังคมที่อยู่แบบพี่แบบน้อง เป็นเครือญาติหรือเกี่ยวพันกันแทบทั้งชุมชน ทางสายเลือดและทางสังคมสังคมของบ้านวัดแก้วก็เช่นกันยังคงเป็นสังคมที่คงสภาพของความสัมพันธ์ในชุมชนอยู่มาก ในชุมชนจะมีตระกูลที่มีสมาชิกใหญ่ๆ อยู่เพียง 3 – 4 ตระกูลคือ ตระกูลมหาพงษ์ ทรงแดง เป่าหุ้ย และเตียวตระกูล แล้วก็แต่งงานมีลูกหลานอยู่ในหมู่บ้าน แล้วยังมีความสัมพันธ์ที่เรียกว่า “แม่รัก” เข้ามาเกี่ยวข้องทับซ้อนกันอีก ลูกหลานไปไหนมาไหนกันไหนในหมู่บ้าน ก็จะช่วยกันสอดส่องดูแลเป็นหูเป็นตาให้กันได้ เหมือน “หมู่บ้านตาสับปะรด” อย่างไม่อย่างนั้นไม่มีผิด อย่างเหตุการณ์ที่โก่ ลูกชายคนโตของพ่อหนี่เรียน ก็มีเพื่อนบ้านมาบอกกับพ่อว่า

“ฉันไปตลาดเมื่อกลางวัน เห็นโก่มันอยู่แถวๆ ท่ารถนะ ใส่ชุดนักเรียนด้วย” หรือการที่พ่อไปร้านในหมู่บ้านทุกเช้า ส่วนหนึ่งเพื่อถามข่าวคราวเรื่องของเอฟและเพื่อนๆ ในช่วงที่เขา มารวมกลุ่มในตอนเย็น ซึ่งก็มีเจ้าของร้านช่วยดูแลเป็นหูเป็นตาให้กันและกันอยู่ ถึงแม้จะไม่ใช่วุฒิชัยหรือเป็นแม่รักกันแต่อย่างใดเลย แต่เจ้าของร้านก็ช่วยดูแลให้และบอกว่า

“ถึงไม่ใช่ญาติใช่เชื้อ ก็เห็นเป็นลูกเป็นหลานแล้ว เห็นมาแต่อ่อนแต่ออก ”

เหตุการณ์ที่อาท อ้างว่าไปช้อปปิ้งทุกวันศุกร์ แต่เพื่อนของพ่อกลับเห็นว่า ไม่น่าเป็นไปได้และความเป็นห่วงที่มีต่อตัวเปียร์และทั้งสองบ้านมีสายสัมพันธ์ที่เป็น แม่รัก กันอยู่ เพื่อนพ่อยังบอกให้แม่อาทโทรศัพท์ไปสอบถามเรื่องของอาทกลัวว่าอาทจะไปในทางที่ไม่ดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ถ้ายังคงอยู่ต่อไปก็จะเป็นเรื่องที่ติดต่อลูกหลานที่จะมีผู้คนในชุมชนช่วยกันสอดส่องดูแล แต่ขณะนี้สภาพของชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนไปบ้างแล้ว การมีคนต่างชุมชนมาตั้งรกรากในฐานะของเขย สะใภ้ หรือผู้คนที่มาซื้อที่ดินในชุมชนแล้วมาปลูกอยู่ อีกทั้งสภาพทางเศรษฐกิจที่บีบรัด และ “คนรุ่นเก่า” ลดน้อยลงมากแล้ว อาจทำให้การดูแลเอาใจใส่ที่เคยมีอยู่อาจลดลงได้ เคยช่วยงานกันแบบ “เอาแรงกัน” ก็เริ่มมองแทบไม่เห็น เปลี่ยนเป็นการ “จ้างงาน” กันแทบทั้งนั้น เห็นจะมีแต่ที่วัดเท่านั้น ที่คนรุ่นเก่ายังพยายามที่จะให้ลูกหลานออกมารวมตัวกันช่วยเหลืองานบุญ

ความเชื่อในเรื่องบุญบาปยังคงมีอยู่ การมาช่วยงานวัดของคนพื้นเพเดิมยังคงเห็นได้จากงานต่างๆ อย่างงานประจำปีหลวงพ่อด่างที่ผ่านมาในปีนั้น ไม่ว่าคนวัยใดก็ยังมาช่วยเหลืองานกันอยู่อย่างพร้อมเพรียงกัน พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อนุญาตให้ลูกหลานออกมาช่วยงานวัดได้โดยไม่เกี่ยงไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง และตามมาสมทบกัน ถึงแม้เด็กดื้อก็ยังเป็นที่ครึกครื้นเตรียมงานกันเป็นสัปดาห์ ส่วนในงานอื่นๆ ก็ยังมองไม่เห็นว่สถานที่ใดหรืองานใดที่จะเป็น

ศูนย์รวมของคนในชุมชนได้ องค์กรที่ทำหน้าที่ฝ่ายปกครองเมื่อต้องการประชุมหรือรวมตัวของคนในชุมชนก็ยังไม่สามารถทำได้เท่าที่วัดเลย

จากตรงนี้ทำให้ผู้เขียนซึ่งปฏิบัติงานและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้มีข้อคิดตอกย้ำความคิดเดิมที่เคยมีอยู่แล้วว่า “งานชุมชนกับวัด” ต้องอาศัยพึ่งพากันอย่างแน่นนอน ยังคงเป็นวิถีชาวบ้านต้องเข้าใจและเข้าถึงต่อไป

บทบาทชายหญิงที่บ้านวัดแก้ว

ชุมชนวัดแก้ว.... ยังคงแบ่งบทบาทระหว่างเพศการแบ่งบทบาทระหว่างเพศแบบเดิมอยู่ แทบไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยจากยุคก่อน ในเรื่องการดูแลปกครองพื้นที่และคนในชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ Public Sphere ยังคงเป็นบทบาทของเพศชายมาตลอด ตั้งแต่ที่มีบันทึกไว้ 200 ปีเศษ ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำเป็นเพศชายมาโดยตลอด แม้กระทั่งจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองหมู่บ้านแบ่งเป็นสายบริหารและสายปกครองแล้ว ก็ยังคงเป็นเพศชายเหมือนเดิม ถึงจะพบว่าในสมัยการเลือกสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งสุดท้ายเมื่อ 3 ปีก่อน จะมีผู้หญิงได้รับเลือกมา 1 คน แต่ก็คงเป็นได้เพียงสีสนให้เท่านั้น แม้กระทั่งตัว อบต.หญิงเองยังกล่าวว่า

“ถึงเสนอไป ก็คงไม่มีใครเห็นด้วย มีแต่ผู้ชายเท่านั้น เรามันเป็นผู้หญิง” หรือคำกล่าวของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งของหมู่บ้านที่คอยช่วยเหลืองานหมู่บ้านและวัดที่กล่าวว่า

“เสียตายนะที่ไฉ่น้าลูกยายจำ มันเป็นผู้หญิง ไม่งั้นจะเอามาทำงานให้หมู่บ้านบ้าง หรือที่บอกอีกว่า “หมอนามัยนี้ ไม่น่าเป็นผู้หญิงเลย จะได้ให้มาช่วยทำบุญให้วัดซะหน่อย” แสดงให้เห็นถึงการแบ่งงานทางเพศที่ค่อนข้างชัดเจน ถึงแม้ว่าผู้หญิงที่กล่าวถึงจะเป็นคนที่ผ่านการเรียนมาในระดับที่เรียกว่าช่วยงานได้อย่างสบาย แต่ก็ยังติดที่พวกเธอเป็นผู้หญิง ไม่สมควรในการปกครองคนหรือยุ่งเกี่ยวกับกิจการงานในวัด เพศหญิงยังถูกจำกัดในส่วนพื้นที่ของชุมชนบางส่วน

และก็พบเช่นกันว่าในบางพื้นที่ เช่น คร้ววัด ครัวในงานต่างๆ ก็เป็นพื้นที่ของผู้หญิงทั้งสิ้น ไม่มีผู้ชายคนใดเข้าไปยุ่งเกี่ยว แม้ของเอฟเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนอย่างดีเป็นเพราะ “ฝีมือ” ที่แม่ไปทำครัวกับยาที่วัด ทำให้แม่บ้านแต่ละบ้านยอมรับในฝีมือและพากันซื้อขนมหรือห่อหมกที่แม่ทำมาขาย พื้นที่ในส่วนนี้จึงเหมือนที่แบ่งไว้ให้กับผู้หญิงโดยเฉพาะ แต่ชุมชนก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงบ้างแล้วในพื้นที่บางส่วนเห็นได้จาก การเรียกประชุมหมู่บ้านในตอนเย็น ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวก็คือพ่อ ไม่ได้ออกมาร่วมประชุม ส่วนใหญ่กลายเป็นแม่ออกมาประชุมแทน เพศหญิงเริ่มมีบทบาทในการออกสิทธิ์ออกเสียงบ้างแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพ่อยังไม่กลับมาจากการทำงานนอกบ้าน แม้ซึ่งทำงานรับจ้างอยู่บริเวณของชุมชนจึงต้องรับหน้าที่ในการประชุมไป และส่งผลให้กิจกรรมบางกิจกรรมที่เป็นของผู้หญิงเริ่มมีมากขึ้นไปด้วย อย่างเช่น แม่ของอาทที่ทำงานโดยการเพาะเห็ดอยู่กับบ้าน ส่วนพ่อต้องวิ่งออกไปติดต่องานข้างนอก หรือ

แม่ของตู้ซึ่งทำงานรับจ้างเย็บกระเป๋ายู่กับบ้าน พ่อออกไปรับจ้างไถที่ หรือแม่ของเรนที่รับจ้างเย็บตุ๊กตาในโรงตุ๊กตาในหมู่บ้าน แต่พ่อต้องวิ่งรถรับส่งนักเรียน กลับถึงบ้านก็เย็นแล้ว แม่จึงต้องเป็นผู้ออกไปร่วมประชุมแทน และเมื่อแม่บ้านไปพร้อมกันหลายๆ คนก็เกิดพลังกลุ่มของผู้หญิงเล็กๆ ขึ้น กลายเป็นกลุ่มแม่บ้าน ได้รับสิ่งสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ เช่น ศูนย์ฝึกอาชีพสตรีภาคกลางให้งบประมาณมาสนับสนุนการประกอบอาชีพ เริ่มมีอำนาจต่อรองในชุมชนมากขึ้นแล้ว กลุ่มสตรีแม่บ้านที่รวมตัวกันได้ก็ส่งตัวแทนเข้าต่อรองและพูดคุย เสนอของบประมาณจาก อบต.ได้ในบางส่วน ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องเล็กๆ งบประมาณเพียงนิดหน่อย แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นแล้วว่า เพศหญิงกำลังดำเนินการแสวงหาพื้นที่ในสังคมบ้างแล้ว

ซึ่งจากการศึกษาตรงนี้ทำให้ผู้เขียนได้เห็นแล้วว่าในสิ่งที่ผู้หญิงได้แสดงออกมาถึงบทบาทในสังคมที่มากขึ้นกว่าเดิม ในขณะที่ผู้ชายที่กำลังแสดงบทบาทเดิมแต่ “ไม่แน่น” เหมือนที่เคยมีมา การทำงานหารายได้ของแม่บ้านเช่นเย็บผ้า ขายของ ในบริเวณพื้นที่ในบ้านที่มักถูกมองข้ามไปและไม่นับว่าเป็นรายได้หลักนั้นมีการขยับขยายและรวมตัวกันเกิดขึ้นบ้างแล้ว แต่เป็นจุดเล็กๆ ที่ยังไม่ชัดเจนเท่านั้น การทำงานและการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนในส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งอีกส่วนหนึ่งเช่นกันที่ไม่อาจที่มองข้ามไปได้เลย.....

เรื่องของความรัก .. แม่และพ่อของเอฟ พบรักกัน กว่าจะได้อยู่ร่วมกันใช้เวลาไม่น้อยเลยกว่าที่ผู้ใหญ่ฝ่ายแม่จะยินยอม วัฒนธรรมประเพณีของไทย หญิงชายรักกันต้องสู่ขอตามประเพณี ถ้าผู้ใหญ่ไม่ได้จัดหาให้ ก็ต้องทำตัวให้เป็นที่น่าพอใจและเป็นผู้ที่ผู้ใหญ่ยอมรับเสียก่อน

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงการศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหศึกษาขึ้น หญิงชายเรียนร่วมกันทำให้เรื่องการคบกันระหว่างชายหญิงดูเหมือนจะง่ายขึ้นไปด้วย ผสมกับวัฒนธรรมตะวันตกแพร่เข้ามา สังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก หญิงชายคบกันได้อย่างเสรีมากขึ้น จากกรณีของโก๋และแพนสาวที่พากันมาที่บ้านของโก๋เป็นประจำในวันหยุดเมื่อสอบถามถึงว่าพ่อแม่มีความคิดเห็นอย่างไร เธอก็ตอบว่า “ที่บ้านไม่ว่าอะไร ให้มารับไปได้” หรือครอบครัวของเอฟเองที่อนุญาตให้เอฟพาแพนมาเที่ยวบ้านได้เช่นกันในวันหยุด ตำนานและเส้นทางความรักของหนุ่มสาวยุคนี้กับยุคพ่อแม่ซึ่งก่อนหน้านี้เปลี่ยนไปแล้ว และช่างแตกต่างกันนัก

พ่อกับการเลี้ยงดูลูกชาย สิ่งที่เราเรียกว่าเปลี่ยนแปลงน้อยมากในชุมชนวัดแก้วก็คือเรื่องราวของพ่อ บทบาทของพ่อนั้น จากแนวคิดเรื่องบทบาทพ่อที่สหรัฐอเมริกาได้มีการทบทวนไว้ว่ามี 3 แบบตามสถานการณ์นั้นคือบทบาทพ่อแบบดั้งเดิม (Patriarchal Fatherhood) บทบาทพ่อแบบสมัยใหม่ (Modern Fatherhood) และบทบาทพ่อในอนาคต (Androgynous Fatherhood) นั้น บทบาทของพ่อในชุมชนวัดแก้วที่ศึกษาพบว่าเป็นแบบแรกคือบทบาทพ่อแบบดั้งเดิม ในขณะที่สถานการณ์และโลกเปลี่ยนแปลงไปมากแล้วบทบาทของพ่อควรจะเป็น

แบบพ่อในอนาคตมากกว่า แต่ในเรื่องของบทบาทพ่อที่พบได้ ยังคงเป็นบทบาทเดิม พ่อจะทำหน้าที่หารายได้ให้กับครอบครัว มอบหน้าที่การเลี้ยงดูลูกให้กับแม่ทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเชิงสังคมวิทยา ตามแนวทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalist Theory) ที่พาร์สันและเบลล์มองถึงหน้าที่ของสมาชิกไว้สองส่วนคือ แม่จะแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้องในเรื่องจิตใจ ส่วนพ่อจะแสดงบทบาทเป็นเครื่องมือ หรือโดยสรุปแล้ว แนวคิดหลักของบทบาทพ่อแบบดั้งเดิมก็คือความห่างเหินระหว่างพ่อกับลูก

เห็นได้จากครอบครัวของเอฟ ที่แม่เป็นผู้ที่ทำหน้าที่แม่บ้านเต็มตัว ดูแลลูก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆ แม่ดูแลทั้งลูก สามีและป๊าย ยามขึ้นจากน้าแม่ก็จะช่วยย่ำทำขนม ย่ำช่วยสอนการทำขนมไทย ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงอีกอย่างหนึ่ง แม่เลี้ยงดูลูกด้วยตัวแม่เองทั้ง 3 คน และในยามว่างแมียังช่วยหารายได้ให้กับบ้านโดยการทำขนมแล้วเร่ไปขายในหมู่บ้าน ไปขายขนมตั้งแต่เพล จนกระทั่งถึงเกือบบ่ายสามโมง แม่ก็ต้องรีบกลับมาเตรียมทำกับข้าวรอทำลูกกลับมาจากโรงเรียน แม่ทำงานได้ทั้งในและนอกบ้าน เรื่องลูก แม่ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ แต่แม่ก็ให้เกียรติพ่อเสมอ ครั้งหนึ่งที่ โก ลูกชายคนโต ถูกจับได้ว่าหนีเรียน พ่อเรียกโกมาคุยเสร็จแล้วพ่อยังต้อง “ย่ำ” กับแม่ให้ดูแลโกให้มากขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะพ่อได้มอบหมายหน้าที่การเลี้ยงดูลูกให้กับแม่นั่นเอง ซึ่งตรงกับการศึกษาของเอมบริ (Embree) นักมนุษยวิทยาต่างประเทศที่ศึกษาคครอบครัวทางภาคเหนือและภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ ว่าในครอบครัวนั้น พ่อจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว และคอฟแมน (Kaufman) ที่ได้ศึกษาคครอบครัวในภาคกลางก็พบเช่นเดียวกัน และรายงานต่อไปว่า แม้ชายจะถูกยกเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จริงอยู่ แต่หน้าที่ในการจัดการภายในครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูลูกนั้นยกให้ภรรยาโดยสิ้นเชิง (Embree 1950, Kaufman 1960 อ้างในดวงเดือน 2524: 150 –151)

พ่อจะเป็นคนคอยดูแลลูกอยู่ห่างๆ ทำตัวน่าเกรงขาม เป็นที่เคารพยำเกรงของลูกๆ ถ้ามีเรื่องพ่อก็มักจะผ่านมาทางแม่หรือทางญาติสนิทให้คอยเตือนคอยบอกแทนพ่อ การที่พ่อแสดงออกเช่นนี้พ้องกับแนวคิด “ชายเป็นใหญ่” ในสังคมไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม ผู้ชายเป็นเพศที่สังคมคาดหวังว่าต้องเป็นผู้คุ้มครองดูแล เป็นหัวหน้าครอบครัว การทรงอำนาจหรือสงวนอำนาจอย่างหนึ่งคือการเจียบ การนิ่ง อย่างเช่นผู้ที่เป็นเจ้าของคนไหน จะมาพูดเล่นพูดหัวกับลูกน้องได้ บังคับบัญชาคงไม่เหมาะสมนัก ลูกน้องที่ไหนจะมาเชื่อฟัง จึงค่อนข้างสงวนท่าที เพื่อให้ลูกน้องยำเกรง การพูดจิงน้อยลงและจะพูดหรือสั่งการเมื่อมีเรื่องที่ต้อง “สำคัญ” เกิดขึ้นเท่านั้น พ่อไทยก็จัดเป็น “หัวหน้า” ของครอบครัวจึงมีการแสดงออกหรือรูปแบบที่เห็นได้ชัดว่า ค่อนข้างห่างเหินลูก ในสมัยที่ลูกยังเล็กแม่เคยบอกว่าพ่อเคยเลี้ยงดู อุ้มชูเองแต่พอลูกโตขึ้นมา พ่อมองดูห่างเหินไป แทบไม่ได้พูดคุย พ่อเคยสนิทกับโก จนกระทั่งโกโตและโกทำให้พ่อเสียใจมาก พ่อคิดว่าโกไม่มีความเกรงกลัวพ่อเลย ความที่สนิทกับลูกมากเกินไปทำให้ลูกทำอะไรลงไปโดยไม่คิดถึงใจพ่อ เมื่อถึงคราวเอฟ ลูกชายคนเล็ก พ่อการวางตัวใหม่ วางเฉย ไม่เล่นกับเอฟมากนักหรือแทบจะเรียกได้ว่าไม่ได้สัมผัสเลยด้วยซ้ำ แต่จะเฝ้ามองอยู่ห่างๆ พ่อมีความรู้สึกที่ว่า เอฟเกรงพ่ออยู่มากที่สุด อย่างเหตุการณ์ที่เอฟพาครูพละมาบ้านแล้วพ่อสั่งห้ามไม่ให้พามาอีก ไม่เช่นนั้น

พ่อจะให้ย้ายโรงเรียน แล้วพ่อไม่เคยเห็นเอฟพามาบ้านหรือคบกับครูพละอีกเลย พ่อบอกว่า “เอฟไม่กลัวหรอก รู้ว่าพ่อเอาจริง” หรือพ่อของตุ๊ที่เคยสนิทกับตุ๊เช่นกันเมื่อตอนเล็กๆ แต่ตอนโตห่างเหินไป พ่อตุ๊บอกว่า

“ถ้าสนิททั้งพ่อและแม่ ลูกจะเกรงใคร ถ้ามีอะไรเกิดขึ้น ใครจะเอาลูกอยู่” หรือคำพูดจากปากลูกชายคนหนึ่งที่ว่า “แม่อีกมีบ่นบ้าง ดูบ้าง ไม่กลัวหรอก ฟังจนชินแล้ว แต่ถ้าวันไหนพ่อพูดขึ้นมา ไม่กลัวหรอก ก็ไม่รู้จะทำไม ทั้งๆ ที่พ่อก็ไม่เคยตี ถ้าพ่อบอกว่าไม่ให้ออกจากบ้าน ก็ไม่ไป” หรือคำพูดของตุ๊ที่ว่า

“พ่อพูดน้อย แต่ทำจริง แม่พูดมาก แต่ไม่มีอะไร”

จากสิ่งที่พบทำให้ได้ทราบว่ารูปแบบหนึ่งของพ่อไทยก็คือ การใช้อำนาจจะทำโดยการสงวนท่าทีและวางเฉย แต่การแสดงออกของพ่อที่แสดงออกมาไม่ใช่ว่าความเป็นห่วงในตัวของพ่อจะลดน้อยลงไป แต่ด้วยบทบาทเดิมที่พ่อมอบให้แม่เป็นดูแลลูกไปแล้วนั้น การที่พ่อจะลงมาดูแลอย่างใกล้ชิดแทนแม่ดูเหมือนว่าจะผิดกับบทบาทไป ไม่ใช่บทบาทของเพศชาย ซึ่งพ่อเกรงว่าสังคมและคนในชุมชนอาจมองว่าพ่อ “เล่นผิดบทบาท” ไป และสังคมก็ไม่ได้คาดหวังว่าพ่อต้องเป็นผู้อบรมสั่งสอนลูกเอง การแสดงออกซึ่งความห่วงใยและการสั่งสอน ของลูกพ่อจึงต้องส่งผ่านออกมาในรูปแบบอื่น ไม่แสดงออกโดยตรงทางคำพูดจะ แสดงผ่านญาติสนิทหรือการกระทำ เช่นที่พบได้จาก 4 ครอบครัว

ครอบครัวเอฟ พ่อบอกให้แม่และพี่สาวคอยดูแลเอฟอย่างใกล้ชิด ตรวจตรากระเป๋านักเรียน แอบดูความประพฤติห่างๆ หรือแม้กระทั่งที่พ่อคอยถามไถ่กับเจ้าของร้านค้าในหมู่บ้านถึงเอฟ ในตอนที่มารวมกลุ่มกันช่วงเย็น หรือช่วงที่มีงานประจำปี พ่อจะคอยมองอยู่ห่างๆ เมื่อเห็นเอฟอยู่แถวลานกว้าง ด้วยความเป็นห่วงในความปลอดภัยกลัวการเกิดเรื่องในกลุ่มวัยรุ่น

ครอบครัวของตุ๊ หลังจากที่พ่อมีการวางตัวเพื่อให้ลูกยำเกรงแล้ว ถ้าพ่ออยากรู้เรื่องของตุ๊ก็จะฝากถามผ่านทางแม่เสมอ แล้วแม่ก็จะมาเล่าให้พ่อฟัง พ่อไม่เคยพูดหรือสอนกับตุ๊โดยตรง หรือบางทีก็จะสอนผ่านการดูละครทีวีที่นั่งดูร่วมกันทั้งครอบครัวหากเจอตัวละครที่รุ่นราวคราวเดียวกับตุ๊และมีพฤติกรรมที่พ่อเห็นว่าไม่ดี

ครอบครัวของตูน พ่อต้องทำมาหากิน เป็นเสาหลักเพียงคนเดียวของบ้าน เนื่องจากปัญหาด้านสุขภาพของแม่ พ่อมีเวลาให้ลูกๆ น้อยมาก พ่อมองดูแล้วว่าน่าจำปารักลูกของพ่อมากและคิดว่าน่าจำปาคงจะสอนสิ่งดีๆ ให้กับลูกแทนพ่อและแม่ได้ แต่ถ้าพ่อว่าง พ่อก็จะพยายามที่จะอยู่กับลูกพร้อมบอกลูกทั้งสามเสมอว่า ให้ตั้งใจเรียนอย่าเพิ่งคิดเรื่องอื่น แต่ก็ไม่บอกมาว่า “เรื่องอื่น” หมายถึงเรื่องอะไร เวลาที่พ่อไปทำงานพ่อจะคอยถามและฝาก “น้ำสั้ง” เพื่อนของพ่อที่เลี้ยงหมูอยู่ในบริเวณหมู่บ้านนั้นให้คอยดูลูกๆ ของพ่อบ้าง แต่เมื่อครั้งที่ตูนป่วย อากาศหนัก พ่อหยุดงานทันทีไปเฝ้าด้วยตัวเองไม่ไว้ใจใครแล้วแม้กระทั่งจำปา ภาพ

ที่เห็นที่โรงพยาบาล พ่อเฝ้าเซ็ดตัวลดไข้ในขณะที่ตนไม่รู้ตัว และพบบ่อยข้างเตียงตลอดเวลาที่
ตนอาการยังไม่ดีขึ้นเป็นภาพที่แทนความรักและความห่วงใยทั้งหมดของพ่อ แต่ในขณะที่
ตนปกติดีพ่อไม่เคยที่จะบอกหรือสัมผัสตัวเลยด้วยซ้ำ พ่อคิดว่าการที่ไปหาเงินเหนี่ยวยากก็
เพื่อลูกอยู่แล้ว ลูกน่าจะรับรู้ได้ ในขณะที่ลูกก็บอกว่า บางครั้งพวกเขา 3 คนมีปัญหา เขาไม่มี
ใครเลย ต้องปรึกษากันเอง ดังคำพูดที่ตนบอกว่า

“พ่อไม่เคยรู้”

“แม่พึ่งพาไม่ได้”

“น้ำจำปาไม่ใช่พ่อแม่”

ครอบครัวของอาท พ่อเป็นคนพูดน้อยอยู่แล้ว แม่พูดเก่ง มีอะไรพ่อก็จะผ่านไปทางแม่
ทุกเรื่อง ถ้าปกติแล้วพ่อแทบไม่คุยกับอาทเลย จะเห็นพ่อสอนอาทก็ตอนที่พ่อ “เมา” แล้ว
แม่บอกว่าถ้าพ่อเมา เวทีการสอนก็จะเกิดขึ้นกับลูกๆ ทันที ถึงแม้ว่าแม่จะรู้ว่าสิ่งที่พ่อพูด
ออกมาคือคำพูดจากใจ (เหมือนที่โกวเล้งกล่าวไว้ว่า “คำพูดหลังเมามาย คือคำพูดจากดวงใจ”)
แต่ลูกกลับบอกว่า “พ่อพูดเพราะเมา” ฟังแล้วไม่รู้เรื่อง วกไปวนมาและพูดซ้ำๆ จนน่าเบื่อ
คำพูดที่อาทได้ยินประจำจากปากของพ่อ “พ่อรักเอ็งนะ ถ้าเอ็งเป็นอะไรไป พ่อจะอยู่ยังไง เอ็ง
เป็นลูกชายคนเดียวของพ่อ ต้องดูแลแม่ ดูแลพี่น้องแทนพ่อได้นะ ทำตัวดีๆ พ่อจะอยู่กับเอ็ง
ได้นานแค่ไหน” ซึ่งอาทบอกว่าเวลาไม่เมา ไม่เห็นเคยพูด ให้ได้ยินสักครั้ง มีแต่แม่ที่พูดไม่หยุด
ปาก ปนตลอดเวลา

ทั้ง 4 ครอบครัวที่มีการสอนผ่านทางบุคคลอื่นและผ่านการแสดงออกมาโดย “ทางอ้อม”
นั้นก็ใช้ว่าจะเป็นทุกครอบครัว ยังมีครอบครัวของเรนที่ต่างจากครอบครัวอื่น พ่อเรนจะสอนเรน
“โดยตรง” พ่อมีอะไรก็จะเรียกเรนมาคุย หรือพูดคุยถ่ายทอดความรู้สึกกันบ่อยๆ เล่าเรื่องของ
พ่อเมื่อครั้งยังหนุ่มให้เรนฟังเสมอ พ่อบอกว่า ถ้าพ่อเปิดใจกับลูก ลูกมีอะไรก็ต้องเปิดใจแบบพ่อ
พ่อพยายามทำให้เรนดูเป็นต้นแบบ พ่อจะไปเกี่ยวหน้ากับเรน เลี้ยงหมูด้วยกัน กอดคอไปไหน
มาไหนเสมอ สอนทุกเรื่องที่สอนได้ เมื่อครั้งที่เรนมีปัญหาเรื่องที่เรียนต่อ เรนจึงกล้าที่จะ
บอกกับพ่อและให้พ่อช่วยเหลือ ซึ่งตรงนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange
Theory) ของโรลินส์และโทมัสที่กล่าวอธิบายถึงการขัดเกลาทางสังคมของเด็กว่า เป็นเรื่องการ
แลกเปลี่ยนในสิ่งที่มีคุณค่าแก่กัน ปฏิสัมพันธ์ในสังคมจากการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์โดย
อธิบายว่า ระหว่างพ่อกับลูกวัยรุ่นนั้น หากเป็นการแลกเปลี่ยนที่เป็นความเต็มใจที่พ่อจะเป็นผู้ให้
และลูกจะเป็นผู้รับ ก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และผ่านช่วงวิกฤติของการเปลี่ยนแปลงใน
วัยรุ่นไปได้ และยังสอดคล้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ที่
อธิบายธรรมชาติของการสังเกตและการเรียนรู้โดยเด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมของเพศตนโดยการ
จำลองและฝึกฝน ลักษณะการเป็นพ่อของบุคคลก็จะถูกกำหนดจากพ่อของเขา พ่อของเรน
จัดได้ว่าเป็นการแสดงบทบาทพ่อ “แบบในอนาคต” คือทำหน้าที่ได้ทั้งพ่อและแม่ เล่นได้ทั้ง 2
บทบาท ไม่วางตัวไว้เฉพาะบทบาทของพ่อ ไม่ต้องบอกกล่าวผ่านแม่ พ่อถือว่าประสบการณ์ที่
พ่อเคยมีในอดีตไม่ว่าเรื่องใดๆ พ่อต้องเป็นผู้บอกเล่าให้ลูกฟังเอง ใครจะบอกเล่าได้ดีเท่าตัวพ่อ
สิ่งไหนที่ดีพ่อบอกให้ดูเป็นแบบอย่าง สิ่งที่ไม่ดีพ่อก็จะบอกว่าไม่ดี ควรดูแบบอย่างจากคนอื่น

เพราะฉะนั้นการเห็นแบบอย่างของลูกไม่ว่าใครจะเป็นต้นแบบถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากทีเดียว สำหรับชีวิตลูกต่อไป

สิ่งที่ผู้เขียนรู้สึกเป็นห่วง และพบได้ในครอบครัวที่สอน “ทางอ้อม” คือ บทบาทของพ่อที่พ่อบอกว่า “ถ้าเกิดเรื่องใหญ่ พ่อค่อยลงมาจัดการด้วยตัวเอง” เรื่องที่พ่ोजัดว่าเป็นเรื่องใหญ่ก็เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น การติดยา การคบเพื่อนไม่ดี การทะเลาะวิวาท การเจ็บไข้อย่างรุนแรง และการเกิดอุบัติเหตุ และหากเกิดเรื่องใหญ่อย่างที่พ่อว่าจริงๆ แล้วพ่อก็ค่อยลงมา “จัดการ” แล้วหากพ่อลงมาจัดการไม่ทัน ย่อมหมายถึงชีวิต การเปลี่ยนแปลงชีวิตของลูกเลยทีเดียว พ่อน่าจะก้าวข้ามการมองและจัดประเภทแล้วว่าเรื่องใดเป็นเรื่องเล็ก เรื่องใดเป็นเรื่องใหญ่ เพราะเพียงลำพังแม่ คงจะดูแลในทุกเรื่องไม่ได้ มักจะรู้เรื่อง ที่พ่ोजัดว่าเป็นเรื่องใหญ่ ก็ต่อเมื่อเรื่องนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว แก้ไขไม่ทันแล้วดังสุภาษิตที่ว่า “วัวหายล้อมคอก” แม้ในสมัยปัจจุบันไม่เพียงอยู่บ้านเป็นแม่บ้านอย่างเดียวแล้ว แม่ต้องช่วยพ่อทำงานเพิ่มรายได้เพื่อจะมีเงินส่งลูกเรียนสูงๆ ถึงแม้ว่างานของแม่จะเป็นการหารายได้ที่อยู่แถบบริเวณในหมู่บ้านก็จริงแต่เวลาที่เคยดูแลลูกมาตลอดก็ได้ถูกงานแบ่งไปแล้ว เรื่องของการดูแลลูกก็ควรที่จะช่วยกันทั้งพ่อและแม่ ถ้าบทบาทพ่อส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบ “บทบาทดั้งเดิม” เสียแล้ว เวลาของการดูแลลูกก็ดูเหมือนว่าจะขาดหายไปจริงๆ ยิ่งในโลกปัจจุบันด้วยแล้ว สังคมและความเจริญมีแต่จะนำพาลูกห่างออกไปทุกที ถ้าบทบาทครอบครัวตรงนี้ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนตามโลกปัจจุบันก็เห็นทีว่า “ลูก” คงเติบโตด้วยน้ำมือของสังคมมากกว่าน้ำมือของครอบครัวแน่นอน

SEX..... เรื่องต้องห้ามของคนไทยและคนวัดแก้ว

จากฐานเดิมของคนไทย วัฒนธรรมไทย เรื่องเพศถูกสั่งสอนและถ่ายทอดมาว่าเป็นเรื่องหยาบคาย เป็นเรื่องที่น่าปกปิด เป็นของต่ำ ไม่ควรนำมาพูดมาคุยกัน คนที่จะพูดกันได้ก็น่าจะเป็นเฉพาะคู่สามีภรรยาเท่านั้น และอีกหลายคำสั่งสอนที่สั่งสมกันมาทำให้การพูดการสอนเรื่องเพศถูก “ปิดกั้น” กันมาช้านาน และสิ่งใดที่ถูกปิดกั้น สิ่งนั้นย่อมเป็นที่อยากรู้ โดยเฉพาะวัยรุ่นเรื่องนี้จึงเป็นเรื่อง “แรง” อีกเรื่องหนึ่งที่ดำเนินไปอย่างเงียบๆ ไม่เหมือนเรื่องที่พ่อแม่จัดว่าเป็น “เรื่องใหญ่” ที่จะก่อตัวอย่าง ไม่เงียบ และส่งผลให้เห็นผลทันตา เร็วทันใจ จากการศึกษาของผู้เขียนถึงเรื่องของการสอนเรื่องเพศในครอบครัวของชุมชนนี้ แทบจะไม่พบเลย ผู้ใหญ่ในชุมชนจึงมักบอกว่า

“เรื่องนี้พูดได้ยังไง ถ้าผู้ชายมาได้ยินเขาก็หาว่าไม่ดี หมกมุ่นแต่เรื่องนี้ มีแต่เสียกับเสีย”

“อยากสอนเหมือนกันแต่จะสอนยังไงสอนไม่ถูก ฉันทักษะน้อย สู้หาเงินส่งให้เรียนเดี่ยวที่โรงเรียนก็สอนให้เอง”

“ไม่เห็นต้องสอนต้องพูด เป็นเรื่องธรรมชาติถึงเวลาก็รู้เอง”

คนส่วนใหญ่ในชุมชนมองว่าเรื่องเพศยังคงเป็นเรื่องในบ้าน เรื่องเฉพาะของสามีภรรยา จะนำมาสอนได้อย่างไรไม่เป็นการเหมาะสม หรือในแม่บ้านบางคนก็เรียนหนังสือมาก่อนข้าง น้อย อ่านหนังสือยังไม่คล่องเลยด้วยซ้ำ ตอนเล็กๆ ไม่ได้เน้นเรื่องการรู้หนังสือ เน้นเรื่อง การบ้านการเรือนมากกว่า เมื่อถึงเวลาที่จะสอนลูกจึงคิดว่าตัวเองไม่มีความรู้มากพอที่จะสอนได้ และเห็นว่าโรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันการศึกษามีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้อยู่แล้ว เหมาะสมที่จะให้เป็นผู้ถ่ายทอดให้กับลูกมากกว่า พ่อแม่พร้อมที่จะทำงานเพื่อหาเงินมาส่งให้ลูก เรียน พ่อแม่มอบความไว้วางใจให้กับสถาบันการศึกษาเสียแล้วที่จะเป็นคนถ่ายทอดให้ความรู้ แก่ลูก หรือจากครอบครัวเอฟที่ครอบครัวก็ไม่เคยสอน เพียงแค่เป็นการตักเตือนเท่านั้นบอก เปรยๆ ว่าให้เรียนให้จบก่อน ค่อยคิดเรื่องผู้หญิง พ่อเอฟบอกว่า

“เรื่องแบบนี้ถ้าบอกว่าให้ป้องกันแบบนี้แบบนี้ก็เท่ากับว่าเราปล่อยให้เขามีอะไรได้นะ ซิ มันพูดไม่ได้ ได้แต่บอกว่าตั้งใจเรียนให้จบค่อยคิดเรื่องอื่น”

“ไม่น่าเป็นห่วงแล้ว สมัยนี้อะไรๆ เจริญไปเยอะมาก เด็กๆ ก็น่าจะรู้วิธีป้องกันกันแล้ว โฆษณาก็มีให้เห็น” ส่วนแม่บอกว่า “อยากจะสอนเหมือนกันแต่ก็พูดไม่ถูก มันรู้สึกกระดาก ปากก็เลยไม่ได้สอน บอกเขาแต่ว่าให้ป้องกันให้ดี ไม่กล้าพูดออกมาตรงๆ หรือ”

พอมองว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างล่อแหลม เหมือนดาบสองคม ถ้าสอนให้รู้ก็เหมือน บอกให้ทำ คล้ายชีพรองให้กระรอกไป จึงไม่สามารถพูดออกมาตรงๆ ได้แต่พูดอ้อมๆ เป็นการ เตือนมากกว่า แล้วอีกเหตุผลหนึ่งคือ พ่อคิดว่าเทคโนโลยีและความเจริญที่เข้ามา สื่อต่างๆ โฆษณาที่มีให้เห็นได้ทั่วไป ลูกคงจะรับรู้ได้แล้วและระวังตัวได้เอง แต่พ่อก็ไม่เคยได้ถามลูกว่า ลูกรับรู้แบบที่พ่อคิดไว้หรือไม่ ส่วนแม่ก็มีความคิดที่จะสอนจะบอกอยู่บ้างเหมือนกันแต่ความ ที่เคยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในเรื่องเพศมาก่อนว่าเป็นเรื่องที่ไม่สามารถนำมาพูดได้ ทำให้แม่ไม่สามารถที่จะเอ่ยปากออกมา แม้แต่กับพ่อเองแม่ยังไม่เคยได้คุยเรื่องนี้ด้วยซ้ำไป เรื่องนี้จึงดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ลึกลับต่อไปสำหรับบางครอบครัว ถึงแม้จะมีความเป็นห่วงให้ พี่สาวคอยถามไถ่ในเรื่องนี้อยู่เรื่อยๆ แต่พี่สาวก็ยังทำได้ไม่ถนัดปากนัก เป็นแบบเลียบๆ เคียงๆ มากกว่า

ในครอบครัวของตุ้ พ่อและแม่ไม่เคยสอนหรือพูดเรื่องเพศในบ้านเลยเช่นกัน พ่อตุ้บอกว่า “มันเป็นเรื่องธรรมชาติ ไม่ต้องสอนหรอก แล้วเดี๋ยวนี้ลูกก็เรียนหนังสือกันหมดแล้วน่าจะรู้แล้ว ว่าผลมันเป็นอย่างไง มีโรคอะไรบ้าง” ส่วนแม่ตุ้บอกว่า น่าจะเรื่องของผู้ชายที่พ่อควรสอนมากกว่า แม่ได้สอนและเตือนลูกสาวได้มากกว่า: พอมองว่าเรื่องเพศเป็นของธรรมชาติ เรียนรู้ได้เองไม่ จำเป็นต้องสอนกันและพ่อได้ให้ลูกไปโรงเรียนเท่ากับว่า สถาบันการศึกษาต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ ของลูกได้ดีกว่าที่บ้านจะสอน ส่วนแม่คิดว่าการสอนเรื่องนี้กับลูกชายน่าจะเป็นพ่อมากกว่าแม่ เพราะพ่อกับลูกชายน่าจะพูดจา “ประสาผู้ชาย” ได้ดีกว่าแม่ซึ่งเป็นผู้หญิง

ในครอบครัวของคุณไม่เคยมีใครเคยพูดถึงเรื่องนี้เลย พ่อบอกว่า “ไม่ใช่เรื่องสำคัญมากที่จะต้องพูดถึงก่อน” และพ่อบอกว่าลูกได้เรียนหนังสือแล้วน่าจะรู้วิธีป้องกันตัวเอง มากกว่าพ่อซึ่งเรียนน้อยกว่า พ่อวางลำดับของความสำคัญเรื่องเพศไว้ท้ายๆ ไม่ให้ความสำคัญนัก พ่อจึงไม่ได้เลือกที่จะสอน ยิ่งเวลาของพ่อที่จะสั่งสอนมีน้อย พ่อจึงต้องเลือกเตือนเป็นเรื่องที่พ่อคิดว่าสำคัญที่สุดก่อนซึ่งก็คือเรื่องของชีวิต และพ่อก็มีความเห็นเช่นกันว่าสถาบันการศึกษาคงจะสอนลูกได้มากกว่าที่พ่อสอน พ่อมอบความไว้วางใจให้กับสถาบันการศึกษาไปแล้ว

ครอบครัวของอาทไม่เคยสอนเช่นกัน พ่อบอกว่า “ไม่ต้องพูดหรอก เดี่ยวก็รู้เองถ้าป้องกันตัวไม่ได้ก็ช่วยไม่ได้เหมือนกันแหละ มันเป็นเรื่องส่วนตัว ถึงจะบอกไปพอถึงเวลาจริงๆ ก็ลืมหืมด” พ่อมองว่าเรื่องเพศไม่ใช่เรื่องที่ต้องนำมาสอน เรียนรู้ได้เอง เมื่อรู้ได้เองก็จะสามารถป้องกันตัวเองได้เช่นกัน ในประสบการณ์ที่ผ่านมาของพ่อบอกว่า เรื่องนี้เมื่อถึงเวลาที่มีอะไรกันจริงๆ คำสอนไม่ได้อยู่ความคิดเลย เรื่องที่ผู้ใหญ่เคยเตือนๆ ก็เฉยเสีย มันเป็นส่วนของการมณนั้นๆ ที่ไม่สามารถทำตามที่ตั้งใจไว้ตั้งแต่แรกได้ ลืมหืมดอย่างหมดสิ้น มันเป็นเรื่องที่ตัวเองต้องช่วยตัวเองเท่านั้นไม่ว่าจะเลือกผู้หญิงที่คิดว่าดีพอที่จะไม่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาได้ หรือเลือกผู้หญิงที่เสี่ยงแล้วยังลองไปเล่นอีกก็เกิดเรื่องเข้าจนได้ในที่สุด

แตกต่างจากครอบครัวของเรน ในเรื่องการสอนเรื่องเพศนั้นพ่อบอกว่าถ้าเป็นสมัยพ่อโรคภัยไม่ค่อยมี ไม่น่ากลัวเหมือนสมัยนี้ จำเป็นที่พ่อต้องบอกและเตือนกันจริงๆ เพราะถ้าพลาดแม้ครั้งเดียวก็อันตรายได้ถึงกับชีวิต (พ่อบอกหมายถึงโรคเอดส์) พ่อไม่ห้ามที่เรนจะมีสัมพันธ์พิเศษกับเพื่อนหญิงแต่ย้ำกับเรนเรื่องการใช้อย่างอนามัย แต่แม่ไม่เห็นด้วยกับความคิดของพ่อ ยิ่งค้านออกบ่อยว่ายังไม่ถึงเวลาที่สมควรจะมี ต้องเรียนให้จบก่อนแล้วขอพรขก่อน พ่อบอกว่าโรงเรียนก็คงมีการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษาแต่ก็ได้แต่สอนตามตำรา ครูบางคนก็ไม่กล้าที่จะสอนด้วยซ้ำไป กลายเป็นการจุดประกายให้กับเด็กอยากรู้อยากเห็น มันเหมือนกับว่าสิ่งที่ครูสอนยังไม่ “โดนใจ” เด็ก สู้พูดกันตรงๆ สอนกันตรงๆ ดีกว่า แล้วครอบครัวจะเป็นผู้สอนให้เด็กได้ดีกว่าใคร ลูกอยู่กับพ่อแม่มาตั้งแต่เกิด น่าจะพูดกับลูกได้ทุกเรื่องไม่มีข้อยกเว้น เรื่องไหนที่เสี่ยงกับชีวิตต้องพูดก่อน หรือพ่อแม่บางคนมองว่าไม่เสี่ยงก็ไม่พูด เมื่อเกิดปัญหาแล้วต้องมาตามแก้กันตลอด ก็คงไม่ดี สอนลูกอย่างไรลูกก็ต้องออกมาแบบนั้นแน่นอน จะไปโทษลูกทีหลังไม่ได้ ต้องโทษตัวพ่อแม่ก่อน

ตัวของเรนเองยังรู้สึกอึดใจ ที่เรื่องที่ใครๆ บอกว่าเป็น “เรื่องลับ” ห้ามพูดกัน แต่พ่อพูดได้ พ่อเริ่มต้นก่อนแล้วตั้งแต่เรนเริ่มช่วยตัวเองได้ จากที่พ่อแซวว่า “ทำอะไรอยู่ในห้องนํานาน” เป็นจุดแรกที่เรนคิดว่าไม่ปิดบังพ่อ เรนชอบให้พ่อเล่าเรื่องจีบสาวของพ่อสมัยหนุ่มๆ ให้ฟังบ่อยๆ

โดยสรุปแล้ว เรื่องเพศยังถูกกักกันด้วยกระบวนการขัดเกลาทงสังคมวัฒนธรรมที่หล่อหลอมมาตลอดว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรนำมาพูดมาสอนได้ อีกทั้งเป็นเรื่องธรรมชาติระหว่างหญิงชายที่พึงมีพึงเกิดได้ และสถาบันการศึกษาก็มีหน้าที่ที่จะต้องสอนให้เด็กได้เรียนรู้ พ่อแม่ยกลูกให้กับโรงเรียนไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่วัย 60 ปีที่มีการศึกษาเพียงประถมศึกษา หรือพ่อแม่วัย 40 ปีที่เรียนอยู่ระดับที่มากกว่าประถมศึกษาก็ไม่ต่างกันเห็นจะมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่คิดว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องสอนลูก เป็น “ครู” ของลูกจริงๆ ถึงแม้บางเรื่องพ่อแม่จะไม่ได้มีความรู้มากนักแต่ในเรื่องเพศซึ่งทุกคนได้เรียนรู้มาจากธรรมชาติมาเท่าเทียมกัน ก็ควรนำมาที่จะใช้เป็นบทเรียนให้แก่ลูกได้ ซึ่งผลของลูกๆ ที่พบก็ค่อนข้างต่างกัน ลูกที่พ่อแม่ยกให้เป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาเมื่อมีปัญหาจะหันเข้ามาหาเพื่อนก่อนเป็นอันดับแรกไม่ว่าเรื่องใดๆ จะนึกถึงพ่อแม่อีกทีก็ต่อเมื่อเป็นเรื่องที่ใหญ่มากขึ้นแล้ว แต่ในส่วน of ลูกที่คุยกับพ่อแม่ได้ พบว่าเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นเขานึกถึงเพื่อนพร้อมกับนึกถึงพ่อแม่ด้วย เลือกที่จะปรึกษากับบอกเล่าเรื่องของเขาให้ฟังในเวลาเดียวกัน

ในส่วนของผู้เขียนที่เติบโตมาในครอบครัวที่มีพร้อมทั้งพ่อและแม่ ก็ไม่ได้สนิทกับพ่อแม่มากนัก จะพูดคุยปรึกษาเพียงบางเรื่อง ในเรื่องเพศก็ไม่เคยได้รับการสอนเช่นเดียวกัน รู้ได้จากสื่อต่างๆ สถาบันการศึกษาที่สอนก็เพียงเล็กน้อย สมัยที่ผู้เขียนได้เรียนเมื่อในระดับมัธยมศึกษาราว 20 ปีมาแล้วก็เป็นเพียงเรียนแบบ “รู้ผ่าน” มากกว่า ครูผู้สอนให้อ่านเองทำความเข้าใจเอง ก็พอรู้เรื่องบ้างแต่ถ้าถามกลับในสมัยนั้นก็คงตอบได้ว่า วิธีที่ไม่ให้ท้องมีอะไรบ้าง แต่อย่าถามตอบว่า ป้องกันอย่างไร ก็คงตอบไม่ได้เหมือนกัน ถึงแม้เด็กวัยรุ่นสมัยนี้เองก็อย่าคิดว่าพวกเขาจะจริงจัง สิ่งที่ได้จากการทำงานในชุมชน ไม่ว่าเรื่องวัยรุ่นเกิดโรคทางเพศสัมพันธ์หรือวัยรุ่นหญิงท้อง ล้วนเกิดจาก “พลาด” รู้ถึงวิธีแต่พอถึงสถานการณ์จริงกลับทำไม่ได้อย่างที่รู้มา

เมื่อผู้เขียนได้มาพบเจอกับพ่อของเรน ผู้ที่ทำให้บทบาทพ่อชัดเจนมากขึ้นเป็นทั้งพ่อและแม่ได้ในเวลาเดียวกัน ผู้เขียนรู้สึกได้ว่า ผู้ที่รักเราและปรารถนาดีกับเราจริงๆ ก็คือพ่อแม่ พ่อแม่จะเป็นผู้เปิดตาให้กับเราก่อนๆ ที่เราจะไปรับรู้จากที่อื่น วัยรุ่นอยากได้พ่อแม่ที่พูดคุยเปิดเผยได้มากกว่าพ่อแม่ที่จะคอยดูว่าเมื่อเห็นลูกมีพฤติกรรมที่กล้าแสดงออกทางเพศอย่างเปิดเผย ลูกคงไม่ต้องหลบต้องซ่อนและมารู้เอาได้เมื่อสายเกินไปแล้ว พ่อแม่อย่าคิดว่าสถาบันการศึกษาจะเป็นแหล่งเดียวที่จะทำให้ลูกเราได้รู้เรื่อง อัตราส่วนระหว่างเด็กกับครูช่างแตกต่างกันนักเมื่อเปรียบเทียบ ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ ไหนเลยที่สังคมเราจะมอบลูกที่เรารักให้กับสถาบันการศึกษาเป็นผู้สอนสั่งเพียงแหล่งเดียว คำที่กล่าวกันมานานแล้วว่า “พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก” น่าจะยังคงอยู่ในบ้านเราเมืองเราต่อไปในเมื่อ “ลูก” ก็เป็นของพ่อแม่ มาตั้งแต่เริ่มมีชีวิตแล้ว

ลูกผู้ชายต้องไม่ร้องไห้...ต้องเป็นผู้นำ...จริงหรือ?

จากความคาดหวังของสังคมไทยในเรื่องของความเป็นชาย ต่างก็คาดหวังว่าเมื่อมีลูกหลานเป็นชาย ต้องมีความเป็น “ลูกผู้ชาย” ต้องเป็น “สุภาพบุรุษ” ต้องสามารถปกป้องคุ้มครองได้ มีความสามารถและชั้นเชิงในการต่อสู้ ไม่รังแกผู้ที่ด้อยกว่า ต้องเข้มแข็ง ไม่แสดงออกมาโดยการร้องไห้ และต้องรู้จักทดแทนคุณพ่อแม่และแผ่นดิน และยังพบคุณลักษณะอีกอย่างหนึ่งอีกด้วยและดูเหมือนว่าได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชายไทยไปแล้วซึ่งไม่ใช่ความคาดหวังของคนไทยก็คือเรื่อง “ความเจ้าชู้” นั่นเอง

ความคาดหวังในเรื่องเพศสถานะนี้ ในสังคมวัดแก้วก็พบสิ่งที่คาดหวังในตัวลูกชายตามคุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น ตั้งแต่การเลี้ยงดูของครอบครัว การเลี้ยงลูกชายและลูกสาวจะต่างกัน ลูกสาวจะถูกเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน ส่วนลูกชายค่อนข้างเลี้ยงแบบปล่อย (Double Standard) อนุญาตให้กลับบ้านเย็นๆ ได้ ไม่ออกมาตาม พ่อจะปล่อยให้ลูกชายมีอิสระเห็นได้จากครอบครัวของเอฟ ในตอนเย็นๆ เอฟจะได้ออกมารวมกลุ่มกับเพื่อนๆ ในการพูดคุย การดื่มที่ร้านในหมู่บ้านได้ พ่อไม่เคยห้ามแม้ว่าแม่จะไม่ค่อยเห็นด้วย จะให้พ่อออกมาตาม พ่อก็ไม่มา พ่อปล่อยให้ลูกชายได้แสวงหาความเป็น “ผู้ชาย” ได้บ้างแล้ว ไม่จำกัดอยู่เพียงแต่ในบ้าน ลูกผู้ชายต้องรู้จักโลกกับภายนอก ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกมากกว่าลูกสาวที่จำกัดอยู่เพียงพื้นที่ในบ้านเท่านั้น ส่วนในครอบครัวของอาท ที่อาทถูกจับได้ว่าไม่ได้ไปซ้อมบอลทุกวันศุกร์จริง แม่ต้องเร่งให้พ่อไปตามหาอาทแต่พ่อก็ไม่ไป พ่อกลับบอกว่า

“ถึงมันจะหนีไปเที่ยวแต่มันก็กลับบ้านตามที่บอก คงไปแบบผู้ชายบ้างก็ปล่อยมันไปตามเรื่อง ไม่เป็นอะไรกลับมาอีกแล้ว”

เมื่อแม่บอกให้พ่อไปตามซ้ำแล้วซ้ำอีกพ่อก็ยังคงตอบว่า *“ปล่อยเขา เดี่ยวเขาก็กลับมา”* และพ่อก็ไม่เคยออกตามหาอาทเลยสักครั้ง พ่อบอกว่า ลูกผู้ชายควรต้องมีประสบการณ์ชีวิต และได้แสวงหาเรื่องราวต่างๆ ไว้เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเติบโตและต้องกลายเป็นผู้นำของครอบครัวใหม่ต่อไป หรือแม้กระทั่งตอนที่พ่ออาทสอนอาทตอนเมาก็ยังพูดว่า

“พ่อรักเอ็งนะ ถ้าเอ็งเป็นอะไรไป พ่อจะอยู่ยังไง เอ็งเป็นลูกชายคนเดียวของพ่อ ต้องดูแลแม่ ดูแลพี่น้องแทนพ่อได้ ทำตัวดีๆ พ่อจะอยู่กับเอ็งได้นานแค่ไหน”

และในครอบครัวของเบลพ่อก็จะสอนเรนเสมอว่า *“เกิดเป็นผู้ชายกล้าทำต้องกล้ารับ ทำอะไรไปต้องรับผิดชอบสิ่งที่ทำ”* พ่อของเรนยังบอกกับเรนอีกว่าความเป็นลูกผู้ชายในความหมายของพ่อ ต้องเป็นคนกล้า มีความอดทน ไม่ยอมแพ้ต่อปัญหา ไม่ร้องไห้ น้ำตาลูกผู้ชายต้องไม่มี เรื่องผู้หญิงต้องมีชั้นเชิง รู้จักเลือก ไม่ยอมให้ผู้หญิงจับเอาได้ ซึ่งการที่พ่อได้สอนลูกและเป็นต้นแบบของลูกนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เห็นชัดได้จากครอบครัวของเรนซึ่งพ่อจะสอนและเล่าเรื่องราวในอดีตให้ลูกฟัง พร้อมกับที่ลูกได้คอยถามผ่านทางแม่และเพื่อนๆ ของพ่อบางคนสนิท ถึงเรื่องราวของพ่อ

ลูกชายทั้ง 5 ครอบครัวถูกปลูกฝังเรื่องเกี่ยวกับ “ความเป็นลูกผู้ชาย” มาตั้งแต่ยังเล็ก แล้ว บางครอบครัวพ่อแม่ไม่ได้สอนเองก็จะเป็นการสอนโดยแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่จะคอยย้ำเตือน ตั้งแต่เล็กด้วยคำพูดเสมอๆ เช่นว่า

....เป็นลูกผู้ชายต้องอดทนนะ..... เกิดเป็นผู้ชายต้องอย่าให้เสียชาติเกิด..... พ่อแม่หวัง พี่ เป็นลูกชายต้องเป็นคอยดูแลครอบครัวต่อจากพ่อ....และอีกหลายๆ คำพูดที่ครอบครัวและสังคมได้พยายามที่จะใส่ความคาดหวังลงไปในการเป็นลูกผู้ชาย จากการที่แม่คอยสอนเอฟถึงการที่จะเป็นลูกผู้ชายได้โดยให้เอฟยึดพ่อเป็นแบบอย่างนั้น เอฟได้เห็นในส่วนที่ดีของพ่อมาตลอด พ่อเป็นสามีที่ดีของแม่ แม่เคยบอกว่าพ่อเคยมีแฟนหลายคนก็จริงแต่หลังจากแต่งงานพ่อก็เลิกยุ่งเกี่ยว พ่อเป็นคนทำมาหากิน แล้วยังไปช่วยกิจการงานส่วนรวมมาตลอดอีกด้วย ถึงภายนอกพ่อค่อนข้างจะเจี๊ยบขี้นแต่จริงแล้วพ่อเป็นคนใจดี เพียงแต่ไม่ค่อยแสดงออกเท่านั้น และเมื่อเอฟออกมาในชุมชน เอฟก็จะได้ยินใครต่อใครพูดถึงพ่อในเรื่องที่ดีมาตลอด

แต่แล้วเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่เอฟเห็นพ่อเมาแบบไม่ได้สติเลยในครั้งนั้น ทำให้เอฟเกิดรู้สึกผิดหวังอย่างแรง “ความเป็นผู้ชายต้นแบบ” ของพ่อแทบไม่เหลืออยู่ พ่อเมานาขนาดที่นั่งไม่ไหว ต้องตามให้มารับ... เอฟร้องไห้... ยืนร้องไห้อยู่คนเดียว ภาพของพ่อที่อยู่ในความรู้สึกที่ดีของเอฟแทบจะหมดไป แม่บอกว่าไม่เคยเห็นเอฟร้องไห้แบบนั้นเลย ไม่มีเสียงสะอื้นใดๆ มีแต่น้ำตาที่ไหลออกมา ตั้งแต่เอฟโตมา รู้ความแล้วเขาได้ถูกสอนมาตลอดว่า ต้องมีความอดทน ไม่ร้องไห้ น้ำตาผู้ชายจะหลังได้ก็ต่อเมื่อสูญเสียจริงๆ เท่านั้น การร้องไห้เป็นลักษณะของผู้หญิงไม่ใช่ผู้ชาย.. แม่บอกว่าเอฟคงเสียใจและตกใจมากที่เห็นพ่อเป็นแบบนั้น พ่อผิดไปจากที่แม่ยกย่องและสอนเอฟมาตลอด เมื่อแม่ได้บอกเล่าให้พ่อฟัง พ่อยังอึ้งไป พ่อรู้แล้วว่าความเป็นลูกผู้ชาย ของพ่อ หดหายไปแล้วยังหลุดต่อหน้าลูกที่พ่อเคยเป็นแบบอย่างที่ดีมาตลอด การที่เอฟร้องไห้ออกมา ในความเห็นของพ่อเป็นเรื่องที่ถือว่าใหญ่มาก พ่อทำให้ลูกเสียใจและผิดหวัง ภาพของพ่อที่เคยมีในความทรงจำของลูกอาจจะเปลี่ยนไป การแสดงออกของเอฟครั้งนั้นเป็นการต่อสู้ในเชิงสัญลักษณ์ ระหว่างพ่อและลูกชาย หลังจากนั้น 4 ปีแล้วที่พ่อไม่เคยเมาแบบที่เอฟเคยเห็นอีกเลย..

ในเหตุการณ์ของพ่อตอนที่รู้ว่าตนและเพื่อนๆ ที่ไปเที่ยวงานประจำปีไปมีเรื่องกับวัยรุ่นเจ้าถิ่น พ่อรีบขับรถไปเอาตัวตนกลับมา พ่อบอกว่า ในส่วนลึกๆ แล้วพ่อก็ภูมิใจที่ลูกพ่อเป็นคนกล้า ลูกผู้ชายต้องมีเรื่องแบบนี้บ้างเหมือนกัน ต้องรู้จักต่อสู้ ไม่ใช่หนี แต่การที่พ่อไปเอาตนกลับมานั้น พ่อบอกว่าการต่อสู้ของวัยรุ่นสมัยนี้ค่อนข้างรุนแรง มีการใช้อาวุธมากกว่า “การแลกหมัด” ไม่เหมือนในสมัยพ่อ มันเสี่ยงเกินไปที่จะปล่อยให้เกิดเรื่องขึ้นได้

จากเหตุการณ์ที่พบในครอบครัวที่ศึกษาแสดงให้เห็นว่าการสั่งสอนความเป็นลูกผู้ชาย ความเป็นสุภาพบุรุษ ความเป็นผู้นำยังมีอยู่ในสังคมไทยอยู่ตลอด ทั้งนี้เมื่อสังคมคาดหวังให้เพศชายเป็นลักษณะนี้ถ้ามีเพศชายคนไหนที่มีลักษณะแบบที่ไม่ได้คาดหวังไว้เขาจะถูกมองว่า “ไม่

ดี” หรือ “เป็นคนผิดปกติ” ซึ่งจริงๆ แล้ว มันไม่ใช่สิ่งที่ไม่ดีหรือผิดปกติแต่อย่างใด เขาอาจทำได้ในสิ่งที่เขาต้องการ ไม่จำเป็นต้องเป็นแบบที่สังคมคาดหวังก็ได้ ลูกผู้ชายอาจจะร้องไห้ได้ แสดงออกได้เมื่อเสียใจ เมื่อเจ็บปวด ซึ่งเป็นแค่การแสดงออกแบบหนึ่งของปฏิกิริยาที่ร่างกายได้รับจากเรื่องราวที่เกิดขึ้น หรือลูกผู้ชายไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้า ต้องต่อสู้เสมอไปอาจไม่ใช่ในทางใช้กำลังแต่เป็นการต่อสู้เชิงความคิด ความสามารถด้านอื่นก็ได้ ส่วนในเรื่องบทบาทของการเป็นผู้นำในสมัยปัจจุบันการปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นไปตามสถานการณ์ต่างๆ บางครั้งพ่ออาจเป็นหัวหน้าครอบครัวหรืออาจพบว่าแม่เป็นหัวหน้าครอบครัวทั้งนี้ไม่ได้ตายตัวว่าเกิดมาเป็น “เพศชาย” (ตามลักษณะอวัยวะเพศที่ปรากฏ) แล้วเมื่อมีการปรับเปลี่ยนบทบาทไปแล้วจะไม่เป็นผู้ชายเต็มตัว เรื่องต่างๆ เหล่านี้ สังคมน่าจะมึนมองที่มากขึ้นกว่าเดิมที่เคยมีแล้ว

เรื่องการบวช ถือเป็นบุญกุศลอันสูงส่ง ของคนที่ได้เป็นพ่อแม่เรียกว่าเป็นคน “สุก” พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ เป็นความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมานานแล้ว บุญของพ่อแม่ที่มีลูกชายโดยเฉพาะถ้าเป็นลูกชายคนโต เมื่อลูกครบวช จะต้องทำการบวชให้ ในชนบทแบบที่ชุมชนวัดแก้วก็เป็นเช่นนั้น ครอบครัวจะปลูกฝังมาตั้งแต่เล็กว่าโตขึ้นขอให้ “บวชก่อน เบียด” อย่างที่ครอบครัวเอฟ พ่อและแม่ไม่ได้รู้สึกเสียใจที่โก๋มีครอบครัวเร็วทั้งๆ ที่ยังไม่สมควร แต่เสียใจที่โก๋ยังไม่ได้บวช เสียใจที่โก๋ไม่ได้รับราชการ ทำงานที่มั่นคง และความเสียใจนี้ยังไปถึงลูกสะใภ้อีกด้วย พ่อและแม่ไม่ค่อยรักลูกสะใภ้สักเท่าไหร่ มักมีคำพูดออกมาจากปากแม่บ่อยๆ ว่า “ลูกของเราเลี้ยงมายังไม่ทันไร ก็มาเอาไป เสียอนาคตหมด หวังจะบวชลูกชายคนโตก็ไม่ได้บวช ผู้หญิงที่ดีเขาไม่ทำแบบนี้กันหรอก

แต่ก็มีบางบ้านเช่นกันที่พ่อแม่มี อายุอยู่ในราว 40 ปี แบบครอบครัวของตู้และครอบครัวของตูน ที่พ่อต่างก็มีความคิดคล้ายกันบอกว่า จะบวชหรือไม่บวชก็ได้ไม่ว่า แล้วแต่ลูก ไม่ใช่เรื่องใหญ่แล้วสำหรับพ่อแม่ แต่ยังมีรุ่นปู่ย่า ตายาย ที่มักจะรอคอยให้หลานๆ บวชให้ พ่อแม่ก็จะไม่บังคับ เพราะพ่อแม่ก็บวชให้พ่อแม่มาแล้ว ปู่ย่าตายายรับบุญไปแล้ว ส่วนพ่อแม่เพียงขอให้ลูกเป็นคนดีก็พอ การผ่านผ้าเหลืองไม่ใช่จะทำให้เป็นคนดีเสมอไป และในตัวของตัวเองก็แทบจะไม่ได้ให้ความสำคัญของการบวชมากนัก เห็นได้จากการต่อรอง ที่ต้องมีพรสพสมโภชน์ ไม่อย่างนั้นไม่บวชให้ หรือเมื่อบวชก็บวชเพียงชั่วเวลาอันสั้นยังไม่ทันได้เรียนรู้ธรรมวินัยหรือกิจของสงฆ์เลย แล้วจะเข้าถึงศาสนาได้สักเพียงไหน ไม่ได้สัมผัสถึงคุณค่าของศาสนาอย่างแท้จริง แล้วจะไปบอกต่อได้อย่างไรว่า การบวชเป็นสิ่งที่ดี ที่บวชก็เพียงเพราะพ่อแม่ให้บวช

จากตรงนี้น่าจะบอกได้บ้างแล้วว่า หากเมื่อใดที่คนรุ่น ปู่ย่า ตายาย หดไป สิ่งที่น่าจะหายไปก็อาจเป็นเรื่องของการบวช ซึ่งพ่อแม่รุ่นใหม่ไม่ค่อยได้เห็นความสำคัญเท่าไรนัก อาจเป็นเพราะความเชื่อที่ว่า การทำดีตอบแทนคุณพ่อแม่ทำได้หลายทาง ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณยังมีอยู่แต่แสวงหาในทางอื่นก็ได้ เป็นข้อสังเกตที่น่าจะมาคิดได้เมื่อต้องพูดคุยและปฏิบัติงานในชุมชนถึงเรื่องของความเชื่อและค่านิยมบางเรื่องในชุมชนที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องรู้ที่มาที่ไปของความเชื่อนี้

ลูกผู้ชายต้องเจ้าชู้..และมีเซิงชาย

“ลูกเป็นผู้ชายไม่เสียหายอะไร มันเป็นธรรมชาติของผู้ชาย มีสิทธิ์ที่จะคบกับผู้หญิงได้หลายคน”

อีกหนึ่งคำกล่าวที่ได้ยินจากปากพ่อคนหนึ่งที่มีลูกชายและมีคนพูดหยอกล้อเล่นกับพ่อว่าเห็นลูกชายซ้อนมอเตอร์ไซด์มีสาวไม่ซ้ำหน้าอยู่บ่อย เสียงที่พ่อตอบฟังดูแล้วเป็นเสียงที่บ่งบอกความภูมิใจด้วยซ้ำ อีกหนึ่งประสบการณ์ที่พ่อไม่เห็นว่าเป็นเรื่องที่เสียหายหรือไม่ดีในการที่ลูกชายจะมีแฟนได้หลายคน เขากลับมองว่าเป็นเรื่องของความสามารถไป การมีแฟนหลายคนนั้น พ่อยังมองว่าเป็นเรื่องของ “ธรรมชาติ” ที่ผู้ชายมีได้ ในคำว่าธรรมชาตินั้นหมายถึงการมีแฟนแบบชายหญิงเท่านั้น ถ้าผิดจากที่พ่อบอกไม่ใช่ชายหญิง พ่อจะมองว่าเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ อย่างเช่นในเรื่องของเอฟที่เคยพาครูพละมาเที่ยวบ้าน แต่พ่อมองแล้วว่าครูพละมีลักษณะพิเศษต่างจากชายทั่วไป ย่อมหมายถึงไม่เป็นไปตามธรรมชาติแล้ว พ่อไม่ยอมทนที่หลังจากที่ครูพละกลับไป จากที่ปกติพ่ไม่ค่อยได้พูดคุยกับเอฟมากนัก ได้เรียกมาคุยทันทีและสั่งห้ามไม่ให้เอฟยุ่งเกี่ยวและไม่ให้พามาบ้านอีก ไม่เช่นนั้น พ่อจะย้ายเอฟไปโรงเรียนอื่นทันที คำสั่งของพ่อเป็นคำสั่งที่เด็ดขาด และเอฟก็ไม่กล้าขัดคำสั่ง หรือเหตุการณ์ตอนที่เอฟแอบคบกับ “สุด” แฟนหนุ่ม เอฟกลัวมากกว่าพ่อจะรู้และจะลงโทษ เอฟรู้ว่าพ่อไม่ชอบ แต่เอฟก็คิดว่าพ่อคงจะไม่รู้เพราะเอฟไม่พามาบ้านและสุดก็ไม่ใช่คนแถบนี้ ในชุมชนนี้ก็คงมีเพียง “พีชัย” คนเดียวเท่านั้นที่เปิดเผยตัวตนมาตลอดว่ามีลักษณะเป็นชายหัวใจหญิงและเป็นมาตั้งแต่ครั้งยังเรียนอยู่ แต่ถึงกระนั้นพีชัยยังได้ทำหน้าที่ของลูกชายให้กับที่บ้าน เขาบวชเมื่ออายุครบบวชและบวชได้ถึง 9 เดือน ต่อจากนั้นก็ไปใช้ชีวิตที่เลือกเอง ณ จังหวัดอื่นเป็นเวลาถึง 15 ปี ถึงได้กลับมาอยู่ยังบ้านเกิดอีกครั้งหนึ่ง พีชัยไม่แต่งตัวแบบหญิง จะแต่งก็ต่อเมื่อออกไปเที่ยวข้างนอก พีชัยบอกว่า “เกรงใจที่บ้าน แค่นี้ก็ต้องทำใจกับพี่มากแล้ว” ทำให้ได้รู้ว่าจริง ๆ แล้วทางในชุมชนก็ยังไม่ยอมรับเรื่องนี้เสียทีเดียว เพียงแต่ไม่ค่อยมีให้เห็นเท่านั้น

แต่ส่วนที่ดำเนินไปเป็นธรรมชาติ ระหว่างชายหญิง ชุมชนถือว่าเป็นเรื่องปกติที่ชายหนุ่มจะมีการแซวหญิงสาว หรือการที่หนุ่มน้อยหนุ่มใหญ่ไป “ป้อ” สาวร้างในลานร้างก็ไม่ใช่ว่าเรื่องแปลก เป็นการหาพื้นที่ของผู้ชายทั่วไป พ่อเองยังมองเห็นเอฟที่ลานร้างแล้ว “อมยิ้ม” ที่ลูกชายอยู่ท่ามกลางสาว ๆ หรือพ่อของเรณก็ไม่ว่าหากเรณจะมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษกับแฟน เพียงแต่บอกให้ป้องกันเท่านั้น การที่ผู้ชายเป็นฝ่ายไปจีบผู้หญิงก่อนเป็นเรื่องที่เห็นได้ทั่วไป สังคมอนุญาตให้ทำได้ หรือแม้แต่ตอนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว กลายเป็นหญิงจีบชายแทน ผู้ชายอยู่กับบ้านแต่มีฝ่ายหญิงเข้ามาหาเสียเอง พ่อแม่ผู้ชายยังออกจะแปลกใจที่เห็นเป็นไปแบบนี้ แต่ก็ไม่ได้ห้าม ให้ไปมาหาสู่กันได้ การที่คู่รักบางคู่เกิด “ท้อง” ขึ้นมาเนื่องจากผิดพลาด ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงอะไร ยังยอมรับได้ จากเรื่องของเซิงชายหรือเจ้าชู้นี้ยัง

พบได้ในสังคมไทยทั่วไป สังคมดูเหมือนว่าจะอนุญาตเฉพาะชาย แต่ถ้าเป็นหญิงถึงแม้ว่าจะเป็นฝ่ายจีบชายก่อน ก็มองไม่ค่อยดีนักและยิ่งถ้าเป็นเรื่องในทำนองชู้สาวที่แต่งงานแล้วมีความสัมพันธ์กับชายอื่นถือว่าเป็นเรื่องที่ร้ายแรงนัก ซึ่งเมื่อพิจารณาดูแล้วชาย หญิงมีพฤติกรรมเดียวกัน แต่บทลงโทษในทางสังคมยังแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพศชายหรือลูกชายที่เติบโตขึ้นมาในบ้านเราเราก็ได้รับรู้ถึงเรื่องนี้มานานแล้ว ซึ่งยากที่จะเปลี่ยนแปลงยิ่งนัก

ชุมชนวัดแก้วก็มีรูปแบบนี้เช่นเดียวกัน สะท้อนให้ผู้เขียนได้พึงระลึกการทำงานในชุมชนซึ่งต้องพิจารณาในประเด็นนี้ด้วย การทำงานกับเพศชาย เพศชายสามารถที่จะเลือกหรือตัดสินใจในบางเรื่องได้โดยที่ไม่ต้องขอความเห็นหรือขออนุญาตใครก่อน แต่การที่จะ “กระทำ” การใดๆ ต่อเพศหญิงในชุมชน ไม่ใช่จะกระทำได้ง่าย เพศหญิงเหมือนจะเป็น *เพศที่เป็นสาธารณะ* ซึ่งไม่ได้หมายความว่า จะทำการใดๆ ก็ได้ แต่หมายถึงความเป็นเจ้าของของเพศหญิงต่างหากที่ต่างมีคนทั่วไปมองว่า “กระทำลงไปไม่ได้” ในบางเหตุการณ์ผู้หญิงที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว ไม่สามารถตัดสินใจที่จะให้ใครกระทำการบางอย่างให้กับตัวเองได้ ตัวของตัวเองมองว่า *สามี* ซึ่งเหมือนผู้มีกรรมสิทธิ์ในตัวเธอ ต้องเป็นผู้ให้อนุญาตก่อนหรือยินยอมถึงจะกระทำได้ ดังเช่นที่พบในเรื่องของการทำงานคัดกรองโรคมะเร็งปากมดลูกในชุมชนซึ่งไม่ประสบความสำเร็จในครั้งแล้วครั้งเล่า ผู้เขียนมองว่า อาจมีเรื่องของ “ความเป็นเพศ” และกรรมสิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยก็ได้ นอกจากที่คิดกันแต่เพียงว่า เหตุที่ไม่มาตรวจเพราะ “อาย”

ในเรื่อง “ความเป็นลูกผู้ชายแล้วเจ้าชู้ได้ เป็นลูกผู้หญิงต้องรักเดียวใจเดียว เป็นสิทธิ์ของสามีเมื่อแต่งงานไป” แล้วนั้นบอกอะไรๆ ให้กับผู้เขียนได้มากที่สุดทีเดียว กับการทำงานในชุมชนต่อไป

บทส่งท้าย..

การศึกษาในครั้งนี้ ในเรื่องของ บทบาทพ่อที่มีต่อลูกชายวัยรุ่นในเรื่องการดูแลและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศโดยการศึกษาในชุมชนที่ผู้เขียนปฏิบัติงานอยู่มาเป็นเวลา 6 ปี แล้วนั้น เริ่มต้นคืองานวิจัยและต้องการหาคำตอบให้กับสิ่งที่คิดไว้ แต่เมื่อลงมือทำจริง ไม่ใช่เพียงคำตอบที่ได้ต้องการรู้เท่านั้น แต่ได้บอกให้ผู้เขียนได้รู้ถึงเรื่องราวหลาย ๆ เรื่องที่ไม่ได้รับรู้ “จริงและลึก” มาก่อน รู้เพียงว่า ชาวบ้านอยู่กันอย่างไร ดำเนินชีวิตกันแบบไหน แต่ไม่ได้รู้ลงไปว่า ที่มาที่ไปเป็นอย่างไร ทำไมชาวบ้านถึงคิดในเรื่องบางเรื่องแบบนี้ พวกเขามีความเห็นอย่างไร คิดอะไรกับกระบวนการต่าง ๆ ที่ “เรา” ในฐานะผู้ปฏิบัติงานและเป็นผู้กระทำต่อเขาคอยยื่นให้ตลอด และเมื่อไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจไว้ ก็หาเหตุผลเพียงเพื่อให้ตัวเองและหน่วยงานผ่านพ้นไปได้ แต่หาได้มองกลับไปจริงๆ ว่า เป็นเพราะอะไร มีเหตุผลที่แท้จริงอะไร อยู่เบื้องหลังของบุคคลที่เรากระทำกับเขาแล้วเขาไม่ทำด้วย ชาวบ้านมีกระบวนการคิดหรือตัดสินใจโดยขึ้นอยู่กับสิ่งใดบ้าง

สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพชิ้นนี้ของผู้เขียน เมื่อได้ศึกษาและเรียนรู้ถึงเรื่องที่สนใจศึกษา ได้ทำให้ผู้เขียนรู้ว่า แท้จริงแล้วรอบ ๆ ข้างของเรา ของญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง ที่เราคิดว่าเราคิดและตัดสินใจกับเรื่องทุกอย่างด้วยตัวเราเองนั้น เมื่อพิจารณาย้อนกลับถึงได้รู้ว่า เราคิดเองก็จริงแต่มีเรื่องของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งที่มนุษย์บางกลุ่มที่มีอำนาจในมือ สร้างขึ้นครอบไว้และเป็นตัวกำกับเรามาตลอดโดยที่เราไม่รู้ตัวด้วยซ้ำ แถมยังจัดตั้งสถาบันต่างๆ มารองรับและเป็นผู้ตัดสินใจให้กับเรามาก

ถ้าเราจะไปปฏิบัติงานกับใครๆ ไม่ว่าเรื่องใดก็ให้พิจารณาไว้คิดอยู่เสมอว่าการตัดสินใจแต่ละคนขึ้นอยู่กับหลายๆ สิ่ง เมื่อทำความเข้าใจได้ในจุดนี้ น่าจะเป็นผลให้การทำงานของ ผู้เขียนต่อไป จะละวางบางสิ่งออกไปได้บ้างแล้ว และทำในบางสิ่งที่ทำได้ และที่สำคัญที่สุดจากงานวิจัยชิ้นนี้ ไม่ใช่เพียงว่างานสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้เท่านั้น “ความเข้าใจในตัวมนุษย์” “เสียงหัวเราะและน้ำตา” บอกให้ผู้เขียนได้รู้แล้วว่ามันมีค่ามากเพียงไหน...ขอขอบคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ที่ทำให้ผู้เขียนรู้สึกดี ๆ และมีหัวใจของความเป็นมนุษย์มากขึ้น.....มากขึ้น

บรรณานุกรม

- กุสุมา รัชษ์มณี เสาวณิต จุลวงศ์ และสายวรุณ น้อยนิมิตร. (2550). *ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- เจลีเยว บุรีภักดี และคณะ. (2526). *พ่อในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. การเมืองเรื่องเพศ. *สารคดี*. 158 (14) เมษายน 2541.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจณปัญญานีก. (2524). *ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่นไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- นที ชีระโรจนพงษ์. (2548). *แกะกล่องเกย์*. กรุงเทพฯ :พลอยสีรุ้ง.
- ปราณี วงศ์เทศ. (2544). *เพศและวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ปราณี วงศ์เทศ. (2535). กระบวนการเรียนรู้เชิงสังคมในครอบครัวบทบาทหญิง-ชาย: ศึกษากรณีภาคกลาง. รายงานการประชุมวิชาการเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้เชิงสังคมครอบครัวด้านบทบาทหญิง-ชาย”. กรุงเทพฯ: MILD GRAPHIC.
- ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (บรรณาธิการ). (2545). *ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. GENDERความเป็นเพศ www.midnightuniv.org/midnightuniv/newpage91.htm
- ศิริพร สินธน์ . (2539). *บทบาทของพ่อในการดูแลลูกวัยรุ่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศิลปสถาบัน (นามแฝง). (2511). *พ่ออย่างช่าง ช่างอย่างพ่อ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร. (2542). *สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุชา จันทรเฒ. (2529). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
- สุริยา สมุทคุปต์ พัฒนา กิตติอาษา และนันทิยา พุทธะ. (2537). *แม่หญิงต้องต่ำหูก: พัฒนาการของกระบวนการทอผ้าและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้านอีสานปัจจุบัน*. นครราชสีมา: ห้องไทยนิทัศน์ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- สมบัติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ . (2519). *รักเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- โตมร ศุขปรีชา. (2548). *Genderism*. กรุงเทพฯ: อดิเรก.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นางสาวอมรรัตน์ โคตรมุงคุณ
ตำแหน่ง นักวิชาการสาธารณสุข 7 ว
การศึกษา พยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีราช
 ราชบุรี
 วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เทคโนโลยีการเกษตร) สถาบันราชภัฏหมู่บ้าน
 จอมบึง
กำลังศึกษา บัณฑิตศึกษา สาขามนุษยนิเวศศาสตร์ วิชาเอก การพัฒนาครอบครัว
 และสังคม
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
สถานที่ปฏิบัติงาน สถานีอนามัยตำบลวัดแก้ว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

